Edgar F. Cyriax

CARL AUGUST WESTERBLAD

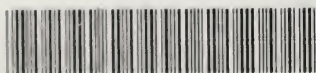
PEHR HENRIK LING

EN LEFNADSTECKNING
OCH NÅGRA SYNPUNKTER

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris 2 kr.

1904

22502860231

Pehr Henrik Ling.

Efter en enligt samtida uppgifter porträttlik byst.

PEHR HENRIK LING

EN LEFNADSTECKNING OCH NÅGRA
SYNPUNKTER

AF

CARL AUGUST WESTERBLAD

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Illustrationer.

Rättelse och tillägg.

S. 6, rad 3 nerifrån står 26 mars, bör vara 19 april. Smålands nations i Lund matrikel uppger angående Lings inskrifning: civitate academica donatus XIX mart. 1793 et albo Smolandico adscriptus die 19 april. 1793.

INLEDNING. — UNGDOMS- OCH VANDRINGSÅR

(1776—1804).

Det synes som om asa-barden och kämpen, såsom P. H. Ling af sin samtid nämndes, i sitt ordförråd nästan saknat ett ord, ett som torde höra till de mest gängse nutilldags — ordet kultur. I sanningens intresse bör det likväl tilläggas, att han i fråga om saken varit mindre lottlös än i fråga om ordet.

Men att känneteckna hans kultur är icke lätt. Det är ungefär lika svårt som att finna en frände i anden till honom själf. Ett försök i den riktningen är brydsamt nog. Uti hans fantasilif möta inslag, som äro typiskt nordiska: somt i hans diktning är af så nordisk egenart, att det blott af en nordbo kan rätt uppfattas. Men på samma gång finnes i hans föreställningslif en egenskap, som icke är nordisk, nämligen ett plastiskt formsinne påminnande om den antike grekiske skulptörens: denne har icke haft öppnare blick för människokroppens måttförhållanden och statik än den svenske fäktmästaren i sina tankar öfver gymnastik. — Såsom märkliga män pläga vara, är han endels ett godt stycke före sin tid. endels barn af densamma. Men dessutom har han tillhört en längst förfluten tid, en nordisk forntid. Nog af, säregen kalla honom hans biografer, och säregen är han.

Ett fortsatt försök att analysera hans andliga jag skulle möjligen säga oss ännu ett eller annat om honom; en säkrare väg att lära känna honom är emellertid den att följa hans lefnad med dess tankar och drömmar. — Någon utförligare lefnadsteckning öfver P. H. Ling har ej sett dagen. Följande sidor vore afsedda att, med ledning

af källor, som å respektiva ställen anges, lämna en sådan efter tillförlitliga data och fakta samt jämväl gifva några synpunkter till belysande af hans värf och gärning, att insätta honom i hans tid och bland hans samtida — af hvilka Esaias Tegnér var en — samt, såvidt görligt, tilllika låta honom lefva sitt eget ensamma lif.

Det var samme Ling, som förde runristad fäktvärja eller ledde gymnisk öfning och som strängade Brages harpa. Hans andliga idrott och hans kroppsliga äro icke — som stundom mer eller mindre skett i minnesteckningar öfver honom — att skilja åt; hvadan ock det blifvit en uppgift att låta diktaren och gymnasiarken förblifva i deras ursprungliga, mänskliga enhet, att låta den ene fullständiga den andre. I den förres verksamhet torde funnits och äfven finnas fler lefvande punkter — vid sidan af de döda —, än man synes tro. Den senares namnkunniga verk, som fört och för det svenska namnet långt öfver Sveriges gränser, förlorar icke på att skärskådas äfven historiskt, d. ä. i dess uppkomst och förutsättningar; den innebörd och den omfattning det haft och har framstår därigenom tydligast.

* * *

Det är mödan värdt att följa Lings förfäder så långt tillbaka sig göra låter.

En gång i tiden, åtminstone ej senare än i slutet af 1500- eller början af 1600-talet, fanns i mellersta Småland, närmare bestämdt i Linneryds socken, en bonde, som hette Matts. Liksom Matts fått gården i arf efter sin far, lämnade han den i arf åt en son, Staffan; således framlefde trenne släktled sina dagar på samma ort. Därefter timade den förändringen, att Måns, Staffans son, flyttade bopålarna en mil norr ut, till Nöbbele; om honom vet man, att han hade en son, som äfvenledes hette Måns, den där bodde kvar i sistnämnda socken ägande, förutom sin gård, sjutton söner och två döttrar. Måns Månsson lär äfven i ett annat afseende ha höjt sig öfver vanliga

dödliga: han uppges ha nått icke färre än ett hundra fem lefnadsår. När sonsonssonen en gång i tiden skulle besjunga förfädrens kraft, behöfde han, som synes, knappt tänka på förfädren i bildlig mening. Lärdomen höll nu sitt inträde i släkten: Mathias Månsson[1] (f. 1687, † 1748) studerade till präst; han antog namnet Ling efter stamorten Linneryd och gifte sig med en prästdotter. Hans son, Lars Peter, gick äfvenledes den prästerliga vägen och dog som kyrkoherde i Ljunga församling af Kronobergs län. Vid sin död efterlämnade han maka och fem barn, bland dem den fyraårige Pehr Henrik, född i Ljunga den 15 november 1776.[2] Änkan, som lär ha varit en kvinna med hög intelligens, blef efter ett par år omgift med den nye kyrkoherden i församlingen.

När tiden var inne, satte styffadern Pehr Henrik i Växjö skola. Af Lings skoltid är det slutet, som gått till eftervärlden. Höstterminen 1792 försporde eforus för stiftsläroverket, den vidtbekante biskop Wallqvist, »sådana oordningar inom den i Växjö studerande ungdomen, som nödvändigt fordra rättelse och, om den (rättelsen) icke i godo kan befrämjas, äska offentlig näpst och allvarsam aga».[3] I dessa oordningar hade äfven den unge Ling spelat en roll, ity att han en söndagsmorgon slagit ut fönsterrutorna i rektors bostad. Konsistorium fann därför skäligt »att honom från lärohuset afskilja»; men om han hjärtligen ångrade sig, om mildring bönfölle samt följande dag underginge — hvad dåtidens skolaga plägade begagna — »castigation på kroppen inför coetus gymnasticus» (de församlade gymnasisterna) och därpå från staden och läroverket sig förfogade, skulle han nästa termin få dit återkomma och sina studier där fortsätta. Delinkventen anhöll ock om mildring i straffet — men förfogade sig nå-

---

[1] Den förste om hvilken födelse- och dödsår uppges i släktens stamtafla, upprättad af P. Wieselgren i Ny Smålands Beskrifning, del 2, s. 708.

[2] Enligt Ljunga församlings födelse- och dopbok; samma datum angifvet i Album nationis Smolandicæ i Uppsala samt i Lings egenhändiga ansökan till fäktmästarsysslan i Lund (faksimile däraf i Tidskr. i Gymn., band 4). Lunds nationsmatrikel uppger *25* nov. 1776.

[3] Olof Wallqvist såsom Biskop och eforus. Ak. afh. af J. Rosengren. Växjö 1901. S. 94.

got för snart från platsen; när den följande dagen kom, befanns han hafva »nattetid ur staden förrest». Han och en annan af hjältarne i de ifrågavarande skolpojksupptågen, hvilken liksom den unge Ling flytt undan näpsten, förklarades då »från societas gymnastica för all tid afsöndrade». — Som en kompletterande tidsillustration till denna skolhistoria[1] bör påpekas, hurusom lärarne själfva i de dagarna stundom ej gåfvo sina elever det bästa föredöme i höfviskhet. Samme eforus, som hade att döma öfver de senare, finner nämligen af nöden att för de förre inskärpa, »att den, som utfar öfver sina lärjungar med skällsord och önskar dem ondt eller handterar dem för hårdt med hugg och slag, skall» etc.[2]

Det är möjligt, att den unge rymmaren funnit för bäst att bege sig hem till Ljunga; det kan ock ligga en sanning i den af vissa biografer lämnade uppgiften, att han ställt färden till en äldre bror, And. Mathias Ling, komminister i närheten af Ljunga.[3] Någon brytning mellan styffadern och styfsonen har i hvarje fall icke — såsom somliga biografer förmenat — ägt rum (jfr det sid. 10 i det följande anförda brefvet). Och i februari nästa år (1793) erhåller 16-åringen, efter att ha företett vederhäftigt intyg öfver att han »jemte ånger öfver sine begågne fel, sedan förenämde tid (d. v. s. efter relegationen i slutet af höstterminen 1792) ådagalagt både ifver i sine studier och sedighet i sitt upförande», ett testimonium (vitsord)[4] från Växjö läroverks dåvarande rektor till akademien i Lund.

Den 26 mars 1793 inskrefs Petrus Hindricus Lingh som student i därvarande småländska nation.[5] Vår- och höstterminen nämnda år vistas han vid den sydsvenska aka-

[1] Den är, efter handlingar i Växjö domkapitels och skolas arkiv, refererad i Ny Illustr. Tidn. 1880, s. 343 ff., och i Ljunggrens Sv. Vitterh. Häfder. del 3, s. 537.

[2] Se anförda afh. om Wallqvist, s. 94.

[3] Så uppges i Ny Illustr. Tidn., ibid. — Att en äldre uppgift (hos Beskow m. fl.), enligt hvilken Ling från Växjö begifvit sig direkt till Lund, är ohållbar, framgår af det följande.

[4] Aftryckt hos Ljunggren a. a., 3, s. 538.

[5] Jfr A. H. Lundin: Småländska nationen i Lund. Lund 1882.

demien. Men hans akademiska bana blir icke lång; redan nästa år (1794) saknas hans namn i nationstabellerna.[1]

Det är först hösten 1796, som han ånyo låter höra af sig, och legenden har mer än en gång tagit denna biografiska lucka (åren 1794 och 1795) i den blifvande nordmannaskaldens lif som utgångspunkt för ett skede af halft fantastiska irr- och härfärder.[2]

Vid angifna tid, september 1796, begär Ling i en från Stockholm afsänd skrifvelse till konsistorium i Lund att utfå akademiskt vitsord.[3] Man har förmodat, att han begärt detsamma i afsikt att låta inskrifva sig som student i Uppsala.[4] Smålands nations i Uppsala handlingar lämna ock den ej beaktade uppgiften, att den 21 december 1797 — således något mer än ett år efter nämnda anhållan — erlade Peter Lingh »pro adsociatione» 2 riksdaler till nationen.[5] Att Lings akademiska lärotid i Uppsala likvisst varit än kortare än den i Lund, framgår däraf, att han ingen enda termin i nationshandlingarna upptas som närvarande.[6] Angående den teologiska examen, som man förmenat att han den 21 december 1797 aflagt i Uppsala, meddelas inga upplysningar i teologiska fakultetens protokoll från ifrågavarande tider; Lings namn nämnes ej ens bland de examinerade.

För att återgå till vitsordet från Lund har den omedelbara användningen däraf varit en annan, än man antagit.

Samma år som Ling försvinner ur nationsmatrikeln i Lund, blir en bror till honom, Carl Ling,[7] anställd såsom

---

[1] Jfr Ljunggren a. a., 3, s. 539.

[2] Se Beskows och Atterboms lefnadsteckningar, den förra i inledning till Lings Samlade Arbeten, den senare i Sv. Akad. handl., del 20.

[3] Ljunggren a. a., 3, s. 539.

[4] Ljunggren, ibid.

[5] Nationis Smolandicæ Inventarii et Fisci, å Upps. univ. bibl. (U. 80 k).

[6] Att han i nationsmatrikeln från Uppsala upptas bland de år 1793 i nat. inskrifna, är en händelse utan faktisk innebörd, något som Ljunggren redan påpekat, a. a., 3, s. 539. — Först 1796 skulle han, må det tilläggas, i skrifvelsen till konsistoriet i Lund förklara sig »sinnad kvittera detta lärosäte» (d. v. s. den sydsvenska akad.)

[7] F. 1770, inskr. som student i Lund 1790 15/10 (A. H. Lundin: Smål. nat. i Lund. Lund 1882). — I de Lundinska papperen å Lunds univ. bibl. meddelas ännu några notiser om nämnde L., hvilka doc. T. Hjelm-

extraordinarie vid ett ämbetsverk i Stockholm. En liknande befattning i hufvudstaden var det, som den sex år yngre, en gång namnkunnige brodern gick att inta med tillhjälp af sitt nationsbetyg från Lund. Den 22 november 1796 uppläses vid Handelskollegii session en »af studeranden af småländska nationen Peter Henric Lingh til Collegium ingifven skrift, hvarmedelst han anhåller att blifva antagen till extra ordinarie uti Stadens (d. v. s. Stockholms stads) revisions-contoir». Och hade sökanden »bifogat vederbörande betyg om godt förhållande» — hvarmed gifvetvis åsyftas det den 5 oktober samma år utfärdade, från Stockholm af Ling kort förut begärda akademiska betyget från Lund. Den 24 november justeras »Collegii memorial rörande studeranden Peter Henric Linghs antagande til extraordinarie Contoirs-skrifvare».

Ämbetsmannavägen måtte emellertid synts denne något mörk och dyster. Året därpå (oktober 1797) anhåller nämligen den nyantagne — jämte några andra extraordinarier — »at, som andra publique verk bestå extraordinarierna ljus, de likaledes måtte undfå hvardera et lispund ljus om året». Och ansåg Collegium, »då desse sökande äro kända för särdeles arbetsamhet — — — til upmuntran för dem, at i flit och arbetsamhet fortfara, lända, om deras ansökan vinner bifall; och faststälde derföre, at, genom memorial tilstyrka, at desse sökande, så länge de tjena utan lön, måga årligen undfå hvardera 1 Lispund Ljus».

Handelskollegii handlingar * ha intet vidare att förmäla om Ling, men denne har egenhändigt låtit efter-

qvist i Lund genom afskrift benäget meddelat förf.; af dem framgår bl. a., att Carl L. dog 1810 i Sthlm (ss. t. f. stadskamrer).

* De ofvanstående uppgifterna äro tagna ur Handelscollegii i Stockholms rådhusarkiv förvarade protokoll och registratur från åren 1796 (resp. sid. 2060, 2073) och 1797 (s. 1067). I samma handlingar från året 1798 (s. 1427) återfinnes uppgiften (jfr ofvan s. 7) om Carl Linghs anställning, d. 14 nov. 1794, som »Contoirsskrifvare vid Stadens Camererare Contoir». — Hvad som ledde förf. att i nämnda handl. söka P. H. Ling, var dennes egen uppgift i bref till styffadern (se ofvan), enligt hvilken uppgift han vore »engagerad i samma verk som bror Carl». Då Stockholms Stadskalender för åren 1797—1810 upptog Carl L. som tjänsteman i Handelscollegium, var vägen till ifrågavarande biografiska upplysningar anvisad.

Klagan.

Vattliga töcknar min himmel, kringhöljt,
alldrig, o alldrig han dagar!
Våg uppå våg ren min julle förföljt,
riddlös af stormen han jagar.
O! hvilket hafstroll reser sig der.
kastar min julle från skär emot skär.
Ve mig. Min köl det nu bryter.
Ve! — blott en planka mig ensligt här!
En sam på henne jag flyter.

Hör uppå hafsblicket, fjärran min syn,
flytande seglare vaggar.
Hamnen de hunnit, och se, emot skyn
vajar dess gullvåfda flaggor!
Simmande till denna bergsklyft jag
ropar, — o nej. ingen hjelp jag dock får

Faksimile af de två första stroferna af Lings veterligen första dikt: af allt att döma skrifven antingen år 1792 eller något af de närmast följande åren.

världen veta ännu något om sina ungdomsår. Det är i ett bref från början af år 1797 — Ling var då 20 år — till styffadern, hvilket utgör ett upplysande och intressant aktstycke men som legat bortglömdt i privat ägo och hittills ej blifvit kritiskt användt. En del af brefvet återges här.

Vördade Far!

— — —

Följande lilla arbete har jag vågat tillegna en far, hvilken jag har at tacka för alt (moraliter dictum) — — —. O en ringa ersättning! — Jag finner mina förbindelser emot den, som danat min framtid, icke äga någon gränts; huru skulle jag då kunna afbörda dem? — — Det stora vore ju lika så otillräckel. som det Lilla? — — Men detta Theaterstycke, hvilket är det första försök som jag varit nog djerf at göra i denna vitterhetsgren, har jag funnit mäst värdigt den hedern at tillegnas en far; — — ej värdigt i anseende til sit Sjelfva, utan blott i anseende til sit första.

— — —

I öfverfältskärens role har jag sökt röja den menskliga, uti negrens den barnsliga känslan. Stycket är kort, men kortheten är just hufvudsaken i Efterpiecer. — Jag hade först skrifvit den til 12 ark, och 2:ne Decorationer; men denna plan ogillade jag sedan. Språket är tvärt i synnerhet i sjökaptenens role; men det nödvändigaste i ett Theaterstycke är just at afmåtta talet, efter hvarje persons stånd, lynne och belägenhet, och i den konsten at på papperet kunna imitera en talande (ej en skrifvande).*

— — —

* Stycket i fråga numer, veterligen, ej i behåll; längre fram i brefvet heter det att pjäsen blifvit »gillad» vid Kungl. Mindre Teatern men »dömd att afbida tiden», enär en öfversättning från tyskan, Negerslafvarne (öfvers. från Kotzebue, enligt F. A. Dahlgrens Anteckningar om Sthlms teatrar uppförd å Munkbroteatern 17 sept. 1796 — 22 maj 1798), samtidigt »blef upförd på Comiska Theatern». Lings pjäs skulle »på något långt håll» liknat öfvers. — Ett »sörgespel i 5 akter» omtalas i brefvet i fråga såsom varande »under arbete». — Han hade ock, heter

Jag har nu beslutat at til nästa Somar öfvergifva hufvudstaden[1] och tilbringa min tid å födelseorten. Min far undrar härpå kanhända. Jag vill då som kortast anföra några skäl. — Det behöfdes blott en kort målning af menniskorna som här finnas, för at visa svårigheten af et förnuftigt umgänges vinnande. — På gatan möta mig tusentals sprätthökar; jag ser dem hoppa på en snibbig tå, stenarne utföre. De kråma sig, de skratta, de buga, de nicka, de hälsa, de prata, och göra alla de rörelser som tilhöra dår-professionen. Visar sig någon gång den förnuftiga tänkaren utom sin kammare, så går han helt tyst och opudrad förbi den fladdrande hopen, följande inre brädden af rännstenen, igenkännes af ingen och känner äfven ingen — och at inblanda sig med en sådan, hvilket brott emot den höga Stockholmska tonen! Et jemlikt bemötande kan ej vinnas, ty man gör här som den vittre Blohm säger: Die Welt sieht immerfort aufs Kleid, auf die Perücke, und selten sieht sie auf den Mann. För at här vinna tilträde och förtroende, måste man vara half-sprätt, är man medelmåttigt klädd, så heter det: han lär vara liderlig.

— — —

Glad är jag at ödet unnat mig få vara här (i hufvudstaden) dessa år —[2]

— — —

Hvad min tid vidkommer är den mycket inskränkt. Jag är engagerad vid samma värk, som bror Carl,[2] måste således åt de göromål, där förekoma upoffra 2:ne timmar af dagen. Min Condition uptager 7 timar och til mit egit stadgande i Språkkunskapen upoffras äfven 3:ne timar, på hvilka jag undervisar Handels-Bokhållare i franskans och tyskans skrifning. Jag har derför 12 s. i timen. Kl. 1/2 til 6 om morgonen går jag til den ene af nämda bokhållare: vägen är ungefär 1/4 mil.

---

det, blifvit »tilbjuden at öfversätta» för teaterns räkning; och han hade vidare haft »lyckan at genom et annat dramat. värk — hvilket säges ej — vinna deras (vederbörandes vid teatern) bifall».

[1] Kursiver. af förf.

[2] Kursiver. af förf.

— Om aftonen har jag samma promenade, ty mina kunder bo på Norr- och jag på Söder-malm.

— — —

Brefvet[1] är dateradt Stockholm den 9 april 1797. Man observere det tillförne ej observerade uttrycket dessa år; af brefskrifvarens egna ord att döma måste väl alltså hans stockholmstid ha begynt, innan han i året 1796 »engagerades vid samma verk som bror Carl», och det faller sig naturligt att datera denna tids början från ungefär de dagar, då uppgifterna från Lund (jfr sid. 7 föreg.) — d. v. s. nationstabellernas vittnesbörd — tryta. De på direkta biografiska uppgifter blottade åren 1794 och 1795 kunna därför med fog inberäknas i stockholmsvistelsen. — Hvad den unge litteratörens, timlärarens och extraordinariens beslut att utbyta hufvudstaden mot födelseorten angår, synes detta icke ha blifvit verklighet. I slutet af 1797 — samma år som brefvet är skrifvet — befann han sig å förra stället,[2] och han är synlig därstädes äfven det följande året.[3] Från Stockholm var det ock som han kom, då han sommaren 1799 inträffade i Köpenhamn; före afresan hade han i Uppsala uttagit nationsbetyg[4] (testimonium vitæ).

I den danska hufvudstaden förblir han till finnandes under en oafbruten följd af fem år, det är till hösten 1804, då han återvänder till Sverige.[5]

De biografiska uppgifterna före 1799 belysa ej alla veckor och månader, kanske ej ens alla år af Lings ung-

[1] Detta — liksom den sidd. 25 och 31 i det följande anförda konceptskrifvelsen — är af fru Wendla Dahl i Uppsala ställdt till författarens förfogande. En del af brefvet i fråga är återgifven i Beskows inledning till Lings Saml. Arbeten; in extenso är det aftryckt i Samlaren för år 1904 i författarens uppsats därstädes »Lingiana».

[2] I okt. ifrågavarande år är han bland petitionärerna — extraordinarierna. Jfr ofvan s. 8.

[3] Jfr E. C. Werlauff, Bidrag till P. H. Lings Biographie i Frey 1848, s. 94. — Påpekas kan, att Rosenstein, som där nämnes, haft en viss relation med Lings hemtrakt; år 1796 omtalas han bland donatorerna till Växjö Gymnasiebibliotek (Växjö stiftstidningar n:r 38, årg. 1796).

[4] Jfr Acta Nat. Smolandicæ, å Upps. univ. bibl. U 80 s.: den 5 junii (1799) erhöll Hr Lingh Testimonium; samt Nat. Smolandicæ Inventarii et Fisci, å Upps. univ. bibl. U 80 k: 5 junii Hr Lingh för Test. vitæ 32 sk. Ljunggren, a. a., 3, s. 540 uppger 7 juni.

[5] Se Werlauff a. a., s. 102.

domstid. Men på samma gång är det ovederläggligt, att, som antydt, det gått med honom själf som med de forntida sagohjältar han besjungit — det har vuxit upp sägner kring honom. Han skulle i ungdomsåren ha kämpat i Condés här, färdats ända ned till Spanien m. m. Dess bättre är det emellertid icke så med Ling, som förhållandet anses vara med somliga sagohjältar, ställda inför modern kritik: med sägnerna bortfaller icke hans historiska tillvaro.

*

Vistelsen i Köpenhamn blef långvarigare, än Ling från början tyckes ha tänkt sig. »Redan efter två års förlopp började han tala om hemresan. På hösten bestämde han den till nästa vår, men när våren kom, bestämde han den till nästa höst.»[1] Hårda dagar är det för honom. Han icke blott tynges af ensamhetskänslan i det främmande landet; han tryckes äfven — åtminstone under de två sista åren — af ovisshet för morgondagen. Den första tiden torde han erhållit någon hjälp från hemlandet; sedan blef det allt knappare för honom. Hans bostäder bli allt enklare, och sista året i Köpenhamn bor han »paa et Qvistkammer, i Store Kongensgade».[2] Så godt han kan, lifnär han sig genom att undervisa i språk, liksom han gjort i Stockholm. Men han är ingen ekonom, som håller länge på dalrarna, och han lider stundom nöd.[3] En impulsiv natur, hvilkens hela jag påverkas vid kontakter med yttervärlden, är han därjämte, att döma af några uttalanden af hans danske vän och biograf från köpenhamnstiden, E. C. Werlauff. »Hans Heftighed og bevægelige Fölelse kom letteligen til Udbrud. Han var ligesaa let at bringe til Graad som til Latter.» »Stolthed saavel som Ömfintlighed fandtes hos ham i temmelig höi Grad.»[4]

Med en god del af sin själ lefde den unge svensken sig in i den nya omgifningen. Det främmande språket

---

[1] Werlauff a. a., s. 102.
[2] Jfr Werlauff a. a., s. 101.
[3] Jfr Werlauff a. a., s. 101.
[4] Werlauff a. a., s. 102.

blef honom nästan ett andra modersmål — han skulle till och med uppträda som författare på danska. Det främmande landet blef honom nästan ett andra fädernesland; när Englands flotta våren 1801 tränger in på Köpenhamns redd, låter Ling inskrifva sig som student vid universitetet i Köpenhamn för att kunna sluta sig till de danska studenter, som ställa sig under fanorna till Danmarks försvar. I slaget på redden den 2 april deltog emellertid ej den frikår, hvars andra kompani han tilldelats; i rullorna kallas han Peter Lingh och säges vara Philolog, född i Malmö (!) samt boende på Ulfeldsplads n:r 14.[1]

Hellre än om en forntida sagohjältes härfärder kunde Lings tidigare lefnadshistoria ställvis sägas påminna om de ungdomsöden och de ungdomsårens bedrifter, hvilka häfderna tillägga de mångfrestande italienska renässansmännen. Hans vandringsår ha någonting af samma fostran till självständigt skapande, af samma kraftspänning till kropp och till själ med ty åtföljande utveckling af många och olika förmögenheter.

Han besöker fäktsal och palestra. Under tre år »bevistar han träget» den fäktskola, som en fransk emigrant i Köpenhamn upprättat.[2] Förutom den sällspordt stora färdighet i yrket i fråga han genom dessa fäktöfningar vinner — en färdighet som sedermera beredde honom tillfälle att återvända till fosterjorden —, synas de ock varit honom en räddning undan den förlamande giktåkomma han ådragit sig i ena armen. Han skrifver härom själf en gång senare, i sitt förmodligen första utlåtande[3] om kroppsöfningar: »Den arm, som under Chirurgens hand

[1] Jfr Werlauff a. a., s. 95. — Lings danska studentbref, dateradt 27 mars 1801, förefinnes i original å Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm liksom äfven testimonia från Lund och Uppsala (jfr sid. 7 och 12). Werlauffs tvifvel, huruvida L. verkligen blifvit akademisk medborgare i Köpenhamn — af skäl att han icke finnes i detta universitets matrikel — är således ogrundadt. Ljunggren, Sv. V. H. 3, s. 545, uppger således ock oriktigt, att Ling i Köpenhamn »aldrig var inskrifven som student».

[2] Werlauff a. a., s. 99, Ljunggren a. a., 3, s. 546 not. 4.

[3] Uppsatsen, anonym, är införd i Lunds Nytt och Gammalt 13 och 20 jan. 1808. — Jfr Werlauff a. a , s. 99. — Uppsatsen i fråga är aftryckt i Tidskrift i Gymnastik, XXIX årg., s. 354 ff. i författarens där införda: Ett och annat om och af P. H. Ling.

hvilade länge uti binda, blifver försvagad och kraftlös, men under fäktmästarens öfning kan den vinna styrka och kraft.»

År 1799 hade en dansk man vid namn Franz Nachtegall öppnat ett privat gymnastiskt institut i den danska hufvudstaden, det första i sitt slag i Norden.

Född på 1770-talet i Köpenhamn hade Nachtegall börjat sin bana som teologie studerande och timlärare. Kom så i hans händer en 1793 utgifven bok: Gymnastik für die Jugend von Gutsmuths. Boken, hvars författare, J. C. F. Gutsmuths (f. 1759, † 1839), var lärare vid filantropinen i Schnepfenthal (i närheten af Gotha), hade väckt ett stort uppseende såsom det första försöket, i senare tid, till en metodisk lärobok i gymnastik. — Studiet af detta arbete i förening med den själsliga öfveransträngning, hvaraf Nachtegall led, förde honom på tanken att ägna sig uteslutande åt gymnastiken. Hans gymnastiska lärarverksamhet begynte med att han hemma i sin bostad undervisade några studenter i gymnastik. År 1798 utvidgar han sin verksamhet till instruktörskap i ett af honom själf stiftadt gymnastiskt sällskap. Nästföljande år utfärdar han inbjudan till upprättande af det ofvan omtalade institutet, där han lämnar en för sin tid förtjänstfull undervisning.[1]

Äfven Ling — hvars »smækkre, kraftige Figur» hans danske vän i sina biografiska anteckningar påpekar — var bland de studerande, som besökte detta institut. Den blifvande gymnastiske nydanaren synes emellertid icke ha varit rätt nöjd med hvad han där såg och hörde. Nyssnämnde biograf anmärker: Ikke nöiet med at öve sig i gymnastisk Færdighed som et Styrkningsmiddel for Sundhed, betragtede han (Ling) den tillige som en Kunst af höiere Betydning[2] — — —. Å sitt gymnastiska nydaningsarbete skulle Ling först längre fram i tiden lämna prof. Men, af nämnda anmärkning att döma, har ett slikt arbete, redan under köpenhamnstiden, satt hans tankar i rörelse.

---

[1] Om Nachtegalls verksamhet jfr J. Larsens uppsats i tidskriften Vor Ungdom, 1895, s. 465 ff.

[2] Werlauff, a. a., s. 99.

Det var åtskilligt annat som äfven satte dem i rörelse. I det Kongelige Biblioteks läsesal var den unge svensken en trägen gäst. Han sysselsatte sig i synnerhet med grammatikor och ordböcker. »Det var nemlig hans Hensigt, efter en ny og eiendommelig Plan at udarbeide Grammatiker i flere af de nyere Sprog, ogsaa i sit eget Modersmaal.» — Den danska litteraturen — »som hidtil havde været ham næsten aldeles fremmed» — lärde han gifvetvis känna. »Han blev fortrolig med Ewalds, Baggesens og den dengang fremtrædende Oehlenschlägers digteriske Arbeider; af den först- og sistnævnte blev han især en varm Beundrer.» Han satte sig ock in i dåtidens moderna tyska litteratur.[1] — Äfvenså blef han i Köpenhamn bekant med den nordiska fornlitteraturen och fornkulturen, hvilka i de dagarna begynte omfattas med växande ifver. Umgänget med en ung fornkunnig dansk lärd, den ofvan nämnde E. C. Werlauff — densamme som lämnat de biografiska uppgifter vi äga om Lings köpenhamnstid —, har säkerligen bidragit att införa honom i nordisk fornlitteratur.[2]

Intresset för den äldsta och äldre nordiska odlingen ägde inhemska nordiska förutsättningar; äfven tillförne hade de lärda bringat den nationella forntiden sin dyrkan. Men i 1800-talets begynnelse får forntidsintresset en så till sägandes aktuell betydelse.

När Ling åren 1802—1804 trängdes bland åhörarne[3] i Henrik Steffens' föreläsningssal i Köpenhamn, hörde han andra idéer förkunnas öfver smak och odling än de tankar däröfver, som kyrkoherdesonen från Ljunga förnummit i 1790-talets Stockholm, där den gustavianska och voltaireanska smaken var den enda smak som fanns. — Den rådande tidssmaken, den franskt voltaireanska, är platt och poesilös, ljöd det från föreläsarens läppar. Ett slikt prosans herravälde som nutilldags hade

[1] Se Werlauff, a. a., s. 97.
[2] E. C. Werlauff, född 1781 i Köpenhamn; blef år 1800 »custos» vid det Kongel. Biblioteks läsesal; 1828 ordinarie professor vid Köpenhamns universitet, m. m.; † 1871.
[3] Jfr Werlauff, a. a., s. 97.

kanske historien aldrig bevittnat. »Prosa kallar jag allt som neddrager till någonting blott ändligt sådant som bär det evigas omisskänneliga prägel; poesi det som äfven i det ändliga finner afbilden af det eviga.» Det fanns en gång en underbar tidsålder, den mytologiska (mytiska); detta skede var sant poetiskt.

Den mytologiska tiden, förkunnade föreläsaren, hörde hemma i Orienten, i Grekland, liksom ock i Norden. Universum självt var för den tidens folk ett besjäladt väsen, heliga sagor tolkade jordens tillblifvelsehistoria, djupsinniga bilder (myter) återgåfvo naturens metamorfoser. Harmoni och plastik funnos; epiken blomstrade. Det var den gyllene åldern. — Äfven den katolska medeltiden förmådde skapa helig andakt; också då kunde man finna stor poesi och konst. Uttryck härför voro bland annat provençalerna och Dante. Den romantiskt-katolska poesien och konsten var likväl, i jämförelse med antikens, subjektiv, och denna subjektiva prägel var ett vittnesbörd om konstnärens egen otillfredsställdhet; och de glödande färgerna förrådde en hemlig längtan efter grekernas klara, skarpa ljus. Med Rafael och Michelangelo afslutades katolicismens konstnärliga era, i de följande tiderna hade den verkliga konsten ingenstädes fått hemro.*

Föreläsaren talade äfven om en ny filosofi — en naturfilosofi; dess målsman var jena-professorn Schelling.

Föreläsningarna i fråga bragte icke ringa oro i publikens sinnen. Så var det ock en ny tids ande, som fick luft i föreläsarens filippiker. Bakslaget i nationell riktning gentemot 1700-talets kosmopolitiska »upplysning» var kommet. Nya vindar drogo fram genom Nordens andliga atmosfär. Hotade af yttre politiska faror, sökte de nordiska folken, så som aldrig tillförne, tillvaratagа hvad de ansågo som sitt arf och eget i andligt afseende. Härvid blef forntidsintresset ett samtidsintresse. Man ville, för att tala med genombrottsrepresentanten för denna nordiska renässans — Oehlenschläger —, bygga

* Jfr Steffens: Inledning til philosophiske Forelæsninger. Kjøb. 1803.

en Muur af Jern, reist paa vor egen Grund,
Paa Fortids Kraft, Samdrægtighed og Mod.

*

Åren 1799—1804, köpenhamnsåren, äro att anse som Lings andliga — och kroppsliga — genombrottsperiod; de äro förutsättningar för åtskilligt af det han senare skulle utföra. Men hans andliga kvarlåtenskap från denna tid visar knappast någon särprägel. Visste man icke hvems den vore, kunde man näppeligen sluta sig till ägaren.

Han fortsätter sitt dramatiska författarskap (jfr sid. 10). Från danskan öfversätter han Ewalds »heroiska sångspel», Balders död, i afsikt att erbjuda öfversättningen till den svenska scenen;[1] skrifver på danska ett lustspel och författar ett sorgespel med historiskt ämne — bägge i 1700-talets stil. Några smådikter på franska, tyska och danska torde ock ha tillkommit under vistelsen i Köpenhamn; där skall han ock ha lagt hand vid ett slags historisk lärobok, om hvilket arbete vi emellertid föga veta.[2]

Lustspelet, som utgör Lings veterligen första tryckta arbete, utkom under titeln Den Misundelige, Lystspil i tre Akter. Besørget udgivet af L. Kruse.[3] Å insidan af permen till det exemplar, som finnes i Köpenhamns kungl. bibliotek står antecknadt: af svenskeren Ling. — Pjäsen, som nämndt skrifven på danska, inledes med några dedikationsverser på franska, i hvilka det bl. a. heter:

j'ai persiflé le vil égoïste
qui envie le bonheur du prochain,
et je méprise le vain moraliste
qui donne des préceptes qu'il ne suit point.

[1] Jfr Werlauff, a. a., s. 98.

[2] Jfr Werlauff, a. a. — Arbetet i fråga, hvaraf intet finnes i behåll, skulle enligt Werlauff haft »nogen Lighed med et i den danske Literatur bekjendt Værk: Store og gode Handlinger af O. Malling» (Kjøb. 1777).

[3] Kjøbenhavn 1804, tr. paa Boghandl. K. Kristensens Forlag hos Breum. — Nämnde L. Kruse (f. 1778 i Köpenhamn, litteratör, 1812 titel af professor, † 1839 i Paris) var jämte Werlauff en af Lings få närmare bekanta i Köpenhamn. — Jfr Werlauff, a. a.

Stycket anger sig alltså själft såsom tillhörande den dramatiska karaktärsmålningens gebit, träget odladt inom 1700-talets franska komedi.

Styckets handling spelar i Köpenhamn. »Den låge egoisten» representeras af en viss grosserer Bernhardsen, »den inbilske moralisten» af en prokurator Mutstedt. Intrigen utvecklar sig ur moster Beates omtanke för sin nièce's, jomfru Vilhelmines, lycka. »Gamle Beate maatte tilbringe sine Dage i Ro hos unge Madame Mutstedt.» Men jomfruen äger en eldigare beundrare i unge Lindbye. Grossereren, som är hennes morbror och hvilken hon rätteligen skall ärfva, unnar emellertid lika litet åt prokuratorn som åt Lindbye den del af arfvet, som endera genom giftermålet möjligen skulle bekomma. För att undanröja alla farhågor föreskrifver han, att — Vilhelmine skall förbli ogift. I några ganska lustiga scener får han likväl sin egoism bestraffad — liksom prokuratorn sin fariseism —, och det slutar så, att Vilhelmine får handen fri.

Händelsetråden är, som ock anges, delvis tagen från en af Grosse's Spanische Novellen;[1] den mer än lofligt puerila historien därstädes är omgjord till en icke oäfven treaktare, hvilken för visso saknar den karaktärsteckningens skärpa, som tillhör genren i fråga, men som på sina ställen är ganska dramatiskt och uddigt skrifven.

Det historiska sorgespelet[2] hette Eylif den Göthiske. Ämnet hörde ytterst hemma i Snorre Sturlasons Kungasagor, i dessas berättelse om den ättstore Eilif Gautske, hvilken — icke underkastande sig Olof den helige — ljuter döden genom en af Olofs män. Berättelsen om Eilif fanns emellertid återgifven äfven i Lagerbrings Svea Rikes Historia (del 1, kap. 5, § 46), och det torde ha varit med denna som närmaste källa, som Ling sammanfogat sitt sorgespel. På trycket utkom hans Eylif först år 1814, hvilket var något för sent, ity att stycket, oaktadt de

---

[1] Utk. Berlin 1794—96.
[2] Jfr Werlauff a. a.

tillägg[1] och ändringar det under mellantiden undergått, alltfort bar spåren af ett ungdomsförsök. Den ampra kritik detsamma då (1814) erhöll[2] kunde likvisst betydligt reducerats, om man ihågkommit dess egenskap att vara ett försenadt ungdomsarbete. — Påpekansvärd är frånvaron af nästan all historisk tidsfärg. Sedd med våra dagars ögon, ter sig Eylif förr som en gengångare från »upplysningstiden», Rousseaus och Voltaires tid, än från forntiden.

Kung! jag offrar ej åt Oden eller Thor,
jag dyrkar blott en makt, mitt hjärta mig det lärde.
Jag nekar ej min ätt en lära, som den tror,
men göra svärd och bål din Gud då mera stor?

Det var i 1700-talets tankevärld, som hjältarne och hjältinnorna i ifrågavarande »götiska» drama rörde sig, snarare än i en forntida. Om slika anakronismer var likväl Eylifs författare ingalunda ensam; de hörde 1700-talet till, och icke ens hos vägbrytaren för det fornnordiska dramat, dansken Ewald, möter någon tidsfärg. — Sjuttonhundratalsmässig var äfven den metriska formen i sorgespelet; dettas alexandriner voro emellertid långt ifrån lättflytande. Såsom försök till tidstrohet äro att framhålla de körsånger, hvilka afsluta hvarje akt och hvilka äro om- och efterbildningar af gamla, nordiska kväden (Lodbrokskvädet i akt II och IV; den s. k. Darradssången ur Nialssagan i akt I, III, V). Den kraftfulla »slutsången» i fjärde akten må anföras:

En stämma.

Högt höllo vi gyllene sköldar,
högt upp i den blodiga leken
emot Olofs modfulle kämpar.

---

[1] Ett exempel därpå är allusionen på Karl XIV Johan i V, 9:

— skall en dag dock gry, då öfver Götens grafvar
en hjälte reser sig, som hämnas Skandiens fall.

Ett annat ex. är framhållet af Ljunggren, Sv. Vitterh. häfder, del 4, s. 596. — Någon bevislig anledning att anse körsångerna i aktsluten såsom senare tillägg torde däremot ej finnas (Jfr Ill. Sv. litteraturhistoria, II, s. 625). I Bartholins Antiqvitatum danicarum libri III (Hafniæ 1689) kan Ling på Köpenhamns bibliotek ha stiftat bekantskap med originalen till nämnda sånger.

[2] Se härom Ljunggren: Sv. Vitterh. Häfder, del 4, s. 597.

Flera stämmor.

Ej var det vår ovän till gamman.
Nu mången för rofdjuren ligger;
nu höken och örnen de svärdfallne stycka,
  så mätte de roffoglar bort skola flyga.
  Och böljan i Romelfven
  rodnat af slagtningen.

Men har Ling i detta sitt ungdomsarbete varit samtiden trognare än forntiden, skulle däremot i hans kommande skaldskap förhållandet snarare bli omvändt.

1804—1813

FÄKTMÄSTARE I LUND. — BEGYNNANDE GYMNASTISK VERKSAMHET. — BERÖRINGEN MED TEGNÉR. — "GYLFE." — "AGNE."

Det var i september eller oktober 1804, som Ling vände åter öfver Sundet, på hvars hinsida han dvalts alltsedan sommaren 1799. Man behöfde en ny fäktmästare i Lund, och den forne studenten af småländska nationen därstädes hoppades få platsen på grund af sin i Montrichards fäktsal förvärfvade, genom skriftligt vitsord styrkta kunnighet i fäktarkonsten. Han får ock sysslan i fråga; redan kort efter sin ankomst har han förordnats att förestå denna; i februari följande året (1805) uppföres han af vederbörande på första förslagsrummet, och den 29 april s. å. utnämnes han till innehafvare af platsen med en lön af jämnt sjuttiofem riksdaler.[1] Som en främling har den återvändande tydligen känt sig vid återkomsten till sitt fädernesland. Juldagarna s. å. (1804) har han nämligen haft för afsikt att tillbringa i Köpenhamn men hindrades från öfverfart genom den starka kölden. Först åtskilliga år senare återsåg Ling den ort, som gömde fem år af hans ungdomslif.[2]

En egendomlig medlem i den akademiska medborgarstaten var den nye fäktmästaren. Ingen kände med visshet hans föregående öden. Ej ens hans närmaste kämpe- och följesven i Lund kunde annat än gissnings- och ryktesvis förtälja dem.[3] Man häpnade öfver hans skicklig-

---

[1] Jfr Werlauff a. a.; Lunds Nytt och Gammalt, febr. och april 1805. — Efter fyra år höjdes lönen till 125 rdlr, 1810 tillerkännes fäktmästaren ett gratial å 66 rdr 32 sk. b:co (jfr Weibull—Tegnér, Lunds univ. hist. I, s. 335; uppgiften om den första »lönegraden» är tagen ur en egenhändig skrifvelse af Ling angående bl. a. hans inkomstförhållanden — samma skrifvelse som citeras och omordas s. 31). Skrifvelsen i ägo hos fru Wendla Dahl, Uppsala.

[2] Jfr Werlauff a. a., resp. sidd. 103, 104.

[3] Denne var en Gust. v. Heidenstam, f. 1785 i Konstantinopel, student i Lund 1804, fäktmästare vid Karlberg 1808, vid Uppsala akad.

het i sitt yrke — han visar denna bl. a. när någon resande utländsk fäktare sänder en utmaning till envig på värja. En hans lärjunge har till och med vitsordat hans vana att under värjfäktning stundom fäkta med blottadt bröst, liksom ock hans förmåga att kunna emottaga en värjstöt, riktad mot det blottade bröstet — stötarna »åstadkommo blott lindriga hullsår».[1]

Man förundrades ock öfver de nyheter fäktmästaren införde på fäktkonstens område: han utbildar en ny värjfäktningsmetod, och till fäktningen med värja såsom vapen lägger han ytterligare den med bajonett. Än mer, han nöjer sig icke med att vara fäkt- och språkmästare eller som det äfven kallades, »parlör i de lefvande språken»;[2] ty kort efter sin ankomst utverkar han, att en gymnastisk attiralj anskaffas af de akademiska myndigheterna för att uppsättas å fäktsalen — med något slikt hade aldrig tillförne någon fäktmästare brytt akademistaten. Han skrifver i ortens lokaltidning om gagnet af ordnade kroppsöfningar,[3] och innan han lämnar Lund, skulle han upprätta förslag om anordnandet af »en palestra i det fria med springbanor och springvallar samt simskola».[4] Med dissekerknifven i hand förskaffar han sig på anatomisalen insikter i människokroppens anatomiska sammansättning och byggnad; på fäkt- och gymnastiksalen gör han praktiska rön angående rörelseverkan och rörelselagar. Han kommer till säregna tankar både om gymnastikens metod och dess betydelse. På den förra ställer han andra kraf än samtida gymnastiska auktoriteter göra. En person från

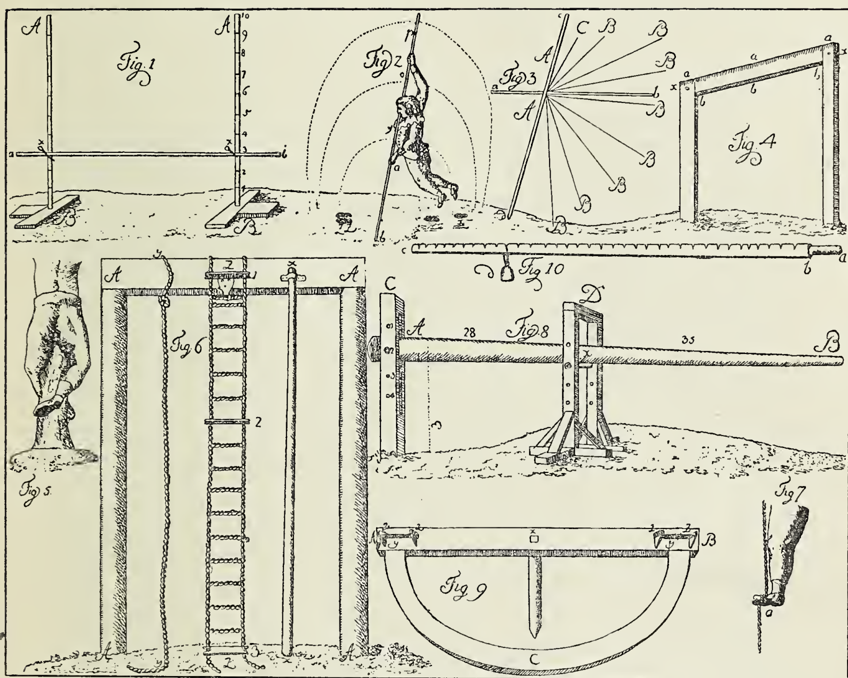
1812, † 1850. — Har, på Beskows anhållan, lämnat strödda anteckningar om prof. Ling, förvarade i Biograf. Saml. å Kungl. bibl. i Stockholm. Utgaf 1821 (Uppsala) Försök till en kort Underrättelse om gymnastik.

[1] Jfr A. Georgii, Om national uppfostran, Stockholm 1869, s. 37; Beskows inledning till Lings Saml. Arbeten, s. XXXIX, noten. — Se ock Ett minne från Lings tid, infördt i Vårt land 1 mars 1901, undertecknadt —t—r.

[2] Befattningen af akadem. språkmästare synes L. dock ej länge odeladt innehaft, ty i okt. 1805 annonserar sig en annan person som språkmästare »i tyska språket» (Lunds Nytt och Gammalt 23 okt. 1805).

[3] Lunds Nytt och Gammalt, 13 och 20 jan. 1808, Om menniskokroppens härdande (jfr s. 14, not 3 föreg.).

[4] Weibull—Tegnér, Lunds univ. hist. I, s. 335.

Ur Sveriges första lärobok i gymnastik. — Sticket är i sin ordning efterbildadt efter Gutsmuths Gymnastik für die Jugend. — Fig. 3 afsedd att schematiskt förklara ett i fig. 2 framställdt »språng i höjden med voltigerstaf». Fig. 8 föreställer en s. k. vippmast (delen A—B tänkes försatt i en sviktande rörelse), fig. 9 en s. k. ovalgunga (vid y tänkas fästade ståndbräden, på hvilka de gungande stå), fig. 10 en apparat i och för lyftöfningar (a—b handtaget, hvarest den med en flyttbar tyngd (d) försedda stången fattas).

Nachtegalls (jfr s. 15) fädernesland, hvilken år 1812 besöker Lund, anmärker, att »Universitetets nærværende Fegtemester, Hr Ling, har i sin (gymnastiska) Underviisning bragt en systematisk Methode, hvori han tildels afviger fra den andensteds brugelige Læremaade».[1]

*

Alltsedan de sista årtiondena af 1700-talet hade det rådt ett rörligt lif inom den pedagogiska världen på kontinenten. Rousseau hade talat bevingade ord till förmån för ett naturligare uppfostringssätt. I Tyskland upprättade år 1774 Basedow till fromma för ett sådant sin Philantropin i Dessau. Efter mönstret af Dessau-philantropinen bildade Salzmann sin undervisningsanstalt i Schnepfenthal, där som lärare bl. a. Gutsmuths, författaren till Gymnastik für die Jugend — som nämndt det första försöket i modern tid till en metodisk lärobok i gymnastik (jfr sid. 15) —, anställdes. Såsom den förste i betydelse bland nydaningsmännen är att nämna schweizaren Pestalozzi; äfven enligt hans åsikt var den fysiska uppfostran en betydelsefull pedagogisk faktor.

Till Sverige nådde ock fläktar af detta nya pedagogiska lif. Man tager på ort och ställe del af de nya lärosätten; en ung magister, C. U. Broocman — ett ganska märkligt namn i den svenska pedagogikens historia — företar med understöd af ett stipendium en pedagogisk studieresa åren 1804 och 1805 till Tyskland och Schweiz.[2] Man öfversätter och bearbetar den nya pedagogiska litteraturen. Så utkom 1812 i Lund en bok med titel: Pestalozzi's Elementarböcker. Öfversättning af C. A. Agardh[3] och M. Bruzelius. I den af utgifvarne-öfversättarne skrifna inledningen till arbetet i fråga före-

---

[1] Chr. Molbech, Breve fra Sverrig i Aaret 1812. Første Deel (Kiøb. 1814) s. 43.

[2] C. U. Broocman, f. 1783, fil. mag. i Uppsala 1803, † 1812; utgaf Berättelse om Tysklands Undervisningsverk, Stockholm 1807, 1808.

[3] Den frejdade botanikern och nationalekonomen, sedermera biskopen i Karlstad.

komma — oväntadt nog — äfven några ord om den karolinska akademiens fäktmästare. Efter att ha framhållit som sin öfvertygelse, att, därest man »skulle antaga en national uppfostran, en som gäller för alla stånd, måste den nödvändigt blifva enahanda med den pestalozziska metoden» — fortsätta författarne bl. a. sålunda: »Pestalozziska methoden såsom hel gör tvenne elementar-böcker (utom den utgifna 1:a delen) nödvändiga, nemligen för menniskans moraliska och fysiska bildning. Hvad den sednare elementar-boken (d. v. s. om »fysisk bildning») angår, få utgifvarne nämna, att de uti Herr Fäktmästarens vid Lunds akademi Lings gymnastiska öfningar igenkänt Pestalozziska methodens grundprincip. Herr Ling har visserligen icke hämtat sin gymnastik ifrån studium af Pestalozzi's skrifter, men väl ifrån naturen. Den nämnda öfverensstämmelsen bör således ej förefalla besynnerlig.» Hvarjämte upplyses, att fäktmästaren »bifallit utgifvarens förslag» att låta sin Gymnastik ingå och anses »såsom en tredje del af Pestalozziska methodens elementar-böcker».

Det gifves, i förbigående påpekadt, flera — oafsiktliga — oegentligheter i de citerade orden. En lärobok i gymnastik,[1] Sveriges första, såg väl dagen år 1813, således icke långt efter det att Pestalozzi-öfversättningen utkommit. Men denna gymnastiska lärobok var icke af Ling; den utgjorde en skäligen medelmåttig öfversättning från Gutsmuths' arbete, utförd i samma något förkortade form som en dansk, år 1799 i Köpenhamn utkommen Gutsmuths-bearbetning.[2] Det var först mot sin lefnads afton Ling skulle utge något af gymnastiskt innehåll. Någon upplysande utsago om den nya gymnastiska metod han i Lund begynte utveckla, med andra ord om fäktmästarens gymnastiska öfningar i dessas praktiska tillämpning, innehålla de citerade raderna icke heller, såsom man vid första påseendet kunde tro. Hvilka allmänna, teoretiska

[1] Gymnastik för svenska Ungdomen eller kort Anvisning till kroppsöfningar. Öfversättning. — Öfversättaren, som tecknar sig H. F. S., var en mag. H. F. Sjöbeck, docent och akademiadjunkt i Lund.

[2] Kort Anviisning til Legemsøvelser. Et Udtog af Gutsmuths Gymnastik. Udgivet paa Dansk af V. K. Hjort. Kiøb. 1799.

likhetspunkter än möjligen kunnat afvinnas de två samtida vägbrytarne för en fysisk uppfostran — i praktiskt gymnastiskt hänseende är Ling icke mer lik Pestalozzi, än han är lik någon af de öfriga dåtida målsmännen för fysisk uppfostran. Men en så mycket större egentlighet var det, att fäktmästaren i Lund nämndes uti samband med en ifrågasatt nationel uppfostran. Det gymnastiska nydaningsarbete han begynt inom sin fäktsals åldriga medeltidsmurar skulle nämligen innebära en ny insats i ett folks medborgerliga fostran; hvarom är att orda i ett annat sammanhang.

Hvad den svenska gymnastikens första öden angår, äro notiserna därom — liksom underrättelserna om Lings egna ungdomsår — ganska sparsamma.

Ett och annat står likväl till finnandes. På den lundensiska akademiens fäktsal — under 1800-talets början inrymd i en från medeltiden stammande, strax söder om domkyrkan liggande byggnad,[1] som en gång i universitetets barndom tjänstgjort som föreläsningslokal — var det, som nämndt, som den första gymnastikapppareljen uppsattes. Redan vårterminen 1805 har säkerligen den gymnastiska undervisningen för akademiska medborgare — med undantag för ett par gratister var denna icke afgiftsfri[2] — satts i gång af fäktmästaren. I juni s. å. underskrefs nämligen en kunglig förordning, enligt hvilken Linköpings läroverks eforus (ärkebiskop J. A. Lindblom) erhöll tillstånd och vederbörligt understöd att på försök bland läroverkets skolungdom »införa de så kallade gymnastiska öfningar».[3] Impulsen till detta »försök» var tydligen utgången från den gymnastiska verksamhet, som Ling år 1805 i Lund begynt. — Det första egenhändiga vittnesbördet om ifrågavarande verksamhet lämnar fäktmästaren, då han i juli 1805 (i Lunds veckoblad Nytt

---

[1] Samma byggnad som vid midten af 1800-talet, efter en genomgripande reparation, förvandlades till akadem. musiksal. Jfr Berling, E. W., Lund. Korta Anteckningar. Lund 1879, s. 67.

[2] Se Molbech a. a., s. 43: »nogle af Byens Børn» fingo kostnadsfritt delta i gymnastiköfningarna. ibid.

[3] Jfr Lunds Nytt och Gammalt, 8 jan. 1806.

och Gammalt) tillkännager sig motta pensionärer för att undervisa dem i lefvande språk samt i »fäktning, voltigering,[1] simmande m. m., som tilhörer en fullkomlig gymnastik». I ett efterlämnadt egenhändigt koncept till en skrifvelse, som i öfrigt icke är af gymnastiskt innehåll, skrifver han följande, på tal om sin vistelse i Lund: »Jag beslöt inrätta ett öfningsställe för mina gymnastiska elever. Jag lät gräfva simdammar — — jag lät upföra ett nytt stenhus i tanke at til gymnastiska öfningar inrätta en del däraf; hälst akademiska fäktsalen är alldeles för liten dertil och intet det minsta utrymme finnes utom densamma til öfningar i fria luften.»[2]

Linköping var det första ställe i Sverige utanför Lund, där gymnastiken upptogs till användning. Genom Lings direkta ingripande följde snart nog andra platser exemplet i större eller mindre utsträckning. I och för den nya sakens skull uppehöll han sig under mellanterminerna i Malmö, Kristianstad och Göteborg. Vid sina uppehåll å den senare orten har han i Göteborgs Tidningar infört annonser om den undervisning han därstädes lämnat: sommaren 1807 »alla delar af fäktkonst och gymnastik», 1809 »fäktning, gymnastik och simning». Efter det sistnämnda besöket uttalar han ett offentligt tack dels till »ledamöterna af Contuberniidirektionen för deras smickrande förtroende, vänskap och frikostighet», dels till sina elever bland »tyska skolungdomen»,[3] hvilka »påtvungit honom en erinran af deras vänskap». Sommaren 1811, då han äfvenledes är i Göteborg, annonserar han om undervisning i »sabel- och värjfäktning samt gymnastik», hvarjämte vi få veta, att, »efter föregången öfverläggning mellan magi-

[1] Det var en lärobok i Voltige (d. v. s. vissa öfningar på häst) — icke i gymnastik, såsom uppges i en ej längesedan utk. skrift öfver Ling (Den svenska odlingens stormän V, s. 71) —, som L. efterskref i bref af 6 jan. 1805 (icke »4:de juledag» 1804 såsom stundom anges) till sin danske vän Werlauff (Werlauff a. a., s. 103).

[2] Blott konceptet — utan datum — är i behåll af skrifvelsen i fråga, jfr not 1 s. 25, samma skrifvelse där citerad.

[3] Den tyska församlingen i Göteborg ägde ett eget skolhus »Tyska skolhuset», där möjligen öfningarna försiggått.

straten och sjömanshusdirectionen, öfverenskommelse blifvit träffad med Kongl. Academice fäktmästaren Hr Ling, hvarigenom han åtagit sig att under innevarande sommartid lämna undervisning i simningskonsten jämte andra gymnastiska öfningar till här varande fattige ynglingar särdeles dem som redan idka sjöfart eller ämna sig till detta yrke»; för att uppmuntra till öfningarnas begagnande utsattes »trenne premier», två à 10 rdr b:ko, ett å 6 rdr 23 sk.[1]

Tack vare sina gymnastiska bemödanden inom och utom Lund kunde Ling år 1813 — hvilket år hans verksamhet förflyttas till hufvudstaden — skrifva, att »i Lund, Malmö och Götheborg är gymnastiken, efter den af mig uppgjorda plan, i full gång».[2] — Å ännu en plats utom Lund vinner gymnastiken en ganska tidig hemortsrätt, nämligen vid Uppsala akademi. År 1812 utnämndes Lings medhjälpare i Lund, G. v. Heidenstam (jfr noten[3] s. 25), till fäktmästare därstädes; i december s. å. beslöt akademiska konsistoriet, att »cupolen öfver Gustavianum skulle apteras till gymnastiskt ändamål».[3] Lika litet här som i Lund var den akademiska gymnastikundervisningen afgiftsfri, såsom framgår af fäktmästarens »ödmjuke berättelse» af 11 juni 1813 till akademiska konsistoriet, hvari som ett önskemål uttalas, »att ett antal mindre bemedlade studerande måtte på public bekostnad få begagna öfningarne».[4] — En skildring af en gymnastikuppvisning i Sverige år 1815 förekommer i tidningen Stockholms Posten från s. å. (n:r 154); beskrifningen torde vara den enda från gymnastikens tidigare skede och öden i Sverige. Den lyder som följer.

---

[1] Ofvanstående uppgifter efter Göteborgs Tidningar, årgg. 1807 (n:r 81, 82), 1809 (n:r 99), 1811 (n:r 79, 83).

[2] Jfr Tidskrift i Gymnastik, band 4, s. 422.

[3] Konsistor. protok. af 7 dec. (se Berchs register, Uppsala univ:ts kansli); enl. protok. af 8 maj 1813 beslöts, att ställningar skulle »uppsättas på Gustavianska gården» till gymn. bruk. — 1821 föreslog fäktmästaren en våning i slottet som gymnastiksal, men konsist. afslog (protok. af 14 april s. å.).

[4] Uppsala univ. acta 1813.

»Utdrag af bref från en resande.

Ett intressant afbrott ifrån hufvudstadens spectacler gjorde för mig den gymnastiska högtidlighet jag i Upsala den 3 juni (1815) såg uppföras af Hr Lieutenant Heidenstam och hans elever. Uti Gustavianska akademiens trädgård,[1] inför en talrik mängd af åskådare af begge könen, under den mest lifvande musik, utförde ungdomen sina kroppsöfningar i vackra grupper, med afvexlande uppträden. Ovillkorligt följde åskådarens öga hvarje rörelse af den kraftfulla ynglingen och den eldiga gossen, under lifligt deltagande af fruktan, förvåning, glädje och bifall. Man öfverraskades i synnerhet, då tvenne med hufvudet först, och sedan äfven en tredje, med fötterna förut, från trädgårdsplanen uppklättrade uppför en visst 60 famnar lång, i lutning spänd lina, midt öfver åskådarne, ända upp till ett fönster på det höga taket af Gustavianska academien.[2] — — Till slut utdelte academiens rector, efter lärarens anordning, pris, af kransar, åt några elever. (Pristagarnes namn uppräknas; prisen utdelades för fäktning på sabel och värja, för voltigering och för gymnastik.) För dessa högtidens lagerprydda hjeltar samt deras förtjente lärare tolkades academiens tacksägelse och lyckönskningar af rector, allmänhetens genom trompeternas skall.»

Med år 1813, då en gymnastisk utbildningsanstalt kommer till stånd i Stockholm, försiggår en ändring i betingelserna för den svenska gymnastikens utveckling; om dennas utveckling efter angifna år skall talas å annat ställe.

* * *

Yttersidan af det akademiska Lund hade väl föga ändrats sedan den dagen på 1790-talet, då kyrkoherdesonen ifrån Ljunga aflade studenteden. Träden i Lundagård hade satt nya årsringar till de gamla. En ny, för den akademiska undervisningen afsedd byggnad, »Nya aka-

---

[1] Ungefär motsvarande nuvarande planen framför universitetsbyggnaden.

[2] Nuvarande »gustavianum».

demien», hade tillkommit. En annan generation af studenter drog fram på de trånga gatorna; å sin vetenskapliga högtidsdag, promotionsdagen, uppträdde dock de lagerkransade alltfort med pudradt hår, silkesstrumpor och skor, blott jackan och kappan — den gustavianska tidens — hade utbytts mot fracken.*

Men den akademiska innervärlden var en annan. Det reser sig i början af 1800-talet en ny akademi äfven i figurlig mening, buren af namnen Esaias Tegnér och C. A. Agardh, bland de yngre, läkaren E. Z. Munck af Rosenschöld och anatomen A. Florman, bland de äldre, andra berömdheter att förtiga.

*

Med det förstnämnda namnet — Tegnérs — var och förblef Lings på ett märkligare och närmare sätt förbundet, än litteraturhistorien synes tro. Det fanns de, som mente, att den nye fäktmästaren kände den hedniska konsten att »döfva» en motfäktares vapen. Bevisligare är, att han ej saknat den förborgade kraften att kunna både väpna och afväpna de andliga makter han mötte.

Samma år som den 23-årige Ling begaf sig till Köpenhamn anlände till lärdomsstaden på Skånes slätt den 17-årige Tegnér, kommande från Rämens berg och skogar. Samma år som den från Köpenhamn återvände Ling utnämnes till fäktmästare vid den karolinska akademien — blott 2 månader efteråt — bindes Tegnér vid denna genom en adjunktur i estetik. Medan den senare i sin stilla studerkammare läst latinska och grekiska auktorer, hade den förre lefvat vagabondens rörliga, på en gång bekymmerslösa och bekymmerfulla lif i den danska hufvudstaden, hörande en ny tids pulsar slå och seende dess tecken uppenbaras. Han förnam, hur nationalitetskänslan begynte kräfva sin rätt, hur denna rätt häfdades med handling och med ord. Försvaret på redden år 1801 och Oehlenschlägers »Digte» (år 1802) brändes in i hans medvetande; med den danske skalden, målsmannen för den

* Jfr E. W. Berling, a. a.; Weibull—Tegnér, Lunds Univ. hist., s. 343.

nya tidens poesi, gjorde han, liksom ock med Steffens, en — om äfven kort — personlig bekantskap.*

I nämnda »Digte» fanns det mycket, som var nytt för dåtiden. Det ljöd i dem ett verop öfver tidens — det är 1700-talets — prosaiska lynne, dess nyttighetsberäkningar, dess brist på fantasi. Det hördes i dem en trängtan efter rikare och intensivare stämningslif, efter medeltidstro och medeltidsandakt. Det fanns i dem ännu en säregen ton: skalden frambesvor en svunnen nordisk forntid — det var till den han flydde, från en flack och materialistisk nutid.

Intet luer, intet hæver,
alt er koldt, fornuftigt, öde!
Fyldt med Oldtids store Minder,
vanker jeg som mellem Döde.

O, at hist paa Alterstenen
end jeg saa den röde Lue
som med Folkets varme Bönner
hvirvlede til Himlens Bue!

Odin! Freya! Kom tilbage,
lad mig ikke her allene.
See, jeg synker ned med Andagt,
hen for Eders Alterstene!

Bland de böcker, med hvilka den unge Tegnér sökte tillfredsställa sin läslust i de dagarna han ännu sysslade med uppbörds- och restlängder å kronobefallningsman Brantings kontor, var det en, som hette: Nordiska kämpadater. I en sagoflock samlade om forna Kongar och Hjältar. Uti boken gafs det åtskilligt, som icke kunde annat än tilltala den blifvande skaldens fantasi — den unge fogdeskrifvaren var knappt hunnen till ynglingaåren —; där talades om hjältar, hvilka »i unga åhren med idrottar eller ridderliga öfningar upfödde, sedermera med hurtigt mannamod och dråpliga krafter, både i det villa brusande haf som ock i utländska marker och fält, framfört sina segrande vapen» — —. Intresset minskades icke af att dessa

* Werlauff a. a.

kämpar, de forne »göter», inordnades bland de svenskes egna stamfäder. Men minnena af denna götiska hjältevärld blekna inför den skimrande glans, med hvilken antikens fornvärld träder fram för den Tegnér, som å sin studerkammare i Lund vänder sidorna i sina kära klassiska auktorer. Denne har tydligen förgätit, att han i sin tidiga ungdom besjungit en af de götiska kämpadaternas hjältar;[1] än mindre synes han ha anat, att en i dem återgifven saga — den om »Fridthiof den modiga» — skulle bli ämnet för hans mannaålders mest frejdade dikt. I sin litterära produktion från början af 1800-talet talar han snarare med förakt än med beundran om de gamle göter.[2] — Så mötte den nyutnämnde estetices adjunkten på sin väg den nye fäktmästaren.

Denne senare var icke blott den impulsivt ytterliga natur, som hans danske biograf tecknat från köpenhamnstiden och som ännu vid mogna år kunde känna med ett barns omedelbarhet och lättrördhet. Han var ock kraftnaturen, som icke själf påverkas men så mycket mer påverkar andra. Det var ett märkligt intryck, som fäktmästaren gjorde på dem, med hvilka han kom i beröring. Erik Gustaf Geijer, som några år längre fram lär känna honom, skrifver om sin nye bekante: »Ingen människa har från början på mig öfvat på en gång en så fängslande och en så tillbakastötande inflytelse som Ling.» Han skrifver vidare: »En fortsatt bekantskap förde oss närmare till hvarandra — — Vi drogo slutligen väl öfverens, dock först sedan det kommit därhän, att, liksom genom en tyst öfverenskommelse, våra oförenliga meningar blifvit lämnade på ett neutralt gebiet emellan oss, på båda sidor om hvilket vi räckte hvarandra handen.»[3]

Tegnér fann för sin del hos sin nye vän »ett hufvud fullt af kraft och låga» men ock »brist på klassisk

[1] I poemet »Atle».

[2] Jfr dikten Ynglingens sotsäng eller lifvet och döden (af år 1805); Efterlämnade skrifter. Ny saml. 3. Stockholm 1874, s. 22, där det heter:

Hvad ter dess (mänsklighetens) styrkas dag, som länge sen försvann?
En jätte, götiskt rå, som härjar jordens bygder.

[3] Iduna, häft. 11, Stockholm 1845, s. 25.

och äfven modern bildning».[1] Fäktmästaren var icke heller klassiskt skolad, fastän han i vissa sina tankar skulle visa sig så grekisk som någonsin en fornhellen; hvad hans moderna bildning angick, var denna likvisst, som antydt, i somliga stycken modernare än estetices adjunktens. Det var tillika en personlig förmedling af nya tankar, som den förre kunde lämna den senare. Somt af det nya, hvilket Ling kunde förkunna, skulle endast mana Tegnér till opposition (t. ex. den schellingska filosofien). Somt åter varder ett nytt inslag i hans sångarlif. Det är icke svårt att finna, hurusom detta, sedan Ling kommit till Lund, börjar påverkas af Oehlenschlägers fornnordiskt nationella tendens. Tegnérs bildspråk får en fornnordisk färgning, hvilken det förut ej ägt, och han begynner tala annorlunda om den götiska tiden, än han närmast tillförne gjort.

Hvar finns mer ett bröst så sant, så redligt
af så götisk tro — —

utropar han i ett grafkväde från år 1806.[2] Göten, som förr syntes honom »rå»,[3] växer under de år, som följa, till en idealtyp, till en svunnen och försvunnen hjälteskepnad. Man erinre sig nordbotypen i Svea (1811):

Med svärdet och en vän han trygg och rik sig trodde,
och gästfrihet var namn på hyddan, där han bodde.
— — —
Med samma djärfva mod han tänkte som han stred
och manligt dristig, fri, af ingen fördom fången,
steg djupt i forskningen och höjde sig i sången.

Några år senare besjunger Tegnér åter den forne nordbon i sin Fritiofs saga. Från att i Svea ha varit en abstrakt idealtyp har göten då individualiserats till den Fritiof, som på en gång är sagans hjälte och den i lifvets vikingafejd pröfvade sveaskalden.

*

[1] Se Tegnérs bref till Adlerbeth (Tegnérs Efterlämnade skrifter. Ny saml. 1, s. 96) och Böttigers lefnadsteckning i Tegnérs Samlade skrifter 1, Stockholm 1860, s. XLIV.
[2] Öfver C. A. Tiliander.
[3] Jfr s. 36, not 2, föreg.

För att återgå till fäktmästaren idkade denne äfven vitter idrott.

I början af år 1806 offentliggjorde han i Lunds Veckoblad (Nytt och Gammalt), under signatur, tvenne smärre dikter, af hvilka den ena, en »romans», i en anmärkning uppges först ha varit skrifven på danska, den andra, ett ode, först på engelska.[1] Följde så under närmaste åren en och annan tillfällighetsdikt, exempelvis ett griftkväde »Öfver Herr Doctor G. E. Sörling, Förste Fält-Läkare, vid Kongl. Södra arméen»[2] — man lefde nämligen i ofredens och landtvärnfarsotens dar, och den södra arméen hade sitt högkvarter i den sydsvenska universitetsstaden.

Någon namnkunnighet som skald vann fäktmästaren emellertid icke förrän året 1810. Från detta år, under hvilket han som skald blir känd äfven utom Lund, äro i tryck bevarade trenne dikter af honom. En af dessa var det ode, hvarmed han hyllade akademiens kansler, dåvarande kronprinsen, som nämnda år — kort före sin död å Kvidinge hed — besökte den karolinska akademien och därvid äfven åsåg en uppvisning i gymnastik. Dikten var icke rätt lik hyllningsdikterna efter den gamla stilen. Den började sålunda:[3]

Det var en tid — en mannatid — då göten
med lika lugn, med lika mod
drack gillets mjöd, drack kampens blod;
då sköldmön högt i vikingsmöten
sitt tunga höfdingmärke höll
och främst i kampen stred och föll.

Af de två öfriga dikterna från angifna år var den ena till sin stilart — den är en (allegoriserande) »herdedikt» i 1700-talets herdemaner — mer traditionell än originell.[4] Men den var märklig genom sin folkliga och sångbara lyrik, och inledningssången (»Stunden bortilar

[1] Se vidare Bihang.

[2] I Lunds Nytt och Gammalt, den 10 maj 1809.

[3] Dikten är aftryckt i A. Kahls arbete: Tegnér och hans samtida i Lund. Lund 1868, s. 68 ff. — Såsom ett prof på Lings »poetiska storhet» (jfr ibid.) må dikten i fråga emellertid ingalunda tagas.

[4] Kärleken. Herdedikt. Tr. i »Läsning i Hvarjehanda» år 1810.

men icke min smärta») blef en af dåtidens mest populära sånger.[1] Nyare till stilen och aktuell till innehållet — det ålderdomliga namnet till trots — var den återstående dikten, Gylfe. Dess innehåll var detta:

Gylfe — en forntidsfurste, som en gång i tiden, enligt traditionen, skulle ha härskat öfver Sverige — sörjer förlusten af Aura, hans furstliga brud, som röfvats af en våldsman. Modlöst och trånande är Gylfes sinne, dystra och harmsna hans ord, och han tyckes icke vilja hörsamma sina kämpars maning till hämnd mot våldsmannen. Men »nordfjällens eko» upprepar deras ord, och stridens ande vaknar hos Gylfe, och med sina kämpar drager han till härnad och hämnd.

De gingo att segra, de gingo att dö
med mannamod.

Ämnet var aktuellt. För dem, som läste dikten — denna angafs af författaren såsom en allegori — i de dagar den utkom, var det icke svårt att bakom dess forntidsstämning skönja aktuella känslor och tilldragelser. Det var lätt att förstå, att den Aura, för hvilken Gylfe, d. v. s. Sverige, månde kräfva vedergällning, var det Finland, som under åren 1808 och 1809 förlorats; det föll sig naturligt att i skaldens lofsjungande af Gylfes hämnd se och känna ett utslag af den allmänna känslan af harm och sorg öfver den inkräktning, som »våldsmannen», d. ä. Ryssland, gjort. — Liksom händelsen varit med herdekvädet, mottogs ock Gylfe med lifligt bifall af dåtidens nyaste vittra organ, Phosphoros.[2] Dikten skall till och med ha vunnit »hela det yngre släktets hänryckning».[3] Dess aktualitet framgår däraf, att när 1812 års Gylfe utkom (jfr nedan), ett rykte gick, att den skulle förbjudas af politiska klokhetsskäl.[4]

[1] Dikten försågs med musik af Arrhén v. Kapfelman, svensk tonsättare, f. 1790, d. 1851.

[2] »Gylfe», tr. i Lyceum 1810, recenserad i Phosphoros dec. 1810, »Kärleken» rec. där okt. 1810.

[3] Atterbom, Sv. Akad. handl., del 20, inträdestal öfver Ling, s. 138.

[4] Jfr Tegnérs bref till Adlerbeth af 27 april 1812, Tegnérs Efterlämnade skrifter. Ny saml. 1, s. 87.

Det var i ett för Gylfe-sångaren ödesdigert ögonblick, som hans fantasi grep sig an med dikten i fråga. Greppet var så fast, att fantasien fick svårt att lösgöra sig därifrån. Sådan Gylfe framträdde år 1810, fyllde poemet endast fyra sidor. I slutet af följande år hade detta — åtminstone till planen — vuxit till en hel sångcykel om icke mindre än tjugu sånger,[1] af hvilka fem utkommo år 1812 i Lund under titel Gylfe, drottkväde. Första afdelningen. Två år senare (1814) ha tvenne nya afdelningar lagts till denna första och äfven utkommit; de fem sångerna af 1812 voro upptagna men delvis omarbetade i 1814 års edition. Sedermera blef dikten i sin helhet föremål för om- och bearbetningar[2] utan att likväl i någon ny form publiceras. »Gylfe» har legat i skaldens fantasi såsom ett frö, som väl äger groddförmåga men aldrig kan skjuta upp till en lifskraftig växt.

Också är det icke ringa ting, som Gylfe-sångaren velat. Ingen svensk skald har väl uti en dikt samlat flera och väldigare diktardrömmar än Gylfe-sångaren i sin utvidgade Gylfe-dikt. Det var ingenting mindre än allt sitt land, allt Sverige, som han ville poetiskt lefvandegöra. »De historiska märkvärdigheter, de myter, de naturalster, de konstverk, ändtligen allt, som utmärkte oss, har jag sökt framställa.»[3] Han ville inrymma den »fornnordiska» gudasagan i sin dikt; det förtäljes däri om Oden på Lidskjalf, om Freja i Folkvang, om Tor och jättarne — och mera sådant, liksom skalden äfven om- och efterbildat forntidskvad.[4] Han ville inrymma en svensk samtid,

---

[1] Se Lings bref till Hammarsköld af 25 dec. 1811 (Hammarsköldska brefväxl. å Kungl. bibl., II): »Som Gylfe under utarbetningen vuxit till 20 bestämda sånger, har jag beslutat att i afdelningar utsälja den.» — Då 1814 års edition (Stockholm 1814) omfattar 15 sånger, torde det väl sålunda få antagas vara otvifvelaktigt, att L. uppgjort planen äfven till den »Fjärde Afdelning» af Gylfe, hvars tryckta titelblad enligt Ljunggren (Sv. Vitterh. Häfder, 4, s. 580, noten) finnes å Lunds bibliotek.

[2] I Kungl. bibl. förvaras ett med egenhändiga handskrifna ändringar och utstrykningar försedt exemplar af 1814 års Gylfe.

[3] Företalet till 1814 års edition.

[4] Ex. Völuspå, i femte sången (1814); stridskvädet i tredje sången (1814, i andra sången i edit. af 1812) förskrifver sig, till uppslaget, från den s. k. »Darradssången» (jfr sid. 20 föreg.).

samtidens svenska historia, under de händelserika åren 1808—14. »Se», skrifver han i företalet, »fäderneslandet nära sin politiska upplösning, se en blodfri statshvälfning rädda det. Se det trognaste, det härligaste landskap[1] söndradt därifrån och moderlandet trotsa ännu de mäktige, som hota det. — — Se landet vakna ur sin långa politiska död, liksom en af de helige vid jordbäfningen på Golgata. Se detta land återförent med ett i århundraden afsöndradt brödrafolk; och säg sedan, att det blott är en svärmares dröm, att landets öde är sammansmält med mitt eget.» Han inflätar ock, med allegoriens hjälp, de samtida historiska händelserna. Han låter oss bevittna, hur Aura (Finland) kämpar mot Jotunadrotten (Ryssland) — denna skildras sålunda:

lik Midgårdsormen den mäktige låg
och famnade halfva jordens stränder.
Hans anlete var ludet och vild hans blick,
lik slafvarnes hop, som kring honom gick;[2]

hur Dan och Nore mäla Gylfe krigsbud,[3] hur Gylfe illa beskyddas af sin »yrande jarl» (Gustaf IV Adolf) m. m. — Han ville inrymma Sverige från nord till syd: i Gylfes hofkämpar personifieras samtliga svenska landskap; Sverige sådant det var i sång: svenska skalder, forna och samtida, äro i dikten införda; Sverige sådant det var i saga: en tolfte Karl och en Gustaf den andre Adolf dväljas bland de einherjar i Valhall; Sverige sådant det brusar i vattnens lopp:

— hör jag ej Farangers[4] åskande fall,
där frusande hafstroll nedstupa
och hoppa från hall emot hall
i sjudande svall
— —
och ryta
och bryta
den klippburna tall.[5]

[1] Finland. Förf. anm.
[2] 1812 års edition, andra sången.
[3] Danska och norska härarnas tillämnade anfall mot Sverige år 1809.
[4] Trollhättan.
[5] Första sången.

Sverige sådant det är i »dvärgarnes gnyfyllda kammar», där »järnmalmens lava rinner med gyllene glöd».

Detta och mer till har Gylfe-sångaren velat poetiskt omsluta och uttrycka. Hans dikt blef icke olik en fantasiens egen storhetsdröm.

Men inbillningskraften hämnades till straff för att den ansatts för hårdt och lät skalden stundom få nöja sig med vers i stället för poesi. Eller slog fantasien stundom öfver i en misslyckad fantastik,[1] eller råkade den i ett slags bärsärkaraseri — då ryta kämparne i stället för att tala. Eller förnekade stilen stundom sig själf,[2] eller blef den alltför fornnordiskt arkaiserad, exempelvis i skildringen af Tor:

Den rynkade pannan nog liknas må
vid ett skrofligt berg med snårskog på.

— — den buktiga näsan, en bergås lik:

bilder som, det förtjänar framhållas, voro imiterade från det fornnordiska skaldespråket och där ägde motsvarigheter; de äro alltså icke så oförklarbara och vidunderliga, som de pläga framställas. Alltnog, Gylfe-sångarens ingifvelse — och äfven hans poetiska formgifning — slog mer än en gång slint, men det måste sägas, att det skedde såsom af öfverdådig framfart. Hans dikt led väl af poetiskt öfvermod men knappast af poetiskt armod.

Kritiken af de konstförståndiga uteblef icke öfver Gylfe (af 1812 och 1814), och det sparades hvarken på beröm eller tadel.[3] Äfven Gylfe-sångaren själf bedömde eller kanske rättare dömde sitt verk. Han skref i företalet till 1814 års edition: »Ämnet är sant, ämnet är stort. Om jag misslyckats i utförandet, är det ändå lika sant och lika stort. Må en annan höja sig på mitt fall.» — Han förstod själf, att han velat mycket, äfven för mycket.

[1] Ex. skildringen af Hel, 9:e sången, vers 642 ff.
[2] Ex. skildringen af Freja och Vanadis, i slutet af 6:e sången.
[3] Jfr Ljunggren a. a., 4, s. 589 ff. Af Geijer återfinnes ett omdöme i hans Samlade skrifter, Förra afd., åttonde bandet, Stockholm 1855, s. 424.

Icke förty skulle han inom kort fresta ännu ett poetiskt kraftrön. Liksom konung Gylfe, enligt legenden, efterträddes af de invandrande asar, skulle dessa efterträda den förre uti skaldens fantasi. Det jätteepos, som heter Asarne, skådar därvid dagen.

I 1810 års Gylfe lämnar Ling det första påtagligare profvet på ett skaldskap med egenart. Ett par säregenheter i poemet i fråga äro ock litteraturhistoriskt påpekansvärda. Versmåttet, som bröt med det vanliga, liknade nästan den gamla — barbariska — knittelversen. Äfven bildspråket ägde någonting ovanligt; detta hade bland annat tycke af Ossian-diktningens, den forntidshöljde bardens, hvilken för dåtidens poetiska medvetande lefvat upp till lif sedan några decennier tillbaka. 1812 års Gylfe visar ytterligare ett par säregna sidor. En folkviseklang tonar emellanåt fram; så i det af en dånande kraft fyllda stridskvädet[1] i andra sången, i hvilket hvarje strof afslutas med ett omkväde:

Nu blodmolnet regnar, pilhaglet slår,
blodhärdade stålet nu skörnar.
Nu Gylfes stridshär i bardalek står:
så brottas de blodiga björnar,
så böstgänges spännas de örnar.
Välan! — Mellan blod och damm
gå Gylfes söner ju fram?
Öfver jotarnes lik må de ljunga
och högan segersång sjunga.
Men nornorna råda för segern.

Samma år (1812) hade, i förbigående tillagdt, fäktmästaren anonymt uppträdt som folkvisutgifvare (således två år innan Geijers och Afzelius' stora samling af svenska folkvisor börjat utkomma), i det han i och för ett då utgifvet häfte Nordiska sånger[2] sökt restituera (»återställa») den kända visan om Kämpen Grimborg. — Ifrågavarande Nordiska sånger, af hvilka nämnda år ett första och sista

---

[1] Jfr s. 40, not 4, föreg.
[2] Nordiska sånger, Första häftet. Lund 1812. Tryckt hos Agardh & Comp. 56 sid. 12:o.

häfte publicerades i Lund, hade förmodligen till förebild den s. å. af Nyerup m. fl. påbegynta samlingen »Udvalgte Danske Viser fra Middelaldern». De följande häftena af Nordiska sånger skulle, liksom — åtminstone till afsikten — fallet var med det första, innehålla »äldre svenska skaldestycken, som förtjäna att bibehållas», och anmodades alla, »som hafva gamla visor antingen tryckta eller otryckta af denna art», att meddela sig med sångernas utgifvare under adress Hr Agardh & Comp. i Lund. I bref till Adlerbeth uppger Tegnér (Efterl. Skr. Ny Saml. I. s. 87) Lings såväl som de öfriga utgifvarnes — anonyma — namn.

Den andra säregenheten i 1812 års Gylfe är, att man där möter fantasiväsenden, som af 1700-talets voltaireanska hofkultur varit bannlysta, nämligen folkfantasiens groteska naturgudomligheter. Gylfe-sångaren ser bergatrollet, där det sitter i sitt näste, han är icke obekant med skogsråets locktoner, han känner »den hafsmans trollsång».

*

När 1812 års Gylfe utkommit, mottog fäktmästaren ett bref från den frejdade sveaskalden, hvilken för tillfället befann sig utom Lund. Den förres svar, hvilket utgör det veterligen enda bevarade minnet från Lings och Tegnérs förtroligare meningsutbyten under samvaron i Lund, har bland annat följande lydelse.*

»Vän och bror!

— — Hela morgonen hade jag sökt efter ditt bref, för att åter genomögna det; men fann det ej. Således kan jag intet anföra några småskäl, som jag vid dess första genomläsande trodde mig kunna göra; och jag får blott säga dig, att jag med uppriktigaste tacksamhet emottagit dina bemärkningar öfver Gylfe och anser dem i denna

* Jfr »Ur Esaias Tegnérs papper», Stockholm 1882, s. 48 ff., där brefvet från Ling fullständigare är aftryckt. Det tegnérska brefvet i fråga finnes ej i behåll, så vidt förf. kunnat finna.

stund såsom de sannaste bevis för din vänskap, den jag högre önskat, än min stolthet tillåtit mig att röja.

Du säger att jag brottas som Jakob. Gud gifve, det vore sant! Dock komma visserligen aldrig hans änglar till mig för att leda mig uppå himlastegen. — — Nu har jag fått det förtviflade infall att utsända ett litet dramatiskt försök mellan hvarje afdelning af Gylfe. Du vet, att sedan tjufven en gång fått sina 40 par, fruktar man intet mera för malmagubben på Packaretorget.» — —

Ett dramatiskt arbete, sorgespelet Agne, utgaf ock Gylfe-sångaren samma år, som den första afdelningen af hans diktcykel såg dagen.

Liksom »Eylif» hörde äfven »Agne» ursprungligen hemma i en forntidssägen.

Samme Snorre, som i sina konungasagor förtäljer om Eilif Gautske, berättar i sin Ynglingasaga om en forntidskonung i Svitiod vid namn Agne, den där skulle varit en stor härkonung, mäktig och namnkunnig. En sommar hade Agne begifvit sig till Finland, där en strid ägt rum mellan honom och hans män å ena sidan och landets inbyggare å den andra. De senare hade besegrats; deras höfding, Froste, ljöt döden och många med honom. Agne underlade sig det besegrade landet och gjorde stort krigsbyte; äfven Frostes son och dotter, Loge och Skjalf, blefvo tagna till fånga, hvarpå segraren for hem med sin fångst. Hemkommen går han att taga Skjalf till gemål. Denna ber honom emellertid hålla arföl efter hennes fader. Så sker, och då Agne efter dryckeslaget insomnat, bringar Skjalf honom om lifvet, dymedelst utkräfvande hämnd, enligt forntidssed, å sin faders baneman; därefter far hon tillsammans med sitt folk åter till sitt land.

Lings dramatiska bearbetning af denna sägen är gjord med en poetisk förmåga, som höjt Snorres bastanta Agnehistoria till rangen af poesi. Skjalfs hämnd får en färg af tragiskt patos, hvilket den hos Snorre totalt saknar.*

---

* För innehållet och händelseutvecklingen redogöres utförligt i Ljunggren a. a. 4, s. 593 ff.

Man har framhållit vissa öfverensstämmelser mellan »Agne» som dramatisk produkt och 1700-talets fransk-klassiska dramatik. Likheter äro ock påvisbara, såsom i iakttagandet af tids- och rumsenheten,[1] vidare i ett och annat motiv, såsom Loges, den fångne furstesonens, stolt afböjande ord till Agne, hans segerherre, då denne vill skänka honom friheten. Men olikheterna äro större än likheterna.

»Agnes» författare är en annan än »Eylifs», icke blott därför att den förre skrifver på ett annat, »friare» versmått än alexandrinen. Det fornnordiska ämnet har i »Agne» fått en märklig tidsfärg; i »Eylif» saknades all sådan, såsom förut nämnts.

I nordisk forndiktning möta icke sällan prof på en mäktig ödestro. Den finnes i enskilda dikter, den finnes i hela släktsagor; tron på ödet synes ha ingått i de gamla nordbors troslif. — Såsom Snorre förtäljer forntidslegenden om Agne, skymtar äfven i hans berättelse ett ödesmotiv. Agne säges nämligen där vara ättling af en viss Visbur och innehafva ett smycke, Visbur en gång tillhörigt, vid hvilket den förbannelsen vore fäst, att det skulle varda till död för den ypperste i ätten; ett släktöde kunde således ytterst anses ha varit vållande till Agnes död. Detta motiv återfinnes i Lings drama; en spåkvinna mäler Agne den ofärd, som, enligt nornans dom, kunde drabba bäraren af Visburs smycke. »Den ypperste i Yngves stämma[2] skall denna kedja lifvet kosta.» I dramat bär ock Agne klenoden i fråga, och det är under trotset att icke vilja tro på nornans dom, som han drabbas af sitt öde, sin hemska död. Karakteristiskt nog för en historiker från »upplysningstiden», omnämner Lagerbring — till hvilken Ling hänvisar med afseende på ämnet för sitt drama — blott ironiskt Snorres ödesmotiv (Svea rikes hist., del 1, kap. 3, § 14). Huruvida Ling, som vände ironien till

[1] Händelseutvecklingen försiggår inom loppet af ett dygn, liksom den ock sker å en och samma plats; dramat begynner först efter Agnes återkomst till Svitjod.

[2] Stämma här = ätt.

poetiskt allvar, haft Snorre för ögonen eller ej måste lämnas därhän. Säkert är, att Agne genom ö d e t förts mot sin forntidsbestämmelse.[1]

Denna sin bestämmelse är Agne ock på annat sätt trogen. Stycket som helhet var ojämnt, men det var ställvis fylldt af en poesi, hvilken kan kallas storslagen och på samma gång säregen, säregen genom sin fullödiga klang af forn- och vikingatid, af stridsmod och dödsmod. T. ex. följande körsång[2] — en »grund-kor» och två »sidokorer» äro i stycket inlagda:

Hvad båtar att kvida?
Hell den, som får strida,
tills krafterna domna!
Hell den, som får somna
bland blixtrande svärden! —

Valkyrior hulda,
du Rota och Skulda!
på blodiga hästen
tag svärdfallne gästen
från ledingsfärden.

Rid, rid till Valhalla
med dem, som nu falla.
Godt är där att gästa
hos Oden, den bästa,
den rikaste värden.

Hvad båtar att kvida?
Hell den, som får strida,
tills krafterna domna!
Hell den, som får somna
bland blixtrande svärden!

Forntidshållningen hos ett drama som Lings »Agne», där de agerande personerna enligt ämnets art ju borde röra sig i en nordisk forntid, har för en nutida läsare intet påfallande. I de dagar dramat i fråga såg ljuset, var emellertid sinnet för poetisk tidstrohet någonting, som ännu knappast fanns till; i ett annat samtida, fornnordiskt diktalster uppträda de gamla nordiska kämpar med — »blixtrande gevär».[3] Litteraturhistoriskt sedt innebar Lings »Agne» någonting lika nytt i förhållande till Leopolds »Oden» eller Gustaf III:s »Frigga» som Oehlenschlägers »Hakon Jarl» i förhållande till Ewalds »Rolf Krage».

Men forntidsfärgen har för Agnes dramaturg utgjort något mer än en blott konstnärlig tidsfärg. Den var en

[1] Därför bör gifvetvis Agnes dramaturg ej kritiseras, såsom skett, för att ha användt en ödesmotivering.

[2] Äfven till körsångerna i »Agne» begynte Kapfelman (jfr s. 39 not 1 föreg.) sätta musik; denna blef likväl aldrig färdig (jfr Pehr Henrik Ling. Lefnadsteckning af J. L. [Jetta Liedbeck]). Stockholm 1852, s. 16.

[3] Stagnelius' Gunlög (1812); dikten är emellertid ett ungdomligt fragment.

så till sägandes personlig färg hos denne. Ha vi haft svårt nog att få korn på särkynnet hos timläraren och extraordinarien i Stockholm och hos resenären och vitterlekaren i Köpenhamn, träder ett sådant så mycket skarpare fram hos fäktmästaren i Lund. Det har hos denne funnits någonting, som blott varit i stil med forntiden; med denna var det så mycket mer i stil. Agne-dramaturgens sätt att känna och tänka i poetiskt afseende lämnar bevis härför äfven annorstädes än i sorgespelet. Exempelvis följande rader ur en stridsskildring i 1812 års Gylfe; de kunde nästan infogas i något fornisländskt stridskvad:

Det ljungande svärdet nu klingar
och gnistrar mot pansarringar.
Nu gyllne hjälmarna styckas,
af blodrubiner de smyckas.

Talade än ryktet oriktigt, då det påstod, att fäktmästaren på nordiskt vikingavis varit med i härnad kring land och haf, var dock icke vikingalynnet att frånkänna honom.

* * *

Fäktmästarens vittra idrott hade synbarligen icke mindre än hans gymnastik satt sinnena i rörelse i den sydsvenska universitetsstaden. Han berättar själf i det ofvan citerade brefvet,[1] att den förra ägde — hvad icke heller den senare saknade — mer än en vedersakare. »Till och med göra de sig mycken möda att åtvarna resande för dylik smakfördärfvande läsning.»

Icke i samma ordalag, likvisst mer afvisande än erkännande, dömde man äfven å högre litterärt akademisk ort. Den anmälan i Journal för litteraturen och theatern,[2] som kom »Agne» till del, tog med ena handen hvad den gaf med den andra; recensionen i fråga väckte, i förbigående sagdt, harm hos Tegnér.[3]

[1] S. 44 föreg.
[2] Den 13, 18, 19 febr. 1813. Med afseende på Leopolds omdöme, jfr Ljunggren, Smärre skrifter, s. 88.
[3] Se bref till J. Adlerbeth, af 28 febr. 1813 (Tegnérs Efterlämnade skrifter, Ny saml. 1, s. 97).

Fäktmästarens vittra idrott var ock till sin anda mer oppositionell mot den bestående smaken, än han kanske själf anade. Det var forntida ämnen, som han upptagit i sina märkligare dikter. Icke förty voro dikterna att inställa under en n y tids tecken. De voro och äro nämligen att räkna bland förstlingarna af den nordiska och fornnordiska renässansriktning, som i 1800-talets begynnelse uppstår äfven inom vår litteratur. Liksom Oehlenschläger och före honom Ewald skulle ock svenska skalder frammana forntiden för samtiden. I Tegnérs »Svea» liksom i Oehlenschlägers »kantat öfver slaget på redden» stiga förfädrens hamnar ur grafhögen. Geijers Iduna-dikter liksom kämparne i Lings »Gylfe» (1810) förtälja om forntida bragder, om forntida dåd. I Tegnérs »Svea», i Geijers »Manhem» (Iduna 1811) och i Lings »Gylfe» (1812) uppställes en och samma götiska forntid såsom ett på en gång manande och bestraffande föredöme för samtiden. Öfverensstämmelsen de tre dikterna emellan var mer än en händelse eller åtminstone en händelse, som innebar en ny tidsriktnings genombrott.

Det är af tidshistoriskt intresse att se, hur de tre nämnda dikterna — alla tre skrifna vid samma tid[1] — stundom upptaga samma tankegång.

Det heter i Gylfe (1812):

I sydligan dräkt han (Gylfe, d. ä. Sverige) vanprydd gick
med främlingars seder, med främlingars skick.
— — — — — — — — — — — — — —
Ej tarfvar du söderns glödande drufvor,
de bränna blott bort den nordliga märg.[2]

I Svea (om samtiden):

— — Du säljer utan blygd
ditt fria själfbestånd, din ära, ja din dygd
för tomma njutningar från fjärran stränder förda.
— — — — — — — — — — — — —
du härmar oförsynt och glömskt af fädrens lag
all söderns veklighet — —

[1] Om »Gylfe» jfr Lings bref till Hammarsköld af 19 okt. 1811, Hammarsköldska brefväxlingen II.
[2] Första sången.

I Manhem:

Till honom (den forne göten) ej från vidt aflägsna stränder
med skeppen flöto konstiga behof.
Ej flärdens yppighet hans vinst begrof — —.

Bakslaget mot 1700-talet var kommet äfven hos oss. Den gustavianskt-voltaireanska diktningens »goda européer» efterträddes af nationellare gestalter. Det drömstarka och tillika dådlystna i de djupa skogarnas, de ljusa sommarnätternas och de brusande älfvarnas land kräfde ut sin förhållna rätt. Geijers »Vikingen» står fram, något senare Tegnérs »Fritiof». Redan genom sin utgångspunkt kom den nya tidsriktningen att ta afstånd från den ännu i 1800-talets början med auktoritetens och traditionens makt rådande 1700-talskulturen. Den nordiska renässanspoesien vände åter till de götiska tider, som den gustavianskt och voltaireanskt »upplyste» ansåg vara en öfvervunnen ståndpunkt.[1] Men den öfvervunna ståndpunkten blef den i verkligheten oöfvervinneliga. Den götiska riktningen hade ett tidskraf att fylla, och den slog ock igenom. Under trycket af öfverhängande politiska faror sökte man, enligt E. G. Geijers samtida vittnesbörd, »ett stöd äfven i sina minnen, och svenska hjärtan voro stämda mer än förr att lyssna äfven till de halft förglömda äldsta, som talade om nordisk kraft och ära».[2] Framgången ur ett nationellt tidsbehof fick riktningen i fråga den etiskt nationella läggning, hvilken tydligast kom till synes i det år 1811 stiftade, åt upplifvandet af de gamla göters frihetsanda, mannamod och redliga sinne ägnade Götiska förbundet.

Det götiskt poetiska intresse, som vaknat, skulle för ett par decennier förbli en faktor i vår litteratur och har i Tegnérs »Fritiofs saga» åt eftervärlden lämnat ett vidtfrejdadt bevis på sin tillvaro. Ett icke så berömdt men i sin art föga eller intet mindre beaktansvärdt minnesmärke skulle samma intresse erhålla uti den vittra idrott, som fäktmästaren från Lund idkar, äfven sedan han 1813 lämnat den karolinska akademien.

[1] Jfr exempelvis Leopold: Om smaken.
[2] Iduna 11, s. 18.

Emellertid var det i egenskap af fäktmästare och icke som skald som Ling i januari 1813 för tvenne veckor begaf sig till hufvudstaden, försedd med ett rekommendationsbref från sin vän Tegnér till Götiska förbundets stiftare, Jakob Adlerbeth, med hvilken Tegnér sedan det föregående året var personligen bekant.[1] Han reste dit dels för att söka en ny fäktmästarsyssla, dels för att vinna möjlighet till en effektivare verksamhet i och för gymnastikens unga sak. Under afvaktan på ärendenas utgång återvände han till Lund, hvilken ort han längre fram på året — ännu i slutet af maj vistades han därstädes[2] — definitivt lämnade. Han hade då fått en lärarbefattning[3] vid Karlberg och hade vunnit bifall till sin ansökan att i hufvudstaden få, med offentligt understöd, upprätta och leda en gymnastisk utbildningsanstalt.

---

[1] Brefvet aftryckt i Tegnérs Efterlämnade skrifter, Ny saml. 1, s. 96.

[2] Jfr Tegnérs bref till Adlerbeth af 30 maj 1813. Efterl. skr., Ny saml. 1, s. 100.

[3] Enl. E. von Vegesack, Biografiska Anteckningar öfver kadetter samt befäls- och lärarepersonalen vid Karlberg, Stockholm 1845, s. 278, blef Ling i året 1813 gymnastiklärare vid Karlberg, 1818 äfven fäktlärare därsammastädes; innehade dessa sysslor till 1825.

1813—1839

LING SÅSOM GYMNASIARK OCH ASA-BARD

Den naturligen uppfinningsrikaste man jag känt, är en fäktmästare, som tillika är en af Sveriges skalder.

E. G. Geijer i Den Blå Boken.

Det förut antydda pedagogiska nyvaknandet i vårt land i 1800-talets början hade framkallat tillsättandet af en s. k. uppfostringskommitté.[1] Sin märkligaste betydelse äger denna kanske däri, att den främjat en fysisk uppfostran i Sverige. På uppfostringskommittéens förord hos k. m:t var det nämligen, som en af Ling planerad, gymnastisk utbildningsanstalt i hufvudstaden kom till stånd. Den 29 januari 1813 inlämnade denne ett förslag om upprättandet af en dylik anstalt till kommittéen, och få dar efteråt afgät densamma en skrifvelse till höga vederbörande, hvari den gör Lings förslag till sitt.[2] Den 5 maj s. å. utfärdades ett kungl. bref, innehållande bestämmelser för inrättandet af den nya institutionen. Väl iordningsställd omfattade denna dels en »mycket ansenlig» sal med den gymnastiska appareljen, dels en mindre sådan afsedd för fäktöfningar; hvarjämte ridbana (i och för voltige-öfningar) och plats för målskjutning äfvenledes funnos.[3] Den nya institutionen blef kallad Gymnastiska Central Institutet, hvilken benämning den bibehållit, och förlades till styckgjutargårdens tomt, samma plats å hvilken den alltfort, äfven efter senare ombyggnader, är belägen.

---

[1] Dennas ordförande var ofvan omtalade ärkebiskop J. A. Lindblom; sekreterare var Jakob Adlerbeth (jfr ofvan, s. 51).

[2] Jfr Tidskrift i Gymnastik, band 4, s. 422 ff., »Lings Minne».

[3] Jfr dansken J. L. Beekens beskrifning i Dagbog (tr. 1820) från våren 1818, s. 320. — 1826 inrättades »på elevernas bekostnad» ett särskildt anatomirum (jfr N. Lundeqvist, Stockholms stads historia III. s. 289 ff.). — Som ledare af institutet erhöll Ling 500 riksdaler i årlig lön, hvarförutom 400 rdr anslogos till anskaffande af attiralj. (Jfr Tidskr. i Gymn. 4, s. 424.)

Man behöfver icke läsa långt i den pedagogiken berörande litteraturen från 1800-talets början för att finna ett visst tema eller rättare anatema upprepadt. »Den fysiska kraften har domnat. De forna Jättarne hafva sammankrumpit till Dvärgar och kunna ej lyfta sina Förfäders vapen.»[1] Om den andliga kraften återkommer samma dom: andelifvet (kulturlifvet), heter det, har fått en passiv karaktär, det upphöjer icke andens kraft utan endast dess mottaglighet, dess rörlighet, dess njutningar.[2] — På liknande sätt talade äfven skalderna.

I häfderna, höga minnen! än I stån
som tomma harnesk, dem ingen kan fylla på jorden.
Den slappa tiden skygger med skräck därfrån,
och hjältelifvet är endast en saga i Norden.

Sof roligt, forntid! — —
Ett annat släkte till främmande gudar ber,
och sångens senor ha brustit, som handlingens glafven.

Den citerade dikten, hvilken var af Tegnér och hette »Den gamle hedningen», såg dagen år 1813 — s. å. Ling drog till hufvudstaden — i det då utgifna fjärde häftet af Götiska förbundets tidskrift Iduna.[3] Icke långt efteråt lästes i samma vittra organ en anonym prosauppsats af bl. a. följande innehåll:

Att gymnastiken medverkar till den manliga karaktärens utbildning hos ungdomen; att den underlättar en nations militära daning, torde ej behöfva bevis. Greker och romare kände detta, och deras kraftfullaste perioder voro, då gymnastiken hos dem var i sin höjd. Våra kraftiga förfäder, göterna, höllo ungdomen och i synnerhet förstarnes barn till slika öfningar. Äfven i vår försvagade tid finnas hos allmogen, fastän blott här och där, några få lämningar af dessa härliga bruk. Tyskar och danskar

[1] Inledningen till öfvers. af Pestalozzis Elementarböcker. Lund 1812.
[2] Vi och våra förfäder, en betraktelse, af C. W. Hufeland. Öfvers. Stockholm 1816.
[3] I Tegnérs Saml. skr. kallas dikten Asatiden.

hafva väl på J. J. Rousseaus vink omfattat gymnastiken med nit, men om de än insett dess rätta syften, hafva de dock tvifvelsutan feltagit om sättet. — —

En sann gymnastisk utbildning måste riktas lika mycket åt själens behof som åt kroppens, liksom hvarje sann militärisk förmåga ligger mindre i gevärets riktiga behandlande än i individens rådighet och storhet i faran. Ju mera en yngling kan lära sig att handla genom egen förmåga, att uthärda kroppslig plåga, att underhålla en inre öfvertygelse om sin kraft öfver alla faror, att handla i ögonblicket men med lugn och utan öfverilning — ju mera närmar han sig till mannen och till den sanna krigaren. Spartaner och göter kände detta och förstodo att i deras gymnastik väcka mannakraften. — Deras afsikter böra vi ej misskänna, fastän vårt tidehvarf fordrar blidare medel att uppnå dem. Genom afväxlande rörelser i lodräta, vågräta eller rundade ställningar, med änterlinor, häfplankor, änterstänger, slingerstegar m. m. förberedas ynglingar till att utan minsta fara sedermera uthärda den vida mer ansträngande kampen. Genom precipitanta[1] öfningar tvingas de att i ögonblicket kunna handla. Genom gymnastiska lekar väckas de till liflighet och munterhet, och de lära sig konsten att midtunder de största mödor vara glada och rådiga — —.

Det var fäktmästaren från Lund, som skrifvit artikeln, hvilken nästan kunde tagas för ett svar på Sveaskaldens nyssanförda poem. Götiska förbundet, i hvars tidskrift hans uppsats intagits, hade redan tillförne, det förtjänar påpekas, visat intresse för hans gymnastiska sak. Samtidigt som uppfostringskommittéen gjorde denna sak till sin egen, upptogs den äfven af nämnda förbund. Vid sammanträdet den 31 januari 1813 uppträdde en af förbundsmedlemmarne med yttrande om ett gymnastiskt undervisningsverk, som förbundsbrodern Bosi (Lings namn i förbundet[2]) ämnade öppna i Stockholm. Regeringen vore

---

[1] D. v. s. språng och dylikt.

[2] Vid nämnda sammankomst höll L. sitt personliga inträde i Götiska förbundet.

ej obenägen att gifva honom ett stöd,[1] men penningtillgångar torde nu möjligen saknas. Det hemställdes därför, huruvida förbundsbröderna skulle vilja bereda framgång åt Bosis företag. Han behöfde rum och attiralj; kostnaden härför skulle af hvarje broder kräfva 6 à 8 rdr b:o årligen. Förslaget mottogs med ett enhälligt ja.[2] — Emellertid blef, som ofvan antydts, saken på annat sätt ordnad.

Fäktmästarens iduna-artikel, hvilken ville hänvisa mot ingenting mindre än ett såväl pedagogiskt som ock socialt nydaningsmedel, bör, för att få sin rätta färg, ses mot bakgrunden af uppfostrarnes och skaldens med dem samstämmande kritik. Artikeln utgjorde mer än ett programtal, den ägde klangen af ord, som uttrycka ett tidsbehof. Men den bör ock ses i samband med ett och annat, som samtiden visste förtälja om fäktmästaren-gymnasiarken, d. ä. föreståndaren för det gymnastiska undervisningsverket, själf. Det götiska mod, hvarom han ordade, saknade han icke för egen del. Äfven hans kroppsliga idrott kunde ge hemul åt påståendet, att det i hans kynne fanns någonting, som var mest i stil med forntiden. Ett prof må anföras.

Under 1820- och 1830-talen hade Ling sig ombetrodd den högsta inspektionen öfver fäkt- och gymnastikundervisningen vid den dåvarande s. k. krigsakademien på Karlberg.[3] — En dag tillkännagafs, att kadettkåren skulle samlas på eftermiddagen, då inspektören ämnade hålla ett föredrag. Föredraget hölls och rörde sig om de allmänna grunderna i gymnastik och fäktkonst. Talaren gjorde bl. a. gällande, att en stor kraft, äfven den största, betyder, illa använd, föga emot en liten, som är väl använd. Vid dessa ord vände sig en af åhörarne — krigsakademiens chef, J.

---

[1] Lings gymnastiska ärende hade således förevarit å högre ort — förmodligen genom Jakob Adlerbeths fader, hvilken ju var medlem af statsrådet —, innan uppfostringskommittéen den 1 febr. till regeringen hemställde om bifall till detsamma.

[2] Rud. Hjärne i Nu, månadsskrift, andra årg. 1876, s. 386.

[3] Som nämndt var Ling sedan 1813 gymnastiklärare vid Karlberg och sedan 1818 äfven lärare i fäktning därstädes. Jfr föreg. s. 51, not 3. — 1821 utnämndes han till lärare i ifrågavarande två ämnen äfven vid artilleriläroverket å Marieberg. Jfr Tidskr. i Gymn. band 4, s. 431, not 2.

P. Lefrén, en medlem af Götiska förbundet[1] — till talaren, sägande: »Teorien är förträfflig, och jag förstår och inser dess riktighet; men kadetterna torde vilja hafva ett praktiskt bevis för satsen. Gif dem äfven det! Vid uppmaningen sjönk Lings gestalt, heter det hos berättaren, för ett ögonblick tillhopa. »Nåväl, jag skall bevisa det. Kan någon» — och Ling vände sig därvid till kadetterna — »skaffa mig en lans af tre à fyra famnars längd?» En sådan var lätt anskaffad. »Vi skola göra ett litet försök», fortfor han. »Hvilka äro de starkaste inom leden här? Sex stycken af dem stige fram!» — »Af denna lans», yttrade Ling vidare, »öfverlämnar jag åt er en famn. Fatten nu tag i den bortersta delen af lansen. Ni äro sex stycken och ha till ert förfogande en alldeles förträfflig lans med en spets som en värjklinga. Icke desto mindre bjuder och beder jag er att angripa mig samt att utan all nåd och barmhärtighet på stället genomborra mig med lansen, om nämligen I förmån det. Jag lofvar, att jag icke skall röra mig från stället. När jag kommenderar marsch, så rycken I an. Rikten spetsen direkte mot mitt bröst. Så där ja! Ären I nu färdiga?» — I detta ögonblick var Ling, så falla sagesmannens ord, ståtlig att se. Han ordentligt växte, på samma gång hans ansikte strålade af eld och lif. — Vid kommandoropet störtade de sex kadetterna fram. Ling stod orörlig med blicken stadigt fäst på lansspetsen och högra handen något utsträckt framför sig. I samma ögonblick, som spetsen var på ungefärligen två à tre kvarters afstånd från hans bröst, parerade han stöten med sitt lillfinger och lansen trängde in på sidan och bakom honom i väggen.[2]

Ett stormande bifallsrop lopp genom salen, slutar berättaren, ett ögonvittne till scenen i fråga.

Man kommer nästan att tänka på den fornisländska berättelsen om Gunnar från Lidarände, som plägade i luften gripa det af fienden slungade spjutet och sända det

---

[1] J. P. Lefrén, f. i Åbo 1784, deltog i bland annat finska kriget, 1821 chef för krigsakademien å Karlberg, † i Stockholm 1862; var en af dem, som 1827 inrättade Nya Elementarskolan i Stockholm.

[2] Berättelsen, med någon afkortning, efter C. F. Ridderstad: Regnbågen, Interiörer från olika tider, 1:a delen, s. 101 ff.

åter. Det synes ej ha varit utan fog, som legenden tagit hand om den svenske fäktmästaren-gymnasiarken.

Å sitt nyupprättade institut fortsätter Ling det gymnastiska värf han i Lund begynt. Resultatet af detta fortsatta arbete blir en nationell, svensk gymnastik, numer i viss mån äfven internationell. I begynnelsen har han väl knappast anat vare sig hvad hans gymnastiska gärning af honom skulle kräfva eller hvad denna verkligen skulle komma att innebära. Det är icke heller ett ögonblicks verk att visa hvad den inneburit.

För att rätt värdesätta den svenska gymnasiarkens tankar är det nödigt att icke förgäta deras gymnastiskt historiska förutsättningar. — På tal om Lings köpenhamnsvistelse nämndes namnen Gutsmuths och Nachtegall, den förre märklig såsom utgifvare af en lärobok i gymnastik, den senare såsom upprättare af det första gymnastiska institutet i Norden. Någon väsentlig skillnad mellan dessa två gymnastiska märkesmän fanns icke i gymnastiskt afseende. Rörelseförrådet var ungefär detsamma hos bägge, liksom ock valet af rörelser, rörelsestoffet, hos bägge bestämdes mer af yttre än af inre hänsyn, mer af tillgängliga redskap än af den mänskliga kroppens utvecklings- och utbildningsbehof. Oaktadt en praktisk och pedagogisk uppfattning af gymnastiken och ett nitiskt arbete i densammas tjänst kan ingendera af de två sägas ha ägt en verklig kännedom om verkan af de rörelser, som de i gymnastiskt syfte anbefallde.

De i Gutsmuths Gymnastik für die Jugend anbefallda öfningarna utgöras af sådana som lopp, språng, spjut- och diskuskastning, brottning — kända redan från antikens gymnastik —, vidare öfningar på s. k. vippmast och ovalgunga (jfr planschen s. 27, fig. 8 och 9); öfningar sådana som att lyfta (fig. 10 därsammastädes), att klättra, gå på styltor, hoppa tunnband, kasta med slunga, bågskjutning, dragkamp, skridskoåkning, simning. — Som illustration till det ofvan sagda om Gutsmuths och Nachtegalls ofullkomliga uppfattning af rörelseverkan må exempelvis andragas, hurusom G. upptar en rörelse, som han kallar »ryggpröfning»

(Rückenprobe) och som närmast motsvarar hvad den svenska gymnastiken kallar »stupfallande utgångsställning», under förklaring att densamma vore särskildt afsedd för ryggmuskler och ryggrad (s. 172 Gymnastik für die Jugend); medan det i verkligheten är bukens muskler, som af rörelsen i fråga påverkas. — Om Nachtegall se den sid. 15, noten, i föreg., anförda uppsatsen.

Det är icke svårt att förstå, att det var ifrågavarande två namn från den gymnastiska renässansen i slutet af 1700-talet, som Ling åsyftade, då han i sin iduna-uppsats yttrade: »Tyskar och danskar hafva väl omfattat gymnastiken med nit, men — — hafva dock tvifvelsutan feltagit om sättet.» Det var på ett ganska blygsamt vis, som den svenske gymnasiarken här uttryckte, att han tagit afstånd från sin tyske och sin danske föregångare. Ty i verkligheten var afståndet mellan den förre å ena sidan och de två senare å den andra så pass stort, att när Nachtegall längre fram skulle ta del af Lings gymnastik,[1] han icke ens uppfattade det egendomliga och väsentliga i densamma.

Hvari bestod detta väsentliga? Med andra ord hvilken är den svenske gymnasiarkens plats i angifna gymnastiska renässans?

För så vidt gymnastiken äfven är en konst — en plastisk konst med lefvande material —, kunde man, för att vara kort, på den svenske gymnasiarken lämpa samma utsago, som häfderna fälla om en bland banbrytarne för en annan renässans, den italienska, d. ä. den moderna konstens renässans. Det heter om denne: han kände människokroppen bättre än sina föregångare, han hade studerat anatomi genom dissektion, och han förstod att iaktta musklernas spel i den lefvande kroppen.

Förut har omtalats, att Ling på Lunds anatomisal grep sig an med anatomiens studium; under årens lopp blef honom detta en »helig genesis», »gymnastens käraste urkund».[2] Det är att tillägga, att han med det anatomiska studiet förenade iakttagelser å den lefvande organismen

[1] Genom Gymnastikreglementet af 1836. — Se vidare den s. 15 noten i föreg. anförda uppsatsen om Nachtegall, s. 509 ff.

[2] Saml. Arbeten af P. H. Ling. Utgifne under ledning af B. v. Beskow. III, s. 570.

angående musklernas aktion och olika rörelsers förmåga att utjämna den eller den kroppsliga ofullkomligheten.[1] Ett nytt sätt att behandla det lefvande material, som skulle formas, blef följden af den svenske gymnasiarkens gymnastiskt nya kännedom om människokroppen. Med sinnrik uppfinnarförmåga bildar han nya gymnastiska formler, ur hvilka det kroppsligt sanna kunde erhållas. Som prof å dylika må, såsom exempel, blott anföras de lika verksamma som enkla »spännböjningarna» och »armrörelserna», af hvilka ingendera var till finnandes hos Gutsmuths och Nachtegall. Hur nyskapande i fråga om det gymnastiska rörelseförrådet Ling varit, framgår redan af de nya gymnastiska beteckningar — i språkligt afseende både originella och uttrycksfulla — han måst tillgripa; beteckningar som, i förbigående påpekadt, i den nu brukliga terminologien ersatts af andra, i praktiskt hänseende lämpligare.[2] Rörelsestoffet i dess helhet blir af Ling sammansatt efter annan grund än tillförne skett. »Enhvar gymnast, som anser maskineriet (redskapen) för annat än en bisak, har aldrig begripit hvad en lefvande organism är.»[3] »Fullkomligt motsatta rörelser kunna uppkomma genom att rätt använda samma bom, plint o. s. v.»[4] Den grundsats, efter hvilken den svenske gymnasiarken sammansatte sitt rörelsestoff, var till sitt väsen icke blott plastisk, d. ä. till kroppslig fulländning syftande, utan hade ock egenskapen att samtidigt vara en fysiologisk-hygienisk princip. Det är här icke platsen att redogöra för den betydelse sistnämnda egenskap, vidare utvecklad af efterföljare, haft och har i Lings gymnastik. Men det vore en orättvisa mot den svenske gymnasiarken att underlåta att påpeka, att den moderna, experimentella fysiologien var i sitt vardande ännu under hans senare och sista år, ännu då hans egentliga gymnastiska verksamhet afslutats. Fysiologien var, i 1800-talets början, behärskad af den s. k.

[1] Se, exempelvis, Saml. Arb. III, s. 676, anm. s. 677.
[2] Jfr Saml. Arb. III, s. 644, anm.: »bröstsup» (häfstående bröstspänning), »lyriska scenen» (höggrensittande höftrullning), m. m. m. m.
[3] Saml. Arbeten III, s. 572.
[4] S. A. III, s. 578.

»naturfilosofien», en i de dagarna föga mindre spridd lära än utvecklingsläran i våra.[1] Märklig måste därför den svenske fäktmästarens iakttagelseförmåga ha varit, då den fört honom på rätt väg i fysiologiskt gymnastiskt afseende, utan att denna väg legat för honom utstakad medelst en senare vetenskaps alla anvisningar. Han har varit experimentell iakttagare utan att ha känt den experimentella metoden. Han har nedkastat anmärkningar om exempelvis »handens och fingrarnas rörelser vid skrifning» (med teckningar)[2] eller om olika rörelsers natur öfver hufvud;[3] han bestämde — något som blef betydelsefullt i praktiskt gymnastiskt hänseende — rörelseverkan efter mekaniska lagar[4] m. m.

Den svenske gymnasiarkens verksamhet var banbrytande i förhållande till föregångarnes. Den var ock självständig i förhållande till samtidens.

Det af Gutsmuths i Tyskland påbegynta gymnastiska arbetet fördes vidare af andra, främst af Friedrich Ludwig Jahn, född två år senare än Ling. Jahn är en mäktig gestalt. »Mitt lands enhet var mitt vaknande lifs dröm, min ungdoms morgonrodnad, min mandoms sol och den aftonstjärna, som vinkar mig till den eviga hvilan», skref han såsom slutord i sitt Schwanenrede. Hans lefnad hade icke jäfvat hans ord; hans patriotism hade ej låtit sig stäcka ens då Napoleon för dess skull satt ett pris på hans hufvud. Bland Jahns patriotiska drömmar var äfven den att genom kroppsöfningar — hvad han kallade »turnen» — kroppsligt och andligt höja sitt folk. I praktiskt gymnastiskt afseende byggde han vidare på Gutsmuths.[5] Hans Turnkunst skall icke här omordas. Påpekas må blott,

[1] Att förebrå Lings gymnastiska skrifter, såsom skett, att de innehålla naturfilosofiska spekulationer är alltså, i förbigående påpekadt, nätt upp detsamma, som det vore att tillvita en modern forskare eller tänkare att ha influerats af Spencer.

[2] Jfr Saml. Arb. III, s. 579, anm. — Anteckningarna i fråga ej längre i behåll.

[3] Saml. Arb. III, ex. s. 772 [2]).

[4] Se exempelvis Gymnastikreglementet af 1836.

[5] Till de nya redskap Jahn införde hörde räck och barr.

hurusom han år 1816 utgaf sitt arbete »Deutsche Turnkunst». Först längre fram i tiden började spridda, af den svenske gymnasiarken nedskrifna gymnastiska aktstycken att utges i tryck.

1836 utkom på allerhögsta befallning ett gymnastikreglemente för arméen (s. å. äfven ett bajonettfäktningsreglemente), 1838 en soldatundervisning i gymnastik och bajonettfäktning, 1834 hade med statsunderstöd tryckningen af Gymnastikens allmänna grunder begynt. Manuskriptet härtill hann Ling likväl ej slutredigera; efter hans död (1839) utkom dels fortsättningen af ifrågavarande Grunder,[1] såvidt manuskriptet det tillät, dels Anmärkningar till desamma jämte några andra gymnastiska skrifter. Reglementena undantagna, ingå Lings skrifter öfver gymnastik i Beskows edition af Lings Samlade Arbeten, III, s. 433 ff. Utgifvandet af Gymnastikens allm. grunder fortsattes af två lärjungar, P. J. Liedbeck och A. Georgii; Anmärkningarna och de öfriga skrifterna utgåfvos af sonen, Hjalmar Ling.

Någon på en gång utförlig och sammanhängande framställning af sina gymnastiska meningar kom Ling icke att utföra. Han skrifver enstädes: de åsikter, hvarpå min gymnastik grundas, kunna väl muntligen meddelas och praktiskt af enhvar erfaras; men icke skriftligen framställas utan en mängd planscher. Hvem betalar artisten, som ritar, och gravören eller lithografen? Huru många i Sverige köpte väl ett så dyrt verk? — Hvad planscherna angår, blef emellertid, i förbigående nämndt, en »ofantlig samling» af dylika utförd under Lings ledning af den originelle konstnären och djärfve tecknaren Carl Wahlbom (jfr längre fram); men efter Lings död återlämnades de utförda gymnastiska teckningarna till konstnären — och förkommo.[2] Alltnog, framträder än Lings gymnastiska kvarlåtenskap i ofullbordadt skick, är likvisst det befintliga mer än tillräckligt för att styrka sanningen af hans egna ord, att han »gått sin egen väg» i gymnastiskt afseende.[3] Det är egendomligt att finna, hur skiljaktiga i sättet de två samtida gymnasiarkerna, den svenske och den tyske, varit,

[1] Utgifven 1834—40.
[2] Jfr C. A. Adlersparre: Bortgångne Samtida 1, s. 241.
[3] Jfr företalet till Gymn. Allm. Grunder.

ehuru de ägnat sin hänförelse åt samma värf. Det har icke varit en svag vilja eller en ljum öfvertygelse, som låtit den svenske gymnasiarken alltjämt tänka sina egna tankar. Det är ock märkligt att finna, att den tyska »turnen» under de tider, som följt, stundom — en patriotisk opposition till trots — ansett gagnande lärdomar vara att hämta af den svenske fäktmästaren-gymnasiarken.

Man läse artikeln Leibesübung i Schmids Encyclopädie des Erziehungs- und Unterrichtswesens IV. Artikeln i fråga är tr. 1865, således icke långt efter den — af den tyska oppositionen mot införandet af Lings gymnastik i Tyskland uppkomna — s. k. Barrenstreit. Det framhålles där såsom önskligt, att »die deutsche Turnkunst sich durch Berücksichtigung dessen, was Ling gewollt hat, in einigen wesentlichen Punkten läutere und stärke» (s. 350 a. a.). — Det historiskt oriktiga i att, såsom skett i en tysk öfversättning af Lings gymnastiska skrifter (H. F. Massmann, P. H. Lings Schriften über Leibesübungen, übers., Magdeburg 1847, inledning s. III), framställa denne såsom en kopia af tyska förebilder framgår af det ofvan sagda.

Det var endels en fysisk uppfostran, som Ling såsom gymnasiark ville i Sverige åstadkomma. Fäktmästaren var äfven pedagog. »En rätt betänkt uppfostran måste äfven bestämma, huru ynglingen bör näras, badas, härdas i luften för att icke genom veklighet förslappas[1] — —.» Men en fysisk uppfostran skulle motsäga sig själf, om den icke ville betjäna sig äfven af alla utom gymnastiksalen till buds stående lämpliga medel, och intet påstående kan, i förbigående sagdt, vara oriktigare än det, att den gymnastiske nydanaren skulle förgätit friluftsöfningen för salsgymnastiken. »Luften är allt lefvandes hälsobrunn»,[2]

---

[1] Saml. Arb. III, s. 447.

[2] Jfr vidare S. A. III, s. 572. Inom den pedagogiska gymnastikens råmärken sätter Ling, förutom leken och »kampen» (brottningen), äfven simning (III, s. 492); i öfverensstämmelse härmed ingår simkunnighet i de svenska gymnastiklärar-abiturienternas kompetensvillkor. — Att leken och friluftsöfningen skulle vara främmande för den svensk-gymnastiska uppfattningen, såsom man stundom synes förmena, motsäges äfven af senare tiders svensk-gymnastiska arbeten, exempelvis Hjalmar Lings »Tabeller» för gymnastikundervisning med deras många anvisningar på lekar, L. M. Törngrens: Fria lekar (Stockholm 1880), m. fl.

skrifver han, och han illustrerar sin sats på mer än ett sätt. Den palästra i det fria han i Lund planerade utgör ett praktiskt bevis. — I detta sammanhang måste en aktuell fråga något beröras. Redan i den gymnastiska litteraturen från Lings dagar förekommer en skillnad mellan, som man då uttryckte sig, den naturliga och den konstiga gymnastiken. Skillnaden är vid friskt lif nutilldags, i det man motsätter s. k. naturliga och metodiska kroppsöfningar. Och de finnas — bl. a. utländska fysiologer af namn och anseende —, som mena, att människokroppens utbildningsbehof fyllas lika bra, om icke bättre, genom användningen af allenast s. k. naturliga kroppsöfningar, representerade af lekar och »fria» öfningar; enligt denna åsikt blir alltså en metodisk och formbestämd gymnastik föga annat än en skäligen öfverflödig pedagogisk ballast.

Så kraftmänniska den svenske gymnasiarken själf var till kropp och själ, framhöll han vikten af åtskilliga hänsyn i fysiskt afseende, vid en fysisk uppfostran. Han gjorde sig till målsman för en gymnastisk metodik och gymnastisk vetenskaplighet. Han betonade rörelseurvalets betydelse, han uttänkte nya gymnastiska rörelser, därmed riktande den »konstiga» gymnastiken; han uppställde vissa fordringar för såväl den enskilda gymnastiska rörelsens utförande (»formrenheten»[1]) som ock för sammansättningen af en öfningslektion[2] m. m.

Var detta rätta vägen för en fysisk uppfostran? Det är ej meningen att här debattera några principfrågor inom den fysiska uppfostrans gebit. Blott en neutral anmärkning må göras.

Ingen plär förneka, att det forna Hellas varit ett mönsterland i fråga om fysisk uppfostran; antikens Grekland brukar nämnas såsom representerande till och med det bästa och främsta därutinnan. Men hur bedrefs månne den frie grekens kroppsuppfostran? Det finnes mer än en detalj af detta spörsmål, som är obesvarad i de lärdas forskningsresultat. Två ting äro dock vissa: dels att ungdomens

[1] Saml. Arb. III, s. 488.
[2] Saml. Arb. III, s. 550, [12]), [3]).

fysiska uppfostran icke sammanföll med atletutbildningen, dels att den pedagogiska gymnastiken i Grekland ägde en högt utvecklad systematik och metodik. Den var ingalunda uteslutande »naturlig»; den var i stället en konst med långt drifven teknik eller kanske rättare en vetenskap. Sålunda sysselsatte en fysisk utbildningsanstalt i det forna Grekland tvenne slags lärare: gymnasiarken, som förde öfveruppsikten öfver undervisningen, gymnasten och pedotriben, hvilka voro de egentliga handledarne vid öfningarna (ordet gymnast således ursprungligen af en annan betydelse än den moderna); den förre af de två senare skulle äga teoretisk-gymnastisk insikt och känna olika öfningars olika natur och verkningar, den andre, pedotriben, hade hufvudsakligen att praktiskt förhjälpa eleverna till rörelsernas rätta utförande. Alltnog, när den svenske gymnasiarken gjorde sig till målsman för en gymnastisk metodik och vetenskaplighet, kunde han hänvisat till en god, resp. den bästa, förebild.[1]

Någon dylik hänvisning har han emellertid icke gjort. Däremot har han antydningsvis gjort andra jämförelser mellan sin och den grekiska gymnastiken. Han framhåller skillnaden i den sociala miljöen för den förra och den senare och den däraf nödvändigt följande olikheten i utförandet af den gymnastiska idéen. »Ett folk, som var stängdt från friska luftens inverkan under en god del af året, som hade alla kroppens organer omgjordade af mångfaldiga klädespersedlar, behöfde en helt annan behandling än naturens fosterbarn (grekerna).»[2] I Norden »behöfde gymnastiken komma naturen till hjälp i dess minsta detaljer, måste anse kroppen som ett råämne, hvilket från grunden skulle be-

[1] Om den pedagogiska gymnastiken i Grekland, jfr Handbuch der klassischen Alterthumswissenschaft herausg. von I. Müller IV, 1887; Daremberg et Saglio, dictionnaire des antiquités, Paris 1877 ff.; Pauly's Realencyclopädie m. fl.

[2] Jfr Något om Svenska Gymnastiken i Stockholmsposten den 22, 25 och 29 mars 1826. — Artikeln — den första öfver svensk gymnastik — var ej skrifven af Ling själf men kan gälla för hans egna ord, då den, föranledd af en föregående skriftväxling i gymnastiskt ämne i Journalen (jfr s. 68 not. 2 och s. 78 not 1), mellan en insändare och Ling, härstammar från en bland hans bekanta, Anders Lindeberg, f. 1789 † 1849, vitter författare och publicist, redaktör för Stockholmsposten.

arbetas och förädlas». Å ett annat ställe framhåller han, hurusom det forna Grekland, själft politiskt söndradt, utgjorde ett enda helt vid sina folkfester, de gymniska spelen.[1] Om liknande, nationellt enande gymniska folkhögtider drömde den svenske gymnasiarken ock för sitt eget lands räkning. »I faran måste ung och gammal, hög och låg, sluta sig tillhopa; men om de till dess alltid förblifvit åtskilde, måste denna amalgamering misslyckas.» Till den nationellt enhetliga högtid, som folkfesten borde vara, syntes honom arbetet vid en »gymnastikinrättning efter sanna grunder» — »där försvinner allt yttre, hjärtats rena väckelse genom medborgerligheten eggar där eller hejdar» — utgöra en förberedelse.[2]

I denna tankedröm, där han dragit konsekvensen ur sin iduna-artikel, är honom alltså den gymniska fostran blifven till en social funktion, främjande icke blott det individuella utan ock det nationella handlings- och viljelifvet.

*

Begreppet fysisk uppfostran var ett så godt som nytt begrepp i vårt land, när Ling i 1800-talets början införde det.

Under hedna- och vikingatiden, då kroppslig styrka och härdighet utgjorde ett lifsvillkor i ordets handgripligaste betydelse, var kroppsöfningen en så naturlig sak i Norden, att den knappt är att beteckna med konsttermen fysisk uppfostran. De kroppsliga färdigheter, som i de dagarna kunde utvecklas, äro ensamma i sitt slag. De isländska forntidsberättelserna omtala en man, som »i full rustning[3] hoppade högre än sin egen höjd och lika långt baklänges som framlänges». Om en annan heter det, att han i full rustning och med stridsyxan i högsta hugg rände öfver ett tolf alnar bredt vatten, oaktadt brädden å ömse sidor var »glatt som is»; när han kom öfver, stod han

[1] Saml. Arb. III, s. 495.
[2] Svar på de frågor en anmärkare framställt, Journalen n:r 29 och 30, årg. 1826.
[3] Sköld och handvapen.

»säkert på benen».[1] Att svenskarne ej gifvit isländingar och norrmän efter vittna bl. a. de i Snorre Sturlassons Ynglingasaga förekommande uttrycken, att den och den svenske fursten varit en »stor idrottsman», »den störste idrottsman» o. s. v.

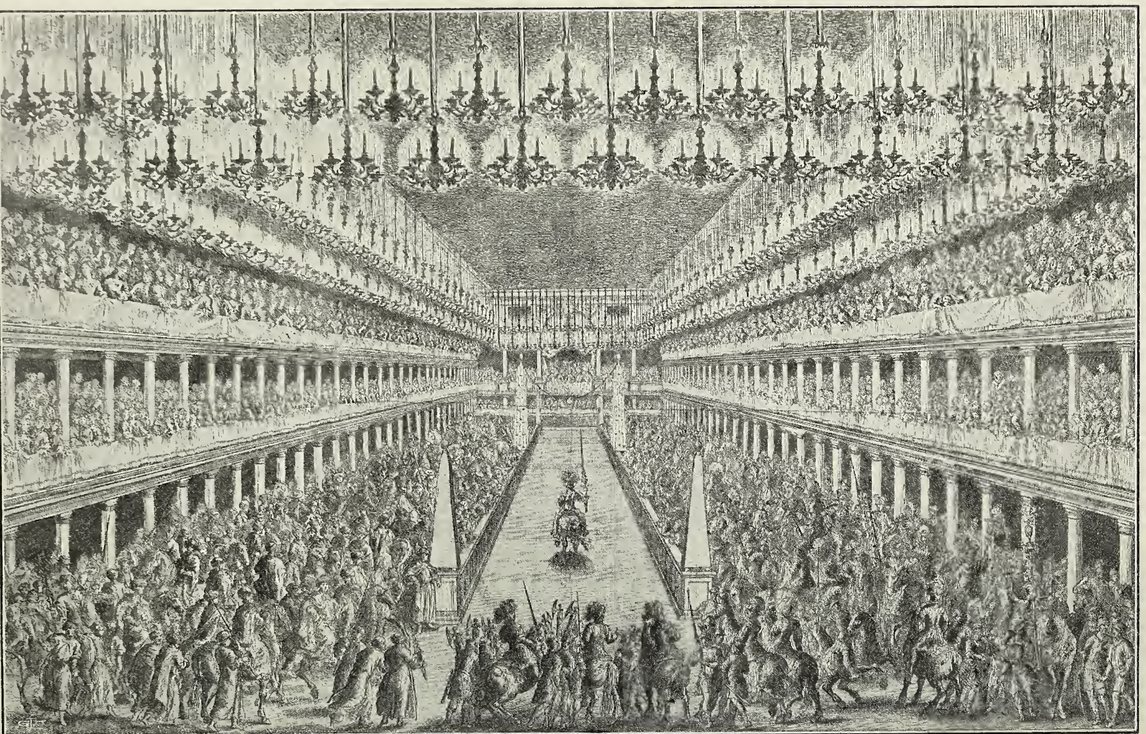
Kroppslig kunnighet och färdighet utmärkte ock medeltidens manliga aristokrati. Öfvandet af krigiska lekar var ett med riddarens uppfostran; någonting så mycket oundgängligare som under medeltiden stormannen och riddaren i väsentlig mån var den, som skötte tjänstgöringen i krig. Huru öfningarna utfördes i hvardagslag, säger oss medeltidslitteraturen icke.[2] Skildringar af de öfningar, som förekommo vid festliga tillfällen, finnas däremot, och de manliga lekar, som därvid förekommo, omtalas under namnen tornej, dyst och bohord.[3]

Dysten var en tvekamp till häst, och det vapen, som användes, var spjutet. Målet, efter hvilket man sträfvade, var att störta motståndaren ur sadeln eller åtminstone splittra hans spjutskaft. — I bohordet redo två fientliga skaror, så tätt sammanslutna som möjligt, mot hvarandra, man stötte sköld mot sköld, knä mot knä, häst mot häst, så att den svagare skaran blef kullriden eller trängd tillbaka. — Tornejet blef den ansenligaste af alla de ridderliga lekarna, skilde sig från de öfriga genom att i främsta rummet bestå i en ridt med konstiga vändningar men smälte delvis samman med dem, i det dyst och bohord i tornejet upptogos.[4]

Till den adliga uppfostran under 15-, 16- och 1700-talen hörde ock kroppsöfningar som ridt, fäktning m. m. Medeltidens tornej efterträddes af den ofarligare ringränningen, äfvenledes af utländsk härkomst. Ringränningen bestod i en serie af ryttaruppträden, utförda af smyckade ädlingar; till densamma hörde ock allegoriska framställningar (»skådeupptåg») med mytologiskt eller histo-

---

[1] Jfr A. U. Bååth, Nordiskt forntidslif, s. 158 och s. 155.
[2] Jfr H. Hildebrand, Sveriges medeltid, 2, s. 452.
[3] Hildebrand a. a., s. 484.
[4] Beskrifningarna ordagrant efter Hildebrand a. a., s. 488 ff.

Vy af platsen för ringränningen i Stockholm vid Karl XI:s kröning. Efter Ehrenstrahls Certamen eqvestre.

riskt innehåll. Ryttarne åsyftade att under ridten träffa ett eller annat upphängdt föremål (ex. en ring, däraf namnet) med en lans.

Med afseende å de lägre ståndens kroppsliga id och ans under medeltiden och nya tidens första århundraden synas inga utförliga eller ens belysande uppgifter stå till buds.[1] Att badet var uppskattadt i gångna tider af låg som hög visar förekomsten — både på land och i stad — af »badstugan» liksom ock namnet »lögardag» (baddag). Ännu på 1700-talet voro folklekar i flor på det svenska fastlandet, åtminstone ställvis; om dylika talar Linné i sin Skånska resa (1751). På ön Gottland ägde de då, liksom än i dag, vidsträckt burskap; i sin Gothländska resa omtalar Linné (1745) pärkspelandet, »med hvilket artiga bollspel bönderna allmänt roade sig». Påpekansvärda äro ock vissa stadganden i 1600-talets skolordningar. Sålunda framhåller 1649 års skolstadga, som det vill tyckas icke utan föredöme från den af 1611, det tillbörliga och nödvändiga för ungdomen af lekar och kroppsöfningar; som exempel på sådana nämnas bollspel och springande.[2] — Skolungdomens fysiska intressen blefvo genom nämnda förordning synbarligen ej tillgodosedda. Vid midten af 1700-talet heter det nämligen i en inlaga till k. m:t, att vid skolorna och gymnasierna åtskilliga sjukdomar, »som förnemligast härröra af mycket stillasittjande», äro gängse. För att råda bot härför erhöllo konsistorierna en uppmaning »att tillhålla och uppmuntra ungdomen att emellan de vanliga läsetimmarne bruka sådana handaslöjder, som bidraga till slika sjukdomars utestängande».[3] Det torde väl varit inflytande från engelskt-pedagogiska teorier, som dikterat detta yrkande å handaslöjders användning i skolan.[4] Alltnog, ett fysiskt uppfostringsproblem hade vuxit fram.

[1] Att observera kan möjligen vara ett och annat hos Olaus Magnus, Historia de gentibus septentrionalibus, exempelvis bok 15, kap. 22 och kap. 23.

[2] Pilæ lusus, Cursus moderatus.

[3] Jfr Rietz, J. E., Skånska skolväsendets historia, Lund 1848, s. 158 ff.

[4] 1709 utkom en svensk öfversättning af John Lockes »Tankar om ungdomens uppfostran» (jfr Wrangel, Frihetstidens odlingshistoria, s. 26).

I 1800-talets begynnelse griper Ling sig an med problemets lösning. Samma år, som han kommer till Sverige från Köpenhamn, offentliggöres en akademisk afhandling med den belysande titeln: De corporis cura, studiosis necessaria [1] (om kroppens vård, nödvändig för de studerande). Det var, som om man kallade på Sveriges förste fysiske uppfostrare. I föregående kapitel redogjordes för den gymnastiska sakens första öden och omtalades upprättandet af den gymnastiska lärarutbildningsanstalten i hufvudstaden år 1813.

Tilläggas må i detta sammanhang, att skolordningen af 1807 — den första nya, med laglig kraft gällande skolstadgan i Sverige alltsedan den af 1649 — påbjöd, »att vid hvarje lärostad, efter ställets beskaffenhet, så kallade gymnastiska anstalter inrättas skola, där ungdomen, under lofstunderna och tillsyn af någon lärare, få öfva sig att klifva, hoppa, voltigera, simma m. m.» I nästföljande skolordning, den af 1820, var påbudet skärpt, såtillvida att det heter, att, där hvarest gymnastiska inrättningar finnas, »ingen af ungdomen må undandraga sig de gymnastiska öfningarna, så framt han ej af Collegium pröfvas vara därtill af naturen alldeles oskicklig».

Ännu två decennier efter den nya utbildningsanstaltens grundande funnos gymnastikinrättningar endast vid fem statsläroverk, enligt hvad uppges i skolrevisionens berättelse från år 1832. Ett tiotal år senare utgör gymnastiklärarantalet sjutton. [2] Några och femtio år därefter, år 1900, är situationen den, att [3] »i rikets alla 5- och 9-klassiga läroverk ljusa och luftiga gymnastiksalar finnas, hvari öfningarna ledas af vid Centralinstitutet (det

---

[1] Afhandl. är i öfrigt icke märklig; den innehåller, jämte en och annan allmännare hygienisk föreskrift, hufvudsakligen några åberopanden på antiken (Cornelius Celsus o. a.).

[2] Jfr Tidskrift i Gymnastik, 4, s. 93. — Till den af skolrevisionen lämnade uppgiften om gymnastikens förekomst (år 1832) vid Linköping, Skara, Växjö, Jönköping och Landskrona läroverk bör läggas Lings eget meddelande (i riksarkivet) af 15 mars 1825 till ecklesiastikexpeditionen, enligt hvilket år 1825 en gymnastiklärare anställts äfven i Gäfle. — I Lund var vid M. Bruzelius' (jfr föreg.) enskilda skola gymnastik använd. Jfr Schubert, W. von, Resa genom Sverige (1817—20) band 1, s. 60. — Se ock uppgiften i Tidskrift i Gymnastik, XXVIII årg., s. 231 ff. —.

[3] Tidskr i Gymn., 4, s. 809.

af Ling 1813 grundade) utbildade lärare. Vid de 12 folkskollärar- och lärarinneseminarierna äro anställda lika fullständigt utbildade lärarkrafter, som där leda de gymnastiska öfningarna för folkskolans blifvande lärare, hvilka under sin 4-åriga kurs äfven utbildas till att undervisa i gymnastik i folkskolorna, där gymnastiska öfningar äfven är ett obligatoriskt ämne.» När man läser detta, har man svårt att tro det historiska faktum att, då i året 1812 förslag väcktes om upprättande af ett nytt läroverk i en af Sveriges mer betydande städer och samtidigt föreslogs, att detta skulle förses med lokal och plats äfven för ungdomens kroppsöfningar, så ansågs blotta förslaget om en dylik anordning såsom en sällsam nyhet.

Gången af gymnastikens historiskt-grafiska kurva i Sverige under 1800-talet torde kunna belysas eller åtminstone antydas genom att följa gymnastikens utveckling vid ett visst läroverk enligt förhandenvarande årsredogörelser. Vi välja ett, från hvilket jämförelsevis fullständiga redogörelser äro tillgängliga. Vid midten af 1830-talet undervisas där i gymnastik under 4 dagar i veckan. På samma punkt synes undervisningen stå — huruvida fluktuationer under mellantiden förekommit måste lämnas därhän — vid midten af 50-talet; lärjungarne erhålla vid denna tid »i allmänhet» 2 timmars gymnastik undervisning i veckan. Från 60-talet skulle en ökning i tiden vara att anteckna, därest ej i den ökade tiden — 3 tmr i veckan för klass 1—4, 4 tmr för klass 5—7 — äfven ingått tid för militäröfningar (»gymnastik och militäröfningar», lyder uppgiften). Fria öfningar och lekar nämnas första gången under ifrågavarande decennium. På 70-talet möta vi för första gången uppgiften, att gymnastiköfningar ägt rum alla dagar. På 80-talet möta vi bevis på att ett gymnastiskt medvetande är vordet självmedvetet; sålunda framhålles i årsredogörelser från denna period det oegentliga i att tid för af- och påklädning m. m. »såsom hittills» inbegripits i gymnastikhalftimmen; vidare ge de uppgifna »rörelseschemata» prof på ett gymnastiskt vetande, med hvilket det, som i de tidigare läroverksprogrammen stundom

kommer till synes, ingen jämförelse tål.[1] — Enligt nu gällande skolstadga skall hvarje skolyngling, som läkaren förklarat vid tillräckligt goda krafter, gymnastisera minst ½ t:me dagligen, hvarjämte 6, 7 och 8 klassernas ynglingar skola undervisas i florettfäktning 2 tmr i veckan. Som synes, 1800-talets gymnastiska utvecklingskurva betecknas af en afgjord stigning.

Det yttre utvecklingsarbetet har äfven betingat ett inre sådant. Med stöd af Lings egna ord i hans gymnastiska skrifter och traditioner från hans tid som ock med ledning af nyare fysiologiska rön och invunnen praktisk erfarenhet har hans gymnastiska arbete förts vidare. Utan den enhetliga gymnastiska metodik, som därvid utbildats, hade gymnastiken icke kunnat försvara sin plats på den pedagogiska vädjobanan, än mindre hade en svensk gymnastik kunnat göra sig gällande å främmande botten. Det är i dessa afseenden lärorikt att kasta en blick i historikerna öfver »turnens» utveckling i Jahns fädernesland; dessa glömma icke att framhålla vikten af hvad Eiselen (f. 1793 † 1846), Spiess (f. 1810 † 1858) med flera gjort för »turnens» systematisering.[2]

Den gymnastiskt pedagogiska gärning, med hvilken den svenske gymnasiarken i 1800-talets begynnelse grep sig an, är således, under årtiondenas lopp, vorden till en faktor i svensk uppfostran; hvarmed ej är påstådt att den fysiska uppfostran hos oss skulle sakna önskemål. Men det sammanlagda, yttre och inre, arbetet till fromma för nämnda resultat kan icke annat än anses som en både märklig och ärorik sida i det 19:e seklets svenska odlingshistoria.

*

Bland märkesmännen inom den europeiska gymnastikens historia finnes ingen, som tillagt ordet gymnastik ett mer omfattande innehåll än den svenske gymnasiarken det gjorde. Han räknar fyra, i hvarandra ingripande, gymnastiska hufvuddelar och hufvudgrenar: den pedagogiska (s. k. friskgymnastik) — ofvan omordad —, den militära

[1] Exempelvis får man under föregående decennier stundom läsa, hurusom eleverna öfvats »såväl uti fristående som pedagogisk gymnastik(!), till hvilken senare halfva öfningstiden blifvit använd».

[2] Den svenska gymnastikens organ är Tidskrift i Gymnastik, som utkommer sedan år 1874.

(d. ä. sådana öfningar med vapen som fäktning med värja, bajonett, sabel),[1] den medikala (s. k. sjukgymnastik) och den estetiska.

Så urnordisk Ling i sin diktning stundom ville vara och så nordisk han däri ställvis var, röjde han i sin gymnastiska id en grekiskt sydländsk blick för det kroppsligt sanna. I den antikhärmande och antiksvärmande tid, som 1800-talets första decennier utgjorde, då minnena från Winckelmanns och Lessings konstteorier ännu lågo kvar i det allmänna och det konstnärliga medvetandet, har väl knappast någon så gripit antikens egen anda som den svenske fäktmästaren genom det plastiska formsinne, hvilket möter i hans gymnastiska tankar. Hans estetiska gymnastik, afsedd att vara nära förbunden med den pedagogiska,[2] blef emellertid blott ett styckeverk och knappt det.[3]

Redan fäktmästaren i Lund synes ha framkastat ett och annat påstående angående den betydelse, som den gymniska konsten ägde eller borde äga äfven för de bildande konsterna.[4] Det blir därför mer än en händelse, att tvenne bland de medhjälpare, som han anställde vid sitt gymnastiska institut, hörde hemma bland den dåtida konstens ämnessvenner. Den ene af dem var ingen mindre än den sedermera såsom en af de märkligaste bland dåtidens svenska konstnärer kände Carl Wahlbom — märklig bl. a. genom sin förmåga att återge den lefvande kroppen i dess olika ställningar och äfven i dess ögonblickliga rörelser —, hvilken under sin elevtid vid konstakademien äfvenledes arbetade och studerade å Lings institut. Såsom betecknande för dåtidens antikkopierande undervisningssätt vid den förra må anföras, att den unge konstnärens å det gymnastiska institutet förvärfvade kännedom om människokroppen, dess muskelspel och rörelselära, blef nätt opp en nagel i ögat på vederbörande lärare vid konstakademien.

---

[1] Jfr dock äfven s. 580, [12]), Saml. Arb. III.

[2] »Dess (den estet. gymn.) bestämmelse beror på friskgymnastikens rätta grundläggning», Saml. Arb. III s. 555. — Att, såsom skett i V. Heikels Skolgymnastik för gossar (Helsingfors 1874) s. VII, påstå, att Ling åtskilt den pedagog. och estet. gymnastiken, är ett misstag.

[3] Saml. Arb. III, s. 555 ff.

[4] Saml. Arb. III, s. 586, [26]).

Man »sökte å akademiens modellrum blottställa Wahlbom, och läraren förelade honom att rita den för eleverna stående lefvande modellen såsom »écorché» (utan hudbeklädnad). Wahlbom, som var »van att vid institutet afteckna såväl döda som lefvande kroppar», utförde profvet.[1]

Icke blott ur tidssynpunkt omnämnansvärdt är emellertid den svenske gymnasiarkens försök att bland de bildande konsternas idkare gifva den gymniska konsten ett rum. Räckvidden af denna hans idé snarare ökas än minskas vid närmare tillsyn. Antikens ädla skulpturverk såväl som de italienska renässanskonstnärernas djärft mästerliga teckningar af människokroppen voro bägge afhängiga af en gymnisk fostran.

I sin iduna-artikel hade fäktmästaren från Lund haft ännu något nytt att förkunna för dåtiden förutom det redan angifna. Han slutar nämligen sin artikel med att framhålla, att äfven för dem, som hafva »kroppsliga bräckligheter», finnas gymnastiska öfningar att använda. Gymnastiken kunde således äga äfven en medikal — sjukgymnastisk — användning. Hans ord och afsikt skulle icke jäfvas. En icke-läkare skulle göra en ny landvinning för läkekonsten.

Redan i Lund synes Ling ha frestat gymnastikens användbarhet i medicinskt afseende;[2] men det är först sedan han kommit till hufvudstaden, som vi få bestämdare upplysningar om hans rön som läkare. I en år 1829 utkommen beskrifning öfver Stockholm[3] heter det, angående det gymnastiska institutet, att »flera läkare fortfara att ditskicka patienter, hvilkas åkommor de erfarit bäst kunna häfvas genom mekanisk (d. v. s. gymnastisk) inverkan».

I 1800-talets början var en ny tankeriktning på det medicinska området i färd med att arbeta sig fram. Man anbefallde — som en nyhet — »naturliga» läkemedel. »Man har hittills», skrifver en berömd dåtida läkare i en medicinsk ströskrift, »talt och skrifvit så myc-

[1] Jfr C. A. Adlersparre, Bortgångne samtida 1, s. 233 ff.

[2] Jfr G. v. Heidenstams förut nämnda anteckningar. — Den sedermera ryktbare M. J. Crusenstolpe synes ha varit en af Lings patienter under lunda-tiden (jfr Ahnfeldts Lefnadsteckning öfver Crusenstolpe, s. 12).

[3] Stockholms stads historia af N. Lundeqvist, III, s. 289 ff.

ket om universalmedel och universalmetoder; man har trott sig finna dem än i magnetismen, än i elektriciteten, än i filosofiska och astraliska salter, äfven väl i månsken och celestistiska sängar; men jag tror vi finna dem säkrare och bekvämare uti hvart och ett klart källvatten, i skötet af den evigt unga, evigt ånyo upplifvande naturen».[1] Halftannat århundrade tidigare är det icke omöjligt, att en anbefallning till »naturliga» läkemedel som »universalmetod» väckt löje. Det var konstigare medel man då ansåg gagneliga. T. ex. detta råd ur en Läkie-Book från 1675 emot »kropsens Afftagende: d. ä. när een menniskia ögonskenlig förtärd och liika som förtorkas/ et herligt Medel». »Tag een Leerpotta/ som inthet glaserat är/ bestryck henne med Honning innentill/ och graff (gräf) henne nedh i een Myrestack — — tag sedan Krukan uth/ och slå både Honning och Myror i itt annat Kärill och lät stå i Wermen 3. eller 4. Dagar/ och sedan distilera det — — tag (af den så erhållna vätskan) alle Morgon medh liitet steekt Brödh itt Skedeblad eller 2. och fasta en Timma therpå.» Under 1700-talet, »upplysningstiden», lefde en medicinsk tro och öfvertro af antydda art lifaktigt kvar. En man af bildning kan om sig berätta följande: — — »hände mig then olyckan at jag blef angripen af en tertian feber. — — Hvad jag brukade, antingen efter käringaråd eller medicorum föreskrift, ville altsintet hielpa. Omsider curerade mig öfversten gref Erik Stenbock, med 3 russin, af hvilka jag 2 st. successive tog in och thermed slapp febern.»[2] Vid sidan af tron på »arcana» skymtar emellertid under 1700-talet äfven uppfattningen af »Naturen, såsom en vis Doctor». Läkarböcker framhålla värdet af luft, rörelse och vatten; de omorda ock nyttan af gång, dans, ridt, fäktning m. m. eller af att »frottera, gnida och borsta» kroppen.[3] Sär-

---

[1] C. W. Hufelands Nödiga påminnelser om bad. Svensk öfvers. och bearb., Lund 1903.

[2] Biskop A. O. Rhyzelius »Anteckningar om mitt lefverne», i urval utg. af J. Helander, Uppsala 1901, s. 27.

[3] Se t. ex. Underrättelse om Hälsans bevarande, utg. Uppsala 1764, 1768, 1803.

skildt att observera är ett år 1797 på svenska utkommet arbete med titel: Medicinsk och Chirurgisk Gymnastik, Eller Försök om nyttan af Rörelse och Stillhet vid Sjukdomars botande. Boken i fråga utgjorde en öfversättning från den berömde schweiziske läkaren Tissots (f. 1728 † 1797) skrift: Gymnastique medico-chirurgicale (Paris 1780).

Den svenske gymnasiarken var ingalunda obekant med vare sig samtida eller förflutna tiders gymnastiska sträfvanden. Han framhöll själf enstädes,[1] att »de utländske gymnasiarkers systemer funnos i Institutets (det gymnastiska institutets) bibliotek». Och den svenske icke-läkaren var ej omedveten om förekomsten af en medikal användning af gymnastiken både före och i hans egen tid. Han inleder sin ofullbordade skrift »Gymnastikens allmänna grunder» med ett citat från en af antikens berömda läkare-gymnaster (Galenus), och han beklagar, i samma skrift, att »formerna af forntidens medikalgymnastik äro en hemlighet för oss».[2] Hans utlåtande visa ock, att han, som naturligt var, tagit del af samtidens medikalt gymnastiska bemödanden.[3] Men liksom fallet var med hans pedagogiska gymnastik, icke blott icke förlorar hans medikala sin självständighet genom att insättas i dåtidens hithörande försök; i stället framträder därigenom tydligast det nya i densamma.

I Lings medikalgymnastik (Saml. Arb. III, s. 513 ff. och s. 580 ff.) möter man nämligen, bland de däri som annorstädes i hans gymnastiska skrifter inmängda naturfilosofiska spekulationerna, hänvisningar på ett rörelsestoff, som varit nytt för dåtiden. — De rörelser, som Tissot — hvilken i sin ofvan angifna skrift anför, förutom sina egna, äfven dåtidens medikalgymnastiska erfarenheter öfverhufvud — anbefaller, likna dem, som vi finna i andra 1700-talets läkarböcker. Tissot om- och förordar, bland »aktiva rörelser», jakt, simmande, fäktande, spatserande, kägelspel m. m.;

---

[1] I »Journalen» för år 1826, n:r 29 och 30. Jfr. s. 68 not. 2 föreg.

[2] Saml. Arb., III, s. 513.

[3] Jfr Saml. Arb., III, exempelvis s. 544 och 545, där han talar om det »maschineri, som blifvit i Frankrike uttänkt för orthopediskt syfte», eller s. 513 och 516, där de samtida termerna: aktiv, passiv rörelse (jfr Tissot, se ofvan) förekomma.

bland »passiva», åkning, transportering i porte-chaise m. m.; bland »blandade», ridning, gungning; till sist ägnar han några sidor åt friktioner. Hur ett gymnastiskt recept, sammansatt af ifrågavarande rörelseförråd, kunde te sig, därpå ger oss Tissots arbete mer än ett målande prof. Såsom följande (s. 231 anf. öfvers.): Om bröstet är hopkramadt, nedtryckt eller plattadt, måste man bjuda till att öka dess rymd; men nu tillbjuder oss den gymnastik, som handlar om armarnas fördelaktiga rörelser, åtskilliga öfningar, som äro tjänliga i denna händelse, såsom att såga, stöta med en stamp, draga i klocksträngar, ro, tröska, vefva (!). — Det är, med slikt för ögonen, onekligen sällsamt att i ett modernt arbete i mekanoterapi[1] läsa, på tal om Lings medikalgymnastiska verksamhet, ett utlåtande som det, att »intet — absolut intet — af hvad Ling lämnat var nytt». — Lika litet emellertid som i fråga om gymnastikens öfriga delar har Ling utförligt afhandlat sina rön »af den mekaniska impulsens fördelar i sjukdomstillfällen». »En fullständig framställning af detta ämne (medikalgymnastiken) skulle blifva för vidlyftig och äfven utan en mängd planscher omöjlig.» — — »Herrar läkare äga att fullständigare se och bedöma vid institutet.»[2]

Inom sin medikala gymnastik, liksom inom sin pedagogiska, har den svenske fäktmästaren varit uppfinnaren, som sinnrikt utletar möjligheter och gör dem till verkligheter. Liksom han inom den senare bildat rörelseformler, genom hvilka det kroppsligt sanna kunde få uttryck, uttänker han för den förra formler, enligt hvilka det kroppsligt sjuka kunde elimineras bort. Ledd af sitt anatomiska vetande men kanske i än högre grad af »det inre och yttre öga, som ser och bedömer subjektet», för att nyttja hans egna ord, grundlägger han, icke-läkaren, den svenska sjukgymnastik, hvilken numer, utvecklad af efterföljare, är känd och erkänd både i den gamla och den nya världen.

*

I litteratur öfver Ling förekommer stundom det misstaget, att denne framställes såsom militär till yrket. Missuppfattningen saknar verkligen ej skäl för sig. Han har

---

[1] Handbok i massage, Sthlm 1888—90, s. 13.
[2] Saml. Arb. III, s. 580.

efterlämnat uppsatser och anteckningar af taktiskt militär art, som exempelvis om »teckenrörelser och frontmarsch med handsignaler»[1] eller om »Jägare-rörelser».[2] Genom sin bajonettfäktningsmetod, som blef anbefalld för arméen genom ett reglemente af år 1836, återgaf han åt den svenska hären ett af dess vapen. Hans arbete för värjfäktningens sak innebar en självständighetsförklaring för svensk fäktning öfver hufvud; denna erhöll genom nämnda arbete *egna* traditioner att följa.

Icke heller ligger det närmast till hands att tro, att en civil man som den svenske gymnasiarken och skalden kunnat göra en så verkningsfull insats i vår militära utbildning.

Gymnastiken utgör numer en af utbildningsgrenarna icke blott vid arméen utan ock vid flottan. Icke så i 1800-talets första decennier; den ansågs då, från militärt håll, såsom föga annat än en besvärlig nyhet.[3] Men gymnasiarken bröt väg för sin nya sak äfven på det militära gebitet.

Såsom fäktmästare i Lund hade Ling utverkat sig »nådig tillåtelse» att å lägret vid Bonarpshed praktiskt visa hvad gymnastiken såsom utbildningsmedel för soldaten kunde betyda. Försöket, som ägde rum sommaren 1810, hade emellertid ingen för gymnastiken effektiv påföljd, om icke möjligen den, att detsamma förhända främjat Lings anställande som fäkt- och gymnastiklärare vid Karlberg. — Med afseende å de gymnastiska anstalterna på detta ställe under Lings tid anmärker en år 1817 i Sverige resande främling, att »i parken därstädes är upprest en ställning för gymnastiska öfningar»; om vintern försiggingo de »i en sal i slottet»[4] (slottet vid Karlberg). I den närliggande sjön »låg, ett stycke från stranden, en brygga fastgjord, dit man begaf sig att från denna plan öfva sig i dykning m. m.» (C. A. Adlersparre, Anteckningar om bortgångne samtida, 1, s. 225.)

År 1819 fick Ling upprepa angifna försök, äfvenledes å Bonarpshed, och följande året sattes han i tillfälle att till »stora

[1] Jfr Saml. Arb. III, s. 743 noten. — Dessa »anmärkningar» numera veterligen ej i behåll.

[2] Saml. Arb. III, s. 624 ff. — »Jägare» = bevaknings- och rekognosceringstrupper.

[3] Jfr Saml. Arb. III, s. 771, anm.

[4] W. von Schubert, Resa genom Sverige (1817—20), band 1 (senare afd.) s. 103.

reglementskommittéen» inlämna ett »förslag om gymnastikens nytta och nödvändighet för soldaten i allmänhet»; hvilken skrifvelse är anmärkningsvärd äfven såsom påpekande »nödvändigheten att individuellt utbilda liniesoldaten» — en orädd utsago i de dagarna då mass- och paradexercisen väl stod i sin grannaste blomstring. Förslaget hade likväl ej åsyftad verkan; det af kommittéen utarbetade reglementet (af 1823) upptog ingen gymnastik (ej heller fäktning).[1] Först tre år före Lings död anbefalldes till användning inom arméen ett af honom utarbetadt gymnastikreglemente. 1848 utkom ett nytt sådant, »ett sammandrag och stympning» af 1836 års; 1872 följde en ny instruktion, principiellt återgående, till 1836 års. 1878 utkom reglemente för flottan.[2]

*

Mot den historiska bakgrunden äro härmed gifna några konturer af och i Lings gymnastiska verksamhet.

* *
*

»Svea förväxlade du i en helig förirring med sångmön.»
VITALIS.

Samma sal å det gymnastiska institutet, i hvilken fäktmästaren instruerade värjföring, tjänstgjorde åren 1814 och 1815 äfven som föreläsningssal. Följande året fortsattes föreläsningarna, likvisst å en annan och förnämligare lokal (»lilla Beurssalen»). Det var fäktmästaren, som föreläste, och föreläsningarna, som hölls inför ett »högst talrikt auditorium»,[3] handlade om de Nordiska Mytherna, motsvarande ungefär hvad med en nutida benämning skulle kallas Fädernas gudasaga.

Ämnet var för dåtiden af nytt och allmänt intresse. De nordiska fornsägnerna lefde på skaldernas läppar och i deras sånger; man hade hört Den siste kämpen och Den siste skalden i Geijers dikter med samma namn tala om de

[1] Jfr Saml. Arb. III, s. 635 anm. 2.
[2] Jfr Tidskr. i Gymn. XXVII årg., s. 21 ff.
[3] Jfr Adlerbeth, bref till Tegnér, af 11 april 1815 (Ur Esaias Tegnérs papper, s. 68). — För året 1815 finnes veterligen ingen direkt uppgift om hvar i hufvudstaden föreläsningarna höllos, men då de 1814 höllos å institutet i fråga (se Tidskr. i Gymn., 2, s. 491) och Ling först 1816 annonserar i Stockholms-Posten (11 jan.) om deras hållande å »lilla Beurssalen», har väl lokalen varit densamma år 1815 som 1814.

gamla nordiska gudar, om Tor, som for dånande i rymden, om Oden-Valfader, i hvilkens gårdar svärdfallna kämpar lekte sin idrott; man hade hört Tegnér, Svea-skalden, sjunga om en tid, då »fridsälle gudar besökte väldiga Norden», då »Frey steg neder i värmande regn», då »gullhornig Skinfaxe drog strålande dagen opp», m. m. Till föreläsningarnas aktualitet bidrog ock det, att dessa, som höllos på uppdrag af ett »Sälskap för konststudium» — stiftadt i opposition mot den akademiska konstsmaken och dess utnötta klassicism —, ville visa det nya poetiska stoffets användbarhet äfven för den b i l d a n d e konsten. Föreläsaren var, det må påpekas, god vän med flera yngre konstnärer; några af dessa, Fogelberg, Sandberg[1] och Wahlbom, bodde i samma hus, i hvilket han hade sitt gymnastiska institut inrymdt.

Ämnet var för dåtiden fängslande, och föreläsaren såsom person var det ock. Icke nog med allt det nya han å sitt institut bragte å bane. Icke nog med hans djärfva kämpaidrotter såsom fäktmästare. Äfven hans senaste andliga idrott hade väckt ovanlighetens intresse. Efter det att 1814 års Gylfe utkommit, hade, några småpoem i Stockholms-Posten att förtiga, redan en ny väldig dikt af honom, A s a r n e kallad, delvis sett dagen. Och hans bekanta kunde omtala, att äfven hans s ä t t att dikta icke var andras likt. »Vanligen författade han dikterande, i det han hastigt vandrade på golfvet åt alla riktningar, under åtbörder af det häftigaste slag, och vid kraftställen slog han dundrande i bord och väggar. Därunder störtade verser i strödda falanger ur hans mun; åtskilligt, som den skrifvande ej hann uppteckna, gick därvid förloradt, ty fråga fick denne icke, emedan minsta afbrott förvirrade tankegången.»[2]

Det fanns till sist ännu en omständighet, förutom de antydda — en djupare liggande sådan —, som förde åhörare till gymnasiarkens föreläsningssal.

[1] Jfr J. L. Beeken i Dagbog (tr. 1820), s. 79.

[2] Palmblad i Biograf. Lexikon, art. Ling. — Jfr Atterbom i Sv. Akad. handl. del 20, s. 183.

Äfven där, liksom i sin Iduna-artikel om förfädernas kraft och gymnastikens mål, har denne varit tolk för en tidsstämning och ett tidsbehof. Tiden är den period af 1800-talets första hälft, då ett fornnordiskt-nationellt rättskraf vaknar inom våra landamären, liksom tillförne hade skett hinsides Sundet. E. G. Geijer målar tidsförhållandena sålunda:[1] »Det nationella har på en gång fått ett vida högre värde än förr. Folkslagen måste åter samla de strödda dragen af sin egen bild. De måste gå i tiderna tillbaka, ja tränga, såvidt möjligt, till självfva sitt ursprung — — och vinna deras gamla och äfven deras äldsta minnen nödvändigt en ny betydelse.» Man jämföre dessa ord med N. F. Grundtvigs begynnelseord i Fortale til Prøver af Snorros og Saxos Kröniker (1815): »Danske og Norske! Det er Tid, ja det er den høie Tid at vi oplade Oinene, see hvad vi fordum vare og hvad vi ere nu — —.» Det finnes ingen fullständig uppteckning bevarad af Lings föreläsningar öfver nordmyterna; en föreställning om föreläsningarnas innehåll står emellertid att vinna genom en af åhörarnes, Jacob Adlerbeths, anteckningar,[2] genom den år 1819 af Ling själf utgifna Eddornas Sinnebildslära samt genom vissa ställen i hans öfriga skrifter, å hvilka han historiskt berört ämnet i fråga. Nämnda källor ge oss tillika, hvad som är mer upplysande, en och annan antydan om arten af hans — i viss mån ock hans samtids — kännedom och uppfattning af den »fornnordiska» tid, som för den ene som den andre var så aktuell.

I Lings och dåtidens uppfattning af den nordiska forntiden saknas icke sådant, som erinrar om de dagar, då Olaus Rudbeck af spekulationens jätteblock ville bygga ett ärones tempel åt moder Svea. Sålunda ville Ling och flera med honom fritaga den nordiska forntiden från sådant som människooffrande och slafveri. »De s. k. trä-

[1] I Betraktelserna öfver de nordiska myterna (Iduna h. 7, utg. 1817, s. 96 och s. 97).

[2] Anteckningar ur P. H. Lings föreläsningar öfver Nordiska Mytherna (Vitt., hist. o. antikv.-akademiens arkiv). — På sista sidan står: Antecknadt från 13 till 22 nov. 1816.

larne voro mera arbetare än slafvar, och de kunde knappt föryttras — —. Hvad Romerske häfdatecknare säga om Germanernas menniskooffer hörer förmodligen icke till asarnes trosläror.»[1] Likvisst äro dessa ord skeptiska, jämförda med dem, som dåtilldags kunde fällas om de nordiska hednamännen. Man läse denna rousseauistiska skönmålning ur ett inträdestal i Götiska förbundet: »Naturens enkelhet var detta (det fornnordiska) slägtets ledare, det, lika med alla menniskor, erkände ett högre väsende, hvilket ock derför högtidligen dyrkades; detta folk, ännu ej lyst af odlingens fackla, kände ej ännu upplysningens felsteg. Öfvertygelsen att ej tillfoga sin granne en orätt, den man ej sjelf ville lida, skapade den ädla känslan för rättvisa, och denna lifvade äfven alla deras företag — —.»[2] Men äfven för att tillhöra den götiskhetens tidsålder, som 1800-talets början utgjorde, lämnar asabarden prof på götiska ytterligheter af märkbar höjd och längd. Åtskilliga bland hans historiska funderingar och meningar — i anmärkningar till Asarne — bära icke tycke af att vara tryckta i nätt opp samma decennium som Geijers fornkritik, Svea Rikes Häfder. Och han försmår icke sådana traditionella bisarrerier som åsikten, att Odens egentliga namn varit Sige Fridulfsson[3] eller att namnet på Njords boning, Noatun, vore liktydigt med Nontuna, »ej långt från Upsala beläget»[4] och dylikt. Med afseende på denna Lings mångomtalade götiska dogmatism och »goticism» böra emellertid äfven anföras följande hans egenhändiga ord: »Det har aldrig varit min tanka, att de Nordiska Mytherna kunde göras allmänt gällande i vår verldsdel, eller uttränga Sydländska mytherna. Jag har endast påstått, att Nordmytherna äro ursprungligen införlifvade med vårt eget skaldspråk; att det är otillbörligt att utdömma dem vid sådana ämnen, som uteslu-

[1] Saml. Arb. I, s. 897 och s. 898.
[2] Göt. förb. handl. i Vitt., hist. o. antikv.-akademiens arkiv. P. W. Tholanders inträdestal, 29 nov. 1811.
[3] Saml. Arb. I, s. 201.
[4] Saml. Arb. I, s. 790.

tande tillhöra vår Nord; att man bör känna dessa myther, för att känna vår historia — —.»[1]

Man jämföre denna värdesättning af nordmyterna med Oehlenschlägers ungefär likalydande i svaret å prisfrågan[2] vid Köpenhamns universitet år 1800 eller med Grundtvigs ord om nordiska mytologien: »Gerne rækker Nordboen Prisen til Grækeren, naar denne spørger om Figurernes Bestemthed og det udvortes Smykke; men er Talen om indvortes Kraft og højeste Betydning, da peger han rolig paa Gimle, og Grækeren maa tie.»[3]

I nämnda uppfattning, Lings och samtidens uppfattning af forntiden, saknas icke heller sådant, som var den schellingska naturfilosofiens tid egendomligt. De gamla nordbors gudalära och gudavärld blefvo stundom illustrationer till filosofiska satser i det schellingska tankesystemet.

Man läse Geijers recension i Idunas första häfte af »Skandinavernas hedniska gudalära». Öfversättning från danskan. Sthlm 1811. Det heter: All mythologi, den må tillhöra Norden eller Södern och Orienten, den må vara mer eller mindre bildad, är till sin grund Poesi: alla Folksreligioner äro mer och mindre klara ljud af denna allmänna Poesi, som tillhör slägtet sjelf, och hvari det uttrycker den inneburna känslan af ett högre lif och dess sammanhang med verlden. Det heter vidare: De (de serskilda mythologier) äro Poesi med Philosophisk halt och måste derefter dömmas. — En liknande uppfattning företräder Grundtvigs »Nordens Mythologi» (utg. 1808 och 1832). — Som redan titeln antyder, var Lings ofullbordade skrift Eddornas Sinnebildslära ämnad utgöra en (schellingiansk) symbolisk uttolkning af den nordiska mytologien. Texten bar ock syn för sägen. Som ett kort och belysande prof på hur en symboliserande mytologisk uttydning kunde te sig, anföres följande anmärkning ur Asarne: Frigga, öfvergudens maka, »föreställer den passiva qvinliga principen, i motsats till Oden såsom den manliga aktiva; Sleipner sades vara åttafotad, ett uttryck af hans snabbhet, hvilken egenskap Oden måste hafva tänkt såsom sinnebild antingen af det moraliska eller fysiska ljuset». Ett annat prof är det bref från själfva den historiska kritikens representant, Geijer, till

[1] Saml. Arb. II, s. 330.

[2] Om möjligheten att använda den nordiska mytologien i st. för den grekiska i skönlitteraturen.

[3] Citer. efter K. Mortensen, Litteraturhistorie, Køb. 1902, s. 166.

Ling, hvilket den senare citerar i en anmärkning till Asarnes 17:e sång;[1] man jämföre ock Atterboms naturfilosofiskt spekulativa anmärkningar till sitt »Skaldarmal» i Phosphoros 1811.

Å andra sidan är emellertid ock att framhålla, hurusom asabarden kan göra fornkritiska anmärkningar, som äro påfallande. Gifvetvis uppfattar han det forntida Norden som en andlig helhet, d. ä. låter den isländsk-norska fornkulturen utan reservation gälla äfven för Sverige, men han ordar ock om »tillägg af kristna lärosatser»[2] i nordmyterna, han gör påpekningar om »sagosamlares bristande urskiljning»;[3] han följer med uppmärksamhet dansken C. R. Rasks banbrytande forskningar,[4] och det var på hans (och Geijers) anmaning, som år 1818 A. A. Afzelius med Rasks tillhjälp utförde sin öfversättning af Sämunds Edda. Att omnämna äro äfven asabardens — numera förlorade men på omfattande beläsenhet tydande — anteckningar om den nordiska forntidens kulturhistoria,[5] hvilka äfven synas ha berört lingvistiska frågor, såsom »fornengelskans skönhet»; man jämföre Grundtvigs intresse för den angelsaxiska litteraturen.

*

År 1816 hade åtta af Asarnes kommande trettio sånger offentliggjorts. Året förut hade en första och andra sång upplästs i götiska förbundet »under uttryck af förbundets synnerliga välbehag»;[6] under de följande åren offentliggöras spridda sånger dels i Stockholms-Posten,[7] dels annorstädes.[8] År 1833 förelåg en sångcykel om trettio sånger.

[1] Saml. Arb. I. s. 514.
[2] Saml. Arb. II, s. 326 och s. 337.
[3] Jfr Saml. Arb. II, s. 440.
[4] Jfr bref till Werlauff, Frey 1848, s. 104.
[5] Jfr Saml. Arb. II. s. 471 anm. och s. 440.
[6] Vid sammanträdena den 30 april och 27 juni 1815; jfr Göt. förb. handl.. Dagboken (Vitt. hist. o. antikv.-akad. arkiv).
[7] Årg. 1817 (11 och 12 april, 9 och 13 maj), och årg. 1824 (8, 9, 14 dec.). — Från 1816 finnes ett fragment af en första sång infördt i Stockholms-Posten, 10 jan.
[8] 1826 utkom en 13:e sång, tryckt hos J. Hörberg; i en bifogad erinran uppges att eposet i dess helhet skulle omfatta *24* sånger: »fyra afdelningar — hvardera sex sånger».

Asarne är ett af vår litteraturs egendomligaste verk och är förvisso värdt ett närmare skärskådande än det, som hittills ägnats detsamma af vår litterära historia.

För våra dagar är ämnet främmande, men det var väl bekant för dåtiden. Den numera i kritiskt-historiskt afseende utdömda sägnen om en invandring till Norden af en höfding vid namn Oden och hans asar (d. ä. asiamän, från Asien kommande) under konung Gylfes regering lefde i 1800-talets början i den läsande publikens minne. Det var med namnet »Odens ätteläggar», som Tegnér i sin Svea nämnde det svenska folket; där stod ock att läsa, att detta folk vid »öknens barm växt opp», d. ä. vid den asiatiska öknens. Odens och asarnes Asia skymtade ock i Geijers Sång om Svegder i Idunas första häfte. Något längre tillbaka i tiden hade Leopold diktat ett sorgespel med titeln Oden eller Asarnes utvandring.

Att ämnet i fråga varit poetiskt gängse i Lings dagar visar ock det sakförhållandet, att samma år, som han låter trycka de första profven af sitt epos, utges en »hjältedikt i tio sånger»,* kallad Odin och skildrande:

Odins ryktbara tåg från foten af Taurus och Caucas
fram till Nordpolens nejd, det fjellomkransade Manhem.

I Danmark hade, mot 1700-talets slut, historikern P. F. Suhm (Saml. skr. XVI, s. 451 ff.) utkastat planen »til et episk Digt kaldet Odin». I sitt svar å prisfrågan vid Köpenhamns universitet (jfr ofvan s. 85) uttalade Oehlenschläger den satsen, att »en Epopee om Odin og Aserne» vore »et fordeelagtigt og originalt Sujet» (jfr Oehlenschlägers Poetiske Skrifter, utg. af F. L. Liebenberg, del 29, s. 309). I sina 1809 utgifna Optrin af Kæmpelivets Undergang antydde Grundtvig såsom en sin afsikt att kort efteråt (efter 1809) utge en behandling af »Odins Komme til Norden». — Lings plan att i sin asa-dikt äfven »innefatta allt hvad urkunderna meddela om de Nordiska Mytherna» (jfr s. 95 följ.) erinrar om Oehlenschlägers i hans Nordiske Digte af 1807 framlagda mening med Tors Rejse. Tors Rejse skulle nämligen en gång »været Begyndelsen til et Epos i 24 Sange, hvori jeg vilde bringe hele den nordiske Mythologi». När Atterbom m. fl. sammanställa Asarne med — Homeros, hvilket icke gärna kan utfalla

* Af A. F. Skjöldebrand. Dennes dikt utkom, sedan de första profven af Lings epos varit synliga.

till den lingska diktens fördel, är, som synes, denna jämförelse mer långsökt än litteraturhistoriskt riktig; den svenske asa-skaldens åstundan att framställa fädernas gudalära, deras sång och sägen har närmare och riktigare motsvarigheter i de nu angifna.

Den odenska invandringssägnen ägde gammal historisk häfd. Redan Snorre Sturlason hade i sin Ynglingasaga vetat förtälja, hurusom höfdingen Oden en gång i tiden tillsammans med sina diar och en myckenhet af sitt folk lämnade Asgård, en borg i landet Ashem, så kalladt efter sin belägenhet i Asia, för att genom Gardarike (det nuvarande Ryssland) draga till Saxland (Nordtyskland), där han insatte sina söner till härskare, och till Fyen; härifrån färdades han vidare till Gylfes land, d. ä. Svitjod. Konung Gylfe ansåg sig icke mäkta göra den främmande motstånd utan ingick förlikning med honom, och Oden slog sig ned vid sjön Mälaren (Lågen). Han inrättade där hof (tempel) och blot efter asarnes sed. — I den prosaiska Eddan och i Saxos Historia Danica förtaldes vidare, att Oden från Svitjod begifvit sig till Norge och gjort sin son Sæming till konung där; äfvenså veta dessa arbeten att omförmäla, att det varit på grund af romerska inkräktningar, som Oden måst lämna sitt rike i Asien.

Den ofvan nämnda hjältedikten om Oden hade börjat ungefär där Leopolds tragedi slutat; i denna senare hade Oden ännu ej begynt sin vandring. Med visst fog kan det sägas, att Lings epos i sin ordning börjar där hjältedikten slutade. Hans asar ha sin vandring bakom sig; i första sången äro de Svitjod nära; ännu i den sista dväljas de inom Norden. *

De hörde Norden till äfven i figurlig mening. Den nordiska renässansen var till sin stil kanske aldrig mer nordisk än i Lings asa-dikt.

Liksom Asarnes skald på häfdvunnet episkt maner anropar sångens gudomlighet, d. ä. för honom Brage, innan han begynner sitt epos, har han däri, efter icke mindre traditionellt bruk, infört de i den episka handlingen in-

* Asarne omfatta fyra »afdelningar», Sverige, Norge, Danmark och Finland.

gripande makter och öfvermakter, hvilkas närvaro den franskt klassiska 1700-talsepiken ansåg oundgänglig. Han låter dessa episka öfvermakter representeras af de »mytiske» asarne; enligt asa-skaldens åsikt göra nämligen urkunderna en bestämd åtskillnad mellan mytiska och historiska asar, uttryckt genom namnen Oden och Asa-Oden, Brage och Asa-Brage o. s. v.[1] Men sina episka asar, de »mytiske» som de »historiske», tecknar han på ett sätt, som oblidkeligen flyttar dem ut ur den snirklade ram, i hvilken 1700-talets episka figurer äro inpassade — in i den nordiska, den svenska naturen. Hans asagudar äro obekanta med det franskt klassiska ceremoniellet. När de nalkas, te de sig som »fjällfloder», hvilka »glittra i vårsolens sken». När, exempelvis, den »fridgode Frey» skildras, heter det:

Skön var han, som rodnande frukt under hösten
och frisk som en ungalm i blomningens tid. (I, s. 55.)[2]

Öfver hufvud voro Lings asar svenska, ej blott i språk utan, hvad märkligare var, ock i bildspråk. I striden framgå de, tvehändes huggande, »likt svidjarn som fäller en skog». Och när deras fiender falla, falla de

som tillfrusen vass utaf stormilen bryts. (I, s. 537.)

När en deras motståndare hastar in i sköldborgens lucka, kommer han

som höstilen, hvilken med yrande damm
emellan två tallklädda höjder går fram. (I, s. 119.)

Det är vanskligt att säga hvad som konstituerar en skald, men för så vidt bilden och bildspråket är ett skaldens särmärke, har Asarnes skald mer än en gång varit en skald som få. Hans bilder kunna visa prof på en sällsynt förening af konkretion och ursprunglighet. Hör

---

[1] Slutanmärkningen till 2:a sången. — Jfr hvad där säges med Grundtvigs uppfattning i »Nordens mytologi». Öfvers. Sthlm 1839, s. 15: I de följande tiderna (efter odenska invandringen) förblandades den invandrade Odins följeslagare af många med gudarne, antingen emedan de själfva hade sträfvat till detta mål eller emedan hopen i dem trodde sig se sina gudar nedstigna — —.

[2] I = första bandet af Saml. Arb.

blott: »såsom pil ifrån halfbräckta bågen» gå de långsamma stunderna; eller: fruktar man faran

— — hon växer hvar dag
allt mera, likt rusande vikingaskaran,
på krämares skuta. (I, s. 136.)

Hans epos blef aldrig, såsom han en gång — väl sangviniskt — tänkte sig, lämpligt att utgöra »en läsebok vid läroverken», men säkert är, att den svenske fäktmästaren stundom visar sig vara en mästare och läromästare äfven i konsten att se. T. ex.

Nu vårstormen hviner,
och vårnyets glans
på isarne skiner. (I, s. 29.)

Här är den svenska naturens hela vårbrytningsstämning återgifven med tre rader och tre ord i hvarje rad!

Emellanåt var likvisst asa-skaldens bildspråk, för att till detta återgå, icke blott nordiskt utan ock »fornnordiskt». Den »götiska» — fornnordiska — litteraturen har ställvis influerat hans såväl som andra samtida skalders, exempelvis Tegnérs, poetiska bildval. När Tegnér liknar Fritiofs fartyg vid »sjöhästen som längtar från stranden», eller om detsamma säger:

Ellida susar nu fram om näset,
hon hoppar glad som en hind på gräset,

så erinra dessa liknelser, andra att förtiga, om fornnordiskt-poetiska uttryck.[1] I icke mindre grad erbjuder Lings bildspråk i Asarne likhetspunkter med det fornnordiska. Så liknar han skeppet vid en »jagande utter» (I, s. 270), vid en »jagande björn» (I, s. 269), han talar om väsenden, som rida på »svettande molnhästar» (I, s. 79);[2] han sam-

[1] Jfr vidare Th. Hjelmkvist, Naturskildringarna i den Norröna diktningen. Akad. afh., 1891, s. 99, s. 101 och s. 117. — Om det norröna bildspråket se ock Jónsson. Den oldnorske og oldisl. Litteraturs Historie. Kbnvn 1894—1902.

[2] Jfr fornnordiska »skeppskenningar» såsom hafvets utter, hafvets björn, svettstänkta segelhästar — anförda s. 102 och s. 103 i angifna afh.

manställer jätten med »glupande hvalen»;[1] ibland anför han själf, när en bild äger sin fornnordiska motsvarighet. Vid sidan af detta stilistiska inflytande i Asarne från den norröna (fornnordiska) litteraturen är ännu ett sådant, från en annan, med den norröna icke utan samband varande litteratur, att påpeka. Liksom öfriga dåtida skalder, Tegnér icke undantagen, har Ling påverkats af den sedan slutet af 1700-talet också i Sverige till heders komna Ossian-diktningen. Det fanns, såsom förut nämndt, ett påfallande tycke af Ossian redan i hans genombrottsdikt, 1810 års Gylfe. I Asarne möter man här och där samma likhet.

Tors stämma är hög »som dånet ur lössläppt och fraggande elf» (I, s. 378); man jämföre Ossians: tydlig är Cairbars röst, hög som Cromlas fallande ström. I sådana fall, då bilderna i Asarne kunna sägas påminna om Ossians »naturbilder», är det likväl påfallande, hurusom de äro ej blott försvenskade utan ock svenska. Tydligare än nyss gjorda sammanställning ger den följande prof härpå. Hos Ossian liknas hjälten enstädes vid en kungshjort; Ling använder en bild, som är denna lik och dock olik, då han jämför en »härkonung» vid »en högkronad elg uppå grönklädda fält» (I, s. 48).[2]

Men stilen i Asarne var nordisk på mer än ett sätt. Liksom Gylfe-sångaren upptog ock asabarden i sin fantasi naturväsenden och naturgudomligheter, de där varit förvisade ur de upplysta 1700-talsskaldernas inbillning. Med folkfantasiens påtaglighet skönjde han, hur bergaresen kom gångande, »högvext, som ett fullringadt barrträd»; ur hafsens djup såg han

— — mång sjörån titta,
på murrhårig själhund de skumklädde sitta; (I, s. 81.)

han hörde trollets röst från bergets salar:

Och rytande Gygjan ur stenhvalfvet hörs
då fråga af hvem hennes hvila störs. (I, s. 377.)

[1] Samma bild i norröna diktningen, se angifna afh. s. 212.

[2] Om »Ossians» inflytande på Ling och samtida se äfven Th. Hasselqvist. Ossian i den svenska dikten och litteraturen. Akad. afh., 1895.

Det var en gammal nordisk källåder, öfverbyggd under föregående århundraden med barockens och rokokons pompöst-sirliga fontän, som Asarnes skald här lät välla fram. I folkminne och folksinne hade likvisst denna groteska fantastik lefvat kvar som ett arf från hedendomens tid; det är betecknande, hurusom en undervisningsbok för menigheten som Svebilius' katekes funnit sig föranlåten att varna mot »trollpackor, löfjerskor, skogsrå, sjörå, tomtegubbar och mera sådant».[1]

Det rymmes mycket stoff i Asarne. Med andligt vikingamod hemförde skalden en forntidsskatt af sång och sägen åt samtiden. Föga af det, som de i hans dagar kända och tolkade forntidsdokumenten kunde meddela om Nordens fornvärld, torde sakna sitt rum i de trettio sångerna. Omspunnet med epikens trådar möta vi stoff från Snorre, Ynglingasagan såväl som den yngre Eddan, från Saxo, från sagolitteraturen. Omdiktade på nutidsspråk möta strofer ur den äldre Eddan. Som en egendomlighet må påpekas det inslag af fornfinsk runodikt, som enstädes skymtar.[2]

I epiken är lyrik inmängd,[3] en lyrik i hvilken stundom brusar en märklig dityrambisk kraft. Man läse dessa rader ur sierskan Hejdis sång:[4]

Hvad ljus för mitt öga?
Hvad ljud för mitt öra?
Jag ser genom blåhvalfvet höga!
Jag stjernornas samljud kan höra!
— — — — — — — —
Allt högre och högre jag sväfvar.
Obeskrifliga ting
jag förnimmer i stjerndansens ring,
och ändå jag dervid ej bäfvar.

[1] Svebilius' katekes från år 1744.

[2] I 24:e sången. — Ungefär samtidigt med publicerandet af Ossiandiktningen (år 1766) hade samlandet af Kalevala-sångerna begynt.

[3] Med afseende å denna blandning af epik och lyrik må anföras skaldens egna ord därom. »Att det lyriska elementet icke kan skiljas från det episka i vår nordsaga, bevisa våra urkunder (?), och jag har sökt handla i enlighet dermed.» »Norden har sina egna häfder, och dessas episka grundämne är infattadt i lyriskt guldlad.» — Se Saml. Arb. I, s. 923 och inträdestalet öfver Skjöldebrand, Sv. Akad. handl, del 16, s. 24. Jfr ock Saml. Arb. II, s. 322.

[4] I 14:e sången.

Allt mörkt blifver ljust!
Allt föråldradt blir ungt!
Berusadt, förtjust,
mitt upplösta väsen tycks svälla
allt vidare ut, till hvar fjärmare punkt,
i rymdernas rymder, der allt, så lugnt,
sig kretsar kring urlifvets källa.
Skapa kan jag, i vinken,
krossa kan jag, med blinken,
denna jord,
dessa himlar.
— — — — — — — —
Blott ett ord;
och som ätthögen tomma,
stå verldarne der!
Odjurens här
befaller jag komma,
befaller jag flykta.
I eld och luft, i jord och vatten
jag går, som en Ande, i skapelsenatten.

Det rymmes, som synes, ock poesi i de trettio sångernas epos. Det rymmes ställvis till och med mycken poesi däri. Asarne pläga räknas mera till vår litteraturhistoria än till vår litteratur; icke utan fog kunde de äfven räknas till vår poesi. Man läse skildringen i sista sången af hur asa-läran viker för den kristna.

Nornorna samlas vid Yggdrasil:

Till verldslifvets urbild, till trädet det stora,
hvars tredubbla rot genom verldarne går,
hvars grenar i stjernornas rymd sig förlora,
hvars stam redan stått, många tusende år,
och ännu till verldslifvets dödstimma står.
Till urgamla Yggdrasil gingo de trenne,
allbjudande Nornorna långsamt fram — —

Tystnad hvilar öfver alltet. Då far

— — ett sken genom lufthvalfvet fram,
förgyllande Yggdrasils krona och stam.
— — — — — — — — — —
Knappt mägtade Nornorna skenet fördraga,
fastän de sig ned på sitt anlete lagt.

Likt menniskors barn de nu kände sig svaga,
fast högt öfver Valhall de sträckte sin magt.
Och Nidhögger, mörkrets förfärlige förste,
af verldslifvets fiender evigt den störste,
så kraftlös på halffrätna roten nu satt,
lik vålnaden, under en halfljus natt.

På jorden ske tecken. I de höges boningar likaså.

De hungriga rofdjuren säflige tego,
och dolde sin blodiga ram och tand.
Här liljor vid liljor ur klipporna stego,
der rosor vid rosor ur öknarnes sand
sig höjde — —
— — — — — — — — —

Silfverbevingade svanorna båda
i Urdarvågen, med svällande bröst,
sig lyfte, och snöfagra hufvudet rördes
förunderligt. Aldrig de upphäft sin röst.
Men nu, liksom Siare, sjunga de hördes:

Disarsalar ramla,
disarlundar brinna,
hes blir Valans röst.
Men det rena, gamla
aldrig skall försvinna
ur de renas bröst.

Har icke detta öfver sig något af den guldålderns episka höghet och enkelhet, hvarom asa-skalden i invokationen till sin sångargud själf talar?

Det rymmes ock ofullkomligheter — och fulländade sådana — i de trettio sångernas epos. Men det är det egendomliga med en del af dessa, att de snarare tyda på rikedom än fattigdom hos skalden. Hade denne i allmänhet behöft väga efter poetiskt undermått, skulle han näppeligen haft råd att bestå, i ett högtidligt epos, en scen som exempelvis den i slutet af 22:dra sången, i hvilken ung Sigurlam, en af sagoglans omväfd Odens-ättling, framföres på följande sätt:

Men Skyde den svartbruna hårlufvan tager
från hufvudet. Lösskägget mörka han drager
från rundade kinden, och Sigurlam der
står fram, som en Gudarnes ättlägg, så fager.

Man vore frestad att här framhålla, med afdrag af det paradoxala, en af asabardens egna paradoxer: snillet kan framtvinga genialiska omöjligheter.[1]

Liksom Gylfe[2] äro Asarne en fantasiens storhetsdröm. De trettio sångerna skulle, enligt skaldens ord vid det första profstyckets offentliggörande, komma att innefatta »allt hvad urkunderna meddela om de Nordiska Mytherna, samt om den historiske Oden och de öfrige Asar». Allt detta skulle gjutas i diktens form, skulle i fantasiens degel sammansmältas till ett poetiskt helt. Icke utan skäl erkände skalden, i slutorden till sitt verk, »djärfheten af sitt företag»; men, fortsatte han, »jag har i allt följt mitt skaplynne, och alltid velat hellre såsom urjätten Ymer af gudarne nedstörtas i den allslukande rymden, än, som en berusad Fjolner, drunkna i mjödkarets söta, stormfria vågor». Asabardens kraft har varit stor, åtskilligt större än Gylfe-sångarens. Med Asarne för ögonen förstår man sanningen af E. G. Geijers vittnesbörd, att Lings inbillningskraft var — en vulkan.[3] Det har legat en naturmakts styrka redan däri att kunna hålla fantasien rytmiskt produktiv mer än åtta hundrade sidor igenom.[4] Icke utan reservation kan den väldiga inbillningskraft, som frambragt Asarne, kallas konstnärlig. Den brister i makt öfver sig själf, emellanåt förväxlande det starka med det obändiga, det blodfulla med det blodiga — ett ojämnare verk än Asarne finnes väl knappt inom hela vår vitterhet. Men utan förbehåll måste denna inbillningskraft kallas — jättelik. Enligt asabardens eget förmenande skulle de nordiska fornmyternas storhet bland annat bestå däri, att de spegla en jättarnes strid med gudarne. I sitt epos har han själf kämpat en jättefantasiens kamp med konstens — det måttfylldas — gudamakter.

*

[1] Saml. Arb. III, s. 772.

[2] Från Gylfe (sång XI, vers 585 ff) är i Asarne med någon ändring upptaget Ägirdöttrarnas kväde (i 10:e sången).

[3] Iduna h. 11, s. 24, Sthlm 1845.

[4] I Beskows edition af Lings Saml. Arb. upptaga Asarne 927 oktavsidor, däri »slutanmärkningarna» till de olika sångerna och innehållsredogörelsen inberäknade.

Det häftar ett påpekansvärdt öde vid Lings litterära kvarlåtenskap, den vittra såväl som den gymnastiska. Hvarken den förra eller den senare jäfva följande ord, hvilka Ling i sina sista stunder skall ha fällt: med detta hufvud nedläggas många planer i grafven.[1] Att något utförligare gymnastiskt verk aldrig blef i skriftlig form utfördt eller åtminstone aldrig blef afslutadt är förut nämndt. Hvad de vittra skrifterna angår, förete dessa icke blott olikheter uti olika editioner; till åtskilliga af dem efterlämnade skalden ock, hvad mera var, handskrifna om- och bearbetningar.[2]

Sålunda är texten till Asarne i de efter Lings död utgifna Samlade Arbetena på sina ställen icke så litet olik den motsvarande i 1816 års åtta asa-sånger; äfven texten i 1833 års upplaga af Asarne afviker något från den i de Samlade Arbetena, afvikelser som föranledas af de rättelser och tillägg Ling själf i ett bihang till 1833 års upplaga angaf. Olikheterna i de olika editionerna af hans epos kunna vara afsevärda nog. Vida mer genomgripande synas emellertid de efterlämnade om- och bearbetningsförslagen ha varit. Så »befanns bland Lings kvarlåtenskap ett exemplar af Asarne, hvari förekomma dels tryckta, dels med hans egen handstil renskrifna tillägg och ändringar»;[3] en »omarbetning af Asarnes senare hälft var till vissa delar utförd».[4] Vi känna numera icke mycket om dessa ändringsförslag. Dels på grund af deras otydlighet och svårlästhet, dels på grund af deras utförlighet hade utgifvaren af Samlade arbetena nödgats lämna dem i deras värde.[5] Att de likvisst kunnat vara värdefulla nog framgår

[1] Jfr Pehr Henrik Ling, Lefnadsteckning af J. L., s. 30, Sthlm 1852.

[2] Bland hans papper funnos ock, dels egenhändigt »kasserade» litterära arbeten, dels delar af ofullbordade sådana (jfr Beskows inl. till Saml. Arb., s. XXVI, noten). — Såvidt det varit möjligt finna äro de af Beskow a. st. nämnda styckena ej längre i behåll, med undantag af lustspelet Den afundsjuke (ej Den afundsjuk*a*, som Beskow uppger) och, förhända, det episka stycket »Hjalmar» (jfr det följ.).

[3] Jfr Saml. Arb. I, s. 624, »utgifvarens anteckning».

[4] Jfr Saml. Arb. III, s. 431, anm.

[5] Jfr Beskows egen uppgift Saml. Arb. I, s. 624 och III, s. 431, »utgifvarens anteckning».

af det profstycke därå[1] som utgifvaren lämnar; den motsvarande behandlingen i den antagna normaltexten i Saml. Arbeten tål icke ens att jämföras med ändringsförslagets. Att icke alla ändringar obetingadt varit förbättringar gifves vid handen däraf, att den ändrade texten i en senare upplaga stundom är den mindre lyckade, jämförd med den i en äldre upplaga.[2] Och af ett enstaka prof å nya, till-

Medalj, som år 1821 öfverlämnades till Ling »i en högtidlig samling af äldre och yngre vänner, lärjungar, beundrare».[3]

tänkta möjligheter kunna ju inga slutsatser dragas. Men med utgifvarens af de Samlade Arbetena ofvan citerade meddelanden för ögonen, värjer man sig icke, inför A s a r n e s både fullbordade och ofullbordade trettio sånger, från den förnimmelse af tragik, som man erfar inför någonting storlagdt och storstiladt, det där icke fått — eller till äfventyrs ej kunnat — afslutas. Denna förnimmelse skärpes, då man, med asabardens egna, ofvan anförda ord i minne,

[1] Saml. Arb. I, s. 624. — Ämnet är, som där synes, baldersmyten. I Saml. Arb. är det saxotraditionen af myten i fråga, som är använd.

[2] Så t. ex. är Asia-Odens vackra kväde i slutet af 6:e sången i 1816 års edition af Asarne (»Mycket jag lidit, länge jag stridit») borttagen i följande editioner.

[3] Runinskriptionen lyder: åt den fornkunnige idrottsmannen — gärd af högaktning och lärjungars tacksamhet. Å framsidan är Lings bröstbild framställd; å den andra, som synes, Brages harpa med Mimers hufvud samt ett svärd och en ekekvist, den medborgerliga förtjänstens utmärkelsetecken under antiken.

hör honom själf i ett bref, skrifvet kort efter det att hans epos utkommit, utbrista i ett otillfredsställdhetens kraftuttryck om sina verk.[1]

Liksom Asarne, och äfven Gylfe, ha ock åtskilliga af Lings dramatiska arbeten varit föremål för hans om- och bearbetningar efter publicerandet.[2]

*

I Köpenhamn och Lund — och äfven tillförne — hade Ling, som förut nämndt, sysslat med dramatiskt författarskap. Med dramatiken fortsätter han äfven såsom asabard.

År 1812 hade fäktmästaren i Lund till sin nyförvärfvade vän Lorenzo Hammarsköld öfversändt en subskriptionslista på några »försök i det dramatiska».[3] Subskriptionen strandade emellertid af ett eller annat skäl. Fem år senare, år 1817, är ett nytt subskriptionsförslag å bane, åsyftande att »få ut alla Lings skrifter», således ock de dramatiska försöken, men förslaget verkliggjordes ej. Nämnda år, 1817, äfvensom under de två följande utkom likväl, hvartdera året, ett nytt dramatiskt arbete af asabarden;[4] först år 1824 utgå, genom subskription, en följd af fyra dramatiska arbeten af hans hand.[5] — 1812

---

[1] Bref till E. G. Geijer af 6 febr. 1834, Kungl. bibliotekets autografsamling.

[2] Jfr Saml. Arb. III, s. 431, utgifvarens anmärkning. Om Gylfe, se s. 40 not 2, föreg. — Med afseende på olika editioner af dramerna må påpekas, hurusom 1817 års edition af »Riksdagen 1527» ej fullt samstämmer med den i Saml. Arb, ej heller 1818 års edition af »Den heliga Birgitta» med den i Saml. Arb.

[3] Bref till Hammarsköld af 30 juli 1812, Kungl. bibl. — Subskriptionslistan veterligen ej i behåll. — Om subskriptionsförslaget af 1817 jfr Ljunggren, Sv. Vitterh. Häfder, del 5, s. 557, not 3.

[4] Riksdagen 1527, Den heliga Birgitta, Engelbrekt Engelbrektsson; det förstnämnda »historiskt skådespel»; de två senare »sorgespel». — »Riksdagen» utgafs 1817 med anledning af det då i Sverige firade 300-års-minnet af den reformationens dag, då Luther anslog sina teser. — Om de två med Lings »Engelbrekt» samtida dramatiska behandlingarna af samma ämne (Engelbrekt), se Ljunggren, Sv. Vitterh. Häfder, del 5, s. 565 ff. — Af »Birgitta» trycktes ett profstycke i Stockholmsposten 1818, 13 och 27 febr.

[5] Styrbjörn Starke, Visburs söner, Ingiald Illråda och Ivar Vidfamne, Blotsven. — Det första »historiskt skådespel», de tre öfriga »sorgespel». — »Visburs söner» och »Styrbjörn» ingå ej i Saml. Arb.

var, som redan omtaladt och omordadt, »Agne» utkommen, två år senare »Eylif».

Som vi sett, hade asabarden sitt eget sätt att dikta. Såsom den brusande älfven med obetvinglig makt bryter fram, synas verserna och stroferna ha kommit ur hans inre. Ingifvelse och inspiration måste för honom som skald ha betydt allt, reflexion och sofring intet eller föga. Samtiden plägade säga, att han ägde »mer fiction än diction»; det kunde ock sagts, att han ägt mer af fiktion, inbillningsgåfva, än af komposition. Hans fantasi var icke olik jättens äfven därutinnan, att denna fantasi icke rätt förstod att sammansätta, ej heller rätt förstod det sammansatta, det individualiserade, det i den meningen mänskliga. I Asarne saknades ej betänkliga afbräck i kompositionens enhet och kontinuitet, exempelvis skildras asarnes inträde genom Danmarks gränser, genom hvilka de icke förty af skalden sägas ha tågat, först sedan de installerats både i Svithiod (Sverige) och Noreg (Norge). I hans dramer blir intrigen mer invecklad än djup, och typerna äro i allmänhet föga typiska. Han ger oss icke lika många dramatiska helheter och enheter, som han ger oss dramer. Tillsammantagna utgöra däremot forntidsskaldens och asabardens dramatiska arbeten en viss helhet, nämligen en Gylfe och Asarne fortsättande och fullständigande historisk reliefserie — likvisst snarare tillhuggen än utmejslad — börjande med sagotiden (Visburs söner, Ingiald Illråda och Ivar Vidfamne; Agne), skridande fram genom vikinga- och medeltid (Styrbjörn Starke, Blotsven, Eylif; Birgitta) och slutande där den nya tiden börjar (Engelbrekt Engelbrektsson, Riksdagen 1527). Det är således icke någon orättvisa att skärskåda dem i flock.

Asabardens dramer sakna ingalunda sina märkliga sidor. De erbjuda dels ett litteraturhistoriskt intresse.

I förbigående må först nämnas, att Atterbom (Sv. Akad. handl., del 20, s. 131) m. fl. uppfattat Lings nationaldramatiska sträfvan så, som skulle denne velat »frambringa en svensk — men fullständigare — motsvarighet till Shaksperes bearbetning af Englands

historia». Men en närmare till hands liggande och vida rimligare motsvarighet till Lings »dramatiska försök» var den, som låg i Oehlenschlägers dramatiska verksamhet. »Den höjeste Genstand, en Digter kan bringe paa Theatret, er uden Tvivl en historisk Bedrift», skref denne i företalet till »Hakon Jarl» (1807). Följde så bl. a. Palnatoke, Væringerne, Dronning Margrete, Tordenskjold. — Oehlenschlägers användning af körer i »Baldur hin gode» kan möjligen ha bidragit till Lings användning däraf. Grundtvig begagnade äfven dylika i »Optrin af Kæmpelivets Undergang».

Har skalden icke tillgodogjort sig stoffet dramatiskt, har han för visso tillgodogjort sig det så tidshistoriskt som möjligt. Han har, där han så kunnat, icke ens underlåtit att förse texten med hänvisningar till resp. historiska urkunder. Om sitt »historiska skådespel» Riksdagen 1527 anmärker han, att de däri inlagda »latinska sångerna äro tagne ur katholska sångböcker, och den stora processionen ordnad efter bruket i Amiens»,[1] om »sorgespelet» Birgitta, att »Birgittas egna uttryck i sina skrifter esomoftast begagnats».[2] Som ett utslag af samma tidshistoriska traktan äro väl ock att anse de mer och mindre lyckade imitationer af den historiska visan — »lämpade till äldre folkmelodier» —, hvilka förekomma i Engelbrekt.[3] Det var, som förut berördt, ett nytt tidslynne, närmast ett nyromantiskt sådant, som tog sig uttryck i nämnda sträfvan efter tidsfärg och som än påtagligare gjorde det i följande skaldens ord ur företalet till »Birgitta»: jag är öfvertygad, att mången skall förkasta detta stycke blott för namnets skull, men det skall komma en tid, då de gamla minnen skola uppstå och, likasom en lönnmördad, kräfva sin ära igen. — Slika ord öfver katolicismen och medeltiden skulle knappt kunnat nedskrifvas några decennier tidigare.

[1] Saml. Arb. III, s. 418.

[2] Saml. Arb. II, s. 679.

[3] Se företalet till 1819 års edition af »Engelbrekt», där ock uppges, att musiken redan vore af en tonkonstnär utarbetad. — Likaså äro sångstyckena i »Birgitta» lämpade till »folkmelodier» (jfr företalet till stycket i fråga); musik till Birgitta skulle särskildt utges, enligt uppgift i editionen af 1819, något som likväl ej synes ha skett. — Om Engelbrekt talar Ling redan i bref till Werlauff, af 6 jan. 1805; jfr Werlauffs bidrag i Frey, 1848, s. 103.

Till det speciella litteraturhistoriska intresse, som asabardens dramer erbjuda, sällar sig ett rent poetiskt. Den präktiga lyrik, som var till finnandes i »Agne», förnekar sig icke heller i hans senare tragedier. Körerna — sådana äro inlagda i Visburs söner och Blotsven* — äro stundom af en storslagen verkan. Tillvaron af en kör, sådan som den i första »handlingens» slut i Visburs söner, är värd att särskildt påpekas.

Snorre hade i sin Ynglingasaga förtalt, att i de dagar Visburs son Domalder rådde öfver Svitiod svält och nöd uppstod; hvarför man blotade först kreatur, så människor och till sist fursten själf. Denna sägen, som ju öfvergått till historisk tradition liksom Ingialdssägnen, har Ling i sitt sorgespel upptagit. Redan i »Agne» hade han låtit ödet verka i Visburs ätt. Här, i Visburs söner, är ödesmotivet återupptaget; åter höres spåkvinnan Hulds spådom. Men medan det i »Agne» var individen, som led under nornornas dom, är det här ett helt folk. Det är åt folkets klagan öfver missväxttiderna, som skalden ger uttryck i kören i första aktens slut.

Kor.

Barn.

Bröd! Bröd! Bröd!

Qvinnor.

Gudar, skåden vår nöd!

Männer.

På tegen den nyfödda brodden förtorkar!
På ängen det saftlösa gräs förbränns!

Ynglingar.

Den uttärde trafvarn ila ej orkar;
för årderet dragaren kraftlös spänns!

Qvinnor.

De helande örter tvina,
och foglarne nedfalla döda!

Flickor.

Se! Hjordarnes mödrar sina,
och källorna mera ej flöda!

* Äfven i »Birgitta» och »Riksdagen» förekomma inlagda sånger.

Makten i dessa enkla rader påminner om föga annat än den poetiska storheten i den antika tragediens körer. Äfven annorstädes än i körerna kommer en mäktig lyrisk kraft till synes. Så exempelvis i Ingialds monologer i femte akten.

Härskaren, med binamnet Illråda, talar i de stunder hans saga närmar sig sitt slut sålunda:

Re'n natten är förliden: dagen
nu dricker bort de sköna flammor
af edert stora kungabål,
du Hjorvard Ylfing och Kung Granmar!
— — — — — — — — — —
O! Hvad det är en härlig död,
att uti eldens varma famn
få glädtigt andas ut! — —
Att störta sig i hafvets vågor,
att kasta sig på spjut och lansar,
det är likväl en neslig död;
ty våg och jern ju äro kalla,
de endast kyla menskohjertat,
och döden nog är kall ändå.
Men se, att bränna sig till aska
och som en dimma gå från jorden,
och flyga öfver skog och berg:
det är ett kungligt slut på lifvet!

Ej blott en illgärningsman är Ingiald, ty

— — — — — i flamman
jag sökt att rensa gamla guldet
på Yngves krona, så att icke
af tidens rost det frätas må.

När hans eget bål är redo, falla hans ord:

Upp, gnistor! Spraken, smattren friskt,
som stjernskott kring mitt varma läger,
och jagen stoftets mörka drömmar
ur sinnet, att jag komma må
som gladlynt gäst, chvart jag länder!

Med denne Ingiald vore det orätt att jämföra den franskt klassiska typ, som möter i G. J. Adlerbeths år

1799 utgifna tragedi med samma namn, är så än den senares arbete Lings öfverlägset i afseende på dramatisk teknik. Verser som de anförda visa ock, hvilken styrkans skald asabarden verkligen varit.

Bland de många historiska och förhistoriska personer, som skymta i Lings dramer, är det en, som genom de ord han förkunnar påkallar läsarens uppmärksamhet. Det är Kettil Jarl i Blotsven.

Brändt är Uppsala tempel af den kristne konung Inges anhängare. Rånade äro de gamla hednagudar, och hednamännen, Blotsvens anhängare, vilja hämnas med våld mot våld:

Ett förbund vi slutit:
Kung Inge måste öfvergifva
sin gudalära, och försona
de vrede Gudar med ett offer.
(Andra handlingen, fjärde uppträdet.)

Detta är Kettil Jarl emot; han tror icke, att våldet vore enligt med asa-läran, med fädrens gudars lära. Nej,

menskofunder misstydt allt,
hvad helga sångare förkunnat.
När Domald föll vid Gudars altar,
dog Asa-lärans höga mening;
ty den är frid.
(Fjärde handlingen, femte uppträdet.)

Man sammanställe Kettils ord med asabardens egna, i en slutanmärkning till Asarnes femte sång, enligt hvilka den odenska läran, missförstådd af senare vikingar och krigare, framträdde blodig* — och man inser för hvem Kettil är talman, på samma gång man i hans tal har förnimmelsen af ett personligt patos. I de följande raderna hör man detta patos växa. Kettil fortsätter:

— hvartill Gudars gyllne tid,
då allt var frid, som Vala sjunger;
hvartill, om de ej älskat friden?
O! Du förstår ej Odins lära.

* Jfr ock Auder i Visburs söner, 2:a handl., 10:e upptr.: Ej tror jag uppå Edra offer etc., samt företalet till 1814 års Gylfe: Hela den nordiska gudaläran framställer det godas strid med det onda.

Nej, ingen, ingen vill förstå den!
Se, derför måste hon förbannas.
Nu ingen jordson mera tänker
uppå de godas lön i Gimle,
uppå de ondas straff i Nastrand.
— — — — — — — — —
Af Lokes anda smittas tiden
och sväller upp, som Skrymner sjelf,
för att förblinda kraftens ättling;
— — — — — — — — — —
förglömd är Balder, liksom Gimle.

Asabardens forntidstro var, som synes, icke så litet okritisk, men visst är, att den utgjort en tro.

*

En etisk-symbolisk tolkning, sådan som den antydda, af fädernas gudalära var Ling icke ensam om. Man erinre sig den utläggning, som Tegnér gör i sista sången af Fritiofs saga. Som en likhet och egendomlighet må påpekas, att ingendera uppfattar asatron såsom innehållande någon väsentlig motsats till den kristna. Enligt asabarden var den ett förebud till kristendomen, en hemlig föreningslänk mellan forntid och kristendom.* Balders »öfverpräst» i Fritiofs saga säger:

Jag känner ej den läran rätt, men dunkelt dock
i mina bättre stunder har jag anat den.

De svenska skalderna öfverensstämma i denna uppfattning med deras danske samtida, N. F. S. Grundtvig:

Høje Odin!
Hvide Krist!
Slettet ud er
Eders Tvist.

Grundtvigs religiöst och nationellt väckande gärning sammansmälter med hans entusiasm för den nordiska forn-

* Jfr slutanmärkningarna till Asarnes första och tjugunionde sånger.

tiden. — Öfver hufvud var den nordiska renässansen från 1800-talets början snarare till öfvermått än till jämnmått ideellt nationell. Sällan eller aldrig i poesiens historia har väl ett stoff så färgats af hänförelsens färg som de fornnordiska ämnen, bland hvilka den nordiska renässansens skalder hade sin varelse.

Det är framför allt genom Gylfe och Asarne, som Ling har en plats i den nordiska renässansens historia. Men han hör dit äfven genom sitt sista poetiska arbete, Tirfing, Romantisk Dikt i tio Sånger.

Hvad ämnet för »Tirfing» angår, härrör detta dels från Ynglingasagans berättelse om sveakonungarne Yngve och Alf och deras söner, dels från Hervararsagan (1811 utg. på svenska af A. A. Afzelius) och dennas berättelse om Hjalmar och Ingeborg, uppsala-konungens dotter, om Hjalmars och Angantyrs tvekamp på Samsö, om Hervor, sköldmön, som manar sin faders vålnad fram ur lågande ättehög att af honom kräfva Tirfing, det segerrika men på samma gång olycksbringande svärdet.

Liksom det i Tegnérs Fritiofs saga finnes en Fritiof, finnes det i Lings Tirfing en Hjalmar, och i den senare som i den förra dikten en Ingeborg; i bägge dikterna är det vikingaskepp, som plöja vågen. Det vore dels ett bidrag mindre till den nordiska renässansens historia i Sverige, dels en orättvisa mot asabarden att icke något jämföra hans Tirfing med Tegnérs Fritiofs saga.

Hos såväl Ling som Tegnér är stilen en annan än originalens, den gamla Fritiofssagans och Hervararsagans, realistiska och på samma gång likväl aristokratiska stil och framställningssätt. Den romantiskt förhöjda ton, som Tegnér gifvit sin bild af fornnordiskt hjältelif och som fanns redan hos Oehlenschläger — hans Hakon Jarl exempelvis är skildrad såsom den »sidste Glimt af gammel nordisk Kraft og Helteliv» —, förnimmes ock i Lings ofullbordade teckning. Likvisst är det påfallande, hur olika tonen och stämningen är hos Ling och hos Tegnér vid återgifvandet af likartade scener. Man sidoställe början af »Fritiofs återkomst» med början af tredje sången

i Tirfing. Situationen är densamma: en fornnordisk hjälte vänder åter från härnad.

Hos Tegnér heter det:

Men våren andas i blånad sky
och jordens grönska blir åter ny.
Då tackar Fritiof sin värd och sätter
ånyo ut öfver böljans slätter,
och glädtigt skjuter hans svarta svan
sin silfverfåra på solblank ban;
ty västanvinden med vårens tunga
som näktergalar i seglen sjunga,
och Ägirs döttrar med slöjor blå
kring rodret hoppa och skjuta på.

Hos Ling:

Högt står sol på himlabågen
strör sitt guld på mörkblå vågen,
fram en vingad drake far
som en elg i loppet snar.
Vinden hvisslar gladt i tågen
och i gullgul vimpel tar,
dansar opp och ned med den.
Draken simmar närmre än:
skyr försigtigt bergsklädd strand.
Gyllne sköldborg dess sidor omspänner;
höga, brynjeklädda männer
stå på däck med svärd i hand.
Rodret knarkar på sin hake, — — —

Eller man jämföre den fornnordiska festscen, som målas i elfte romansen af Fritiofs saga, med den i Tirfings fjärde sång. I denna senare har skildringen följande lydelse:

Gladt klinga de harpor, högt skalla de horn
i Upsala konungahus.
Och stickblossen sprida sitt sprakande ljus
öfver vidan gård, öfver skyhöga torn.
Det drickes, det sjunges derute, derinne,
till gudarnas ära, till fädernas minne.
Der dansa de unga, der glamma de gamla;
ty julen är började, den alla plär samla.

Kring sköldprydda väggar i högaloftssal
stå skönklädda tärnor och småsvenner många
och dricka tvemänning, vid kärliga tal.
Och midt för hvar sida af ekbordet långa,
på högsäten sitta kung Yngve och Alf.

I ena som andra fallet visar sig Lings poetiska stil vida mer än Tegnérs i stil med det forntida ämnet. Att generalisera omdömet vore okritiskt. Med sitt sätt att dikta kunde Tirfings skald icke annat än stundom förstöra hvad han med egen hand uppbyggt. I den flödande, med en naturmakts våldsamhet frambrytande versströmmen medföljde ock opåkallade rader och strofer; att komposition och händelseutveckling blefvo svagt tillgodosedda är naturligt.[1]

Men säkert är, att i själfva det poetiska uppfattnings- och uttryckssättet hos Tirfings skald fanns ett något, det där icke fanns hos Fritiofs-sångaren, ett något som endast passade samman med en nordisk kämpa- och hjältedikt. Man läse följande rader ur skildringen af den gryende morgonen vid Sotaskär:

Se, härlig går sol i österlid opp:
i gull stå skären och skogarnas topp;
sig böljorna hvila som högsatte kungar
och hafsörnar mata de vaknade ungar — —

För såvidt stil bör innesluta egenart, gifves det få svenska skalder, hvilka ägt så mycken säregen stil som asabarden, mer än en stilistisk ofullkomlighet till trots. Hans fantasi har varit icke blott nordisk utan ock vikingaartadt nordisk. I denna fantasi sammanställdes granarna i skogen med — vilda kämpaflockar, furan, som faller i den röda ljungen, med — kämpen, som dignar på valplatsen.[2]

[1] Jfr Saml. Arb. II, s. 261, utgifvarens anmärkning. — De 10 offentliggjorda sångerna af Tirfing voro afsedda att följas af flera, jfr ibid. — Äfven till denna sin sista dikt hade Ling efterlämnat om- och bearbetningar »stundom tydligt, stundom ytterst vårdslöst» gjorda.

[2] Jfr Styrbjörn Starke, Sthlm 1824, s. 8; Tirfing, Saml. Arb. II, s. 240. — Naturligt nog återfinnas många andra likheter i motiven hos Tegnér och Ling än de anförda; såsom, andra ex. att förtiga, mellan Fritiof på hafvet och vissa lyriska partier i tredje sången af Asarne.

Den tanken har uttalats, att Tirfing »är tydligen föranledd af Fritiofs saga» (Illustrerad Svensk Litteraturhistoria, afd. II, s. 632). Detta är emellertid icke så gifvet, som det vid första påseendet kan synas. — År 1834 skrifver Ling, i bref till Geijer (dater. 6 febr. 1834; Kungl. bibliotekets autografsamling), att han »har ett 14 år gammalt episkt stycke, Hjalmar, 9 sånger i Ossiansk form, som skall tryckas i år». Någon dikt med detta namn utgaf Ling likväl icke nämnda år, ej heller senare; utgifvaren af de Saml. Arb. återfann ej ens manuskriptet till någon dikt med ifrågavarande titel (se Inledn. till Saml. Arb., s. XXVI not 2). Men det är icke oantagligt, att Tirfing, som utkom 1836, till större eller mindre delen utgör samma dikt som den i brefvet åsyftade: den Hjalmar, som i ossianska sånger var besjungen af Ling redan år 1820 (»ett 14 år gammalt episkt stycke»), kan knappt vara någon annan än Hervararsagans — hvilken saga går igen i Tirfing (jfr ofvan); ett ossianskt inflytande är äfven i Tirfing-diktens poetiska stil skönjbart. — År 1820 blefvo ock de första profven af Fritiofs saga synliga i Iduna. Lings Tirfing kan således med grund sägas vara samtidig med Tegnérs Fritiof, om icke till tiden föregående. Det kan sålunda sättas i fråga, hvilkendera dikten är att att anse såsom föranledd af den andra, om något dylikt sammanhang öfver hufvud skall antagas.

Lings Tirfing föregås af en tillägnan till skaldebrodern från ungdomsåren, Tegnér — »du sångens Drott, du Brages son.» Med det till denne öfversända exemplaret följde ock ett bref af bl. a. följande innehåll:

»Vän och broder!

Af inneliggande rim (Tirfing) ser du, hvarför du nu får ett bref af mig. Så länge alla skriblerer tjöto till din ära, teg jag. Så länge lyckan endast jägtade dig framåt, teg jag äfven. Nu äro både du och jag för gamla att kunna misstänkas för afgudadyrkan inför denna all världens härskarinna — —.

Måtte detta offentliga erkännande (tillägnan till Tegnér) af *min tillgifvenhet för dig* och *mitt innerliga bifall** till ditt rättvist förvärfvade rykte utplåna allt misstroende oss emellan och göra mig värdig ditt besök, då du åter en gång kommer in i hufvudstadens hufvudyra kretsar!

* Kursiveradt af brefskrifvaren.

Ja, ditt umgänge är mig, vid Gud! lika kärt, som då jag i ynglingaåren dagligen lefde och samtalade med dig. — — Försök mig, när du kommer hit, om icke du igenkänner din gamle

Ling.

Tryck och band äro alldeles våta. Lufta dem strax, annars mögla de på din hylla, likasom på alla andras.»[1] Brefvet, skrifvet trettondagen 1837, besvarades af Tegnér få dagar efteråt med bl. a. dessa ord:

»Bäste Ling.

— — Jag tackar dig af uppriktigt hjerta för den ära du visat mig i din Tirfing! Och icke blott för äran tackar jag dig, utan äfven och ännu mera för den tillgifvenhet och välvilja mot en gammal kamrat och sångarbroder, som du derigenom visat. Dessa vederlägga bäst hvad jag ofta och från flera håll hört hviskas, att vårt förhållande skulle vara grumladt, om icke fientligt. Sådant komme naturligtvis af poetisk afundsjuka på hvarandras skrifter. Men jag tänker, att vi begge alltid gjort hvarandra rättvisa, hvilket ingalunda innebär, att man skall vara blind för hvarandras fel och brister. Genom din oändligt större produktivitet och din väldigare, om också stundom litet utsväfvande naturkraft, som väl ibland hoppar öfver skönhetslinien, har du alltid stått högt öfver mig; och Gud är mitt vittne, att din verkliga framgång alltid glädt mig som en broders. Våra poetiska banor äro dessutom så divergerande, att de sällan eller aldrig skära hvarandra — —.»[2]

Då man läser det anförda, undgår man icke en känsla af att de två illustra brefskrifvarne haft någonting gemensamt i sina sträfvanden, hvilket gjort dem uppmärksamma på hvarandra. Det synes nättopp, som om en tyst kraftspänning försiggått dem emellan. Det är vanligt, att litteraturhistorien sammanställer Tegnér och Geijer; Tegnérs och Lings egen samtid plägade däremot sam-

[1] Ur Esaias Tegnérs papper, s. 393 ff.
[2] Tegnérs Efterlämnade skrifter, Ny saml. 2, s. 441 ff.

manställa den förre med den sistnämnde, något som har vida mer skäl för sig. För visso blef Tegnérs poetiska bana skild från hans vän fäktmästarens. Men skiljaktigheten bestod icke blott i den divergens, som Tegnér i sitt bref framhåller, utan ock i en — parallellism.

Det är förut omtaladt, hurusom Tegnér, sedan Ling kommit till Lund, blef vunnen för »götisk» sång och saga. »Göten», som han förr fann »rå», syntes honom i »Svea» värdig att besjungas som en idealtyp. Under de år, som följde — epilogen, jubelfesttalet och minnessången (1836) se därunder dagen —, förblef han sin götiska forntidsdyrkan trogen. Det forna hjältelif, som var vordet »en saga blott», går han att hugfästa i sin fritiofstyp.

Det var icke Lings förtjänst, att Tegnér var den, som skref den svensk-nordiska renässansens mest frejdade sånger, såsom Svea, Iduna-dikterna, Fritiofs saga. Icke heller var det Oehlenschlägers; är, å ena sidan, Fritiofsskaldens frimodiga utsago om sitt verk minnesvärd — »det var Oehlenschlägers 'Helge', som gaf mig första idéen till Fritiof» —, är det, å andra sidan, att erinra om att öfverensstämmelsen mellan dikterna ifråga, Helge och Fritiof, ingen annan var än den, att ett nordiskt ämne i bägge fallen behandlats i romansform. Men Lings förtjänst är det att ha ej blott tändt utan ock underhållit elden på Tegnérs nordiska forntidsaltare. Man erinre sig ett bref af Tegnér från år 1825, s. å. som Fritiofs saga utkom.* Skärpan i den kritik mot Lings nordiska författarskap, som Tegnér här öfvar, förråder på samma gång, att han haft förnimmelse af icke endast svagheterna utan ock styrkan hos nämnda författarskap, att han, mot eller med sin vilja, dragits in i sin vän asabardens fornnordiska tankekrets. Det är ock genom detta sitt vittnesbörd — icke genom sitt polemiska tonfall —, som hans kritik får sitt intresse; mer än en gång hade Tegnér tagit sin vän i poetiskt försvar.

*

* Till J. R. Blom, 27 juli 1825. — Tegnérs Efterlämnade skrifte, Ny saml. 2.

Ur C. Wahlboms teckningar till Asarne: Hermod och Asia Oden.

Men Hermoders redan förgudade son,
med stirrande ögon i åderspänd panna,
sig reste, betviflande allt det som skett,
fast guden han sjelf både hört och sett. (Andra sången.)

Lings vittra verksamhet betingar icke samma de följande tiderna behandlande historik som hans gymnastiska kräfver. Den förra blef icke, som den senare, en fortlefvande nationell insats, och under litteraturrubriken i 1800-talets läroverksredogörelseer återfinna vi icke asabarden; den nationella platsen skulle där i stället fyllas af Fritiofs saga. Lings vittra arbeten vunno icke spridning. »Deras afsättning blef omsider så inskränkt, att hans vänner bekostade utgifvandet.»[1] Af hans dramatiska stycken blef, i hans lifstid, blott ett uppfördt.[2] Det motto — illr er domr norna (bister är nornornas dom) —, hvilket läses å titelbladet till hans sista vittra arbete, Tirfing-dikten, kunde lämpas på hans vittra verksamhet öfver hufvud. Asabardens poetiska lifstråd synes ödesgudinnorna icke ha velat spinna vidare, sedan hans mänskliga var tilländalupen. Litteraturen började snart öfverge de fornnordiska ämnena för att under det följande 1800-talet — liksom under 1700-talet — blott sporadiskt uppta dem. Asabardens tro på den nordiska forndiktens och mytvärldens förutsättningar att kunna vinna äfven ett konstnärligt burskap besannades ej heller; tilläggas må likvisst, att själfve Oehlenschläger för sitt lands räkning hade delat denna tro. Fogelbergs med flera konstnärers af Ling inspirerade, fornnordiska försök i marmor och i färg lockade icke till vidare efterföljd; Wahlboms handteckningar till Asarne ligga gömda och glömda.

Men det vore orätt att tro, att Lings vittra id varit tom på tidsfrön, dugliga att ta grodd. Man är blifven så van att föra Ling till forntiden, att man nästan förgätit, det han haft en plats — ej blott i sin samtid — utan ock i framtiden.

När nutilldags äfven det svenska i svensk litteratur och konst, liksom i svensk odling öfver hufvud, utgör föremål för värdesättning och uppskattning, så äger detta

[1] Beskows inledning till Saml. Arb., s. XXVIII.

[2] Eylif den Göthiske, som uppfördes på — Auroraordens sällskapsteater (se J. Adlerbeths bref till Tegnér, Sthlm 8 nov. 1822, Ur Esaias Tegnérs papper). — Efter Lings död uppfördes Agne år 1842 vid Nya, sedermera s. k. Mindre teaterns invigning.

tidslynne sin närmaste historiska anknytningspunkt i de nationella rättskraf, som höjdes i 1800-talets begynnelse för att sedermera — om ock mer eller mindre påtagligt — förbli en fortgående tidstendens. Såväl den götiska som ock den nyromantiska riktningen innebar en opposition mot 1700-talets franska kosmopolitism. Under det 1800-tal, som följde, skulle den svenska odlingen — hur kontinentala dess tillflöden än blefvo — kännetecknas af en aldrig afstannad nationell strömning. — Medan den »nya skolan», den nyromantiska, förde en kamp på lif och död mot den gamla, franskt klassiska smaken, kan asabarden och göten icke ens sägas ha medvetet brutit med denna smakriktning, förklarade han så än i ett bref,* att han med sin Gylfe bland annat haft för afsikt att »strypa svenska akademien», 1700-talssmakens värn och fäste i 1800-talets början. Icke förty har, i en viss mening, forntidsskalden varit en vida mer utpräglad talman för den tid, som skulle följa, än någonsin den »nya skolans» kämpar. När han i företalet till Gylfe (af 1812) önskar, att »man blott ville bedöma min Gylfe såsom S v e n s k och ej citera honom inför någon Fransk, Tysk eller Grekisk domstol», så glömde han onekligen, att svenskhet är ett tänjbart och mångskiftande begrepp, men på samma gång anlade han en synvinkel, som icke blott var nyare än den franskt klassiska smakens utan ock nyare — och djupare — än den nyromantiskt tyska.

Den nya, kommande tidens svenskt nationella önskan talade hörbarast genom forntidsskalden.

* *
*

Bland de mångomfattande männen från brytnings- och nydaningstiden i Sverige i 1800-talets begynnelse var fäktmästaren-skalden den i e t t afseende mångsidigaste, så mycket det än talades och talats om hans ensidigheter.

* Jfr Werlauffs Bidrag till P. H. Lings Biographie, Frey 1848, s. 104.

Med en om storhetstidehvarfvets män påminnande förmåga kunde han bearbeta skilda områden, med en om de italienska renässansmännen erinrande upptäckar- och uppfinnardjärfhet kunde han inhösta nya rön och påpeka nya möjligheter. Men det är på ännu ett sätt, som han visar sig allt annat än ensidig.

Att med ord och gärning hägna den nyvaknade nationalitetsidéen var, hos oss som annorstädes, det innersta bland tidskrafven i det nittonde seklets begynnelse. Från den svenska dåtidens nationella samvete, Tegnér, ljödo emellertid de klagande och anklagande orden: Sångens senor ha brustit liksom handlingens glafven.

Gylfe- och asa-sångaren icke blott strängade »björnsenesträngarne» på Brages harpa; han satte äfven handlingens glafven i samtidens hand, då han spände de ungas muskler under gymnisk fostran. Var den nordiska renässansen kanske aldrig mer nordisk än i Asarne, i dessas lyriska finkänsla för det säregna i den svenska naturen, så var densamma förvisso aldrig renässans i mer vidsträckt bemärkelse, än då asabarden äfven genom kämpalek ville, som hans egna ord lyda, dana »ett kraftfullt och härdigt slägte, värdigt de urgamla förfäder». Med ett så till sägandes tvåhändt grepp har asabarden och kämpen, ensam, omslutit sin tids uppgift — ny och ung i de dagarna men ännu icke gammal —, uppgiften att värna det nationella jagets tanke- och handlingsfrihet.

Uppfostrarne vädja numer icke till förfädernas uråldrighet, och skalderna ha längesedan slutat att dyrka fornnordiska gudomligheter. Men märkligt är att se, hurusom tankevägar, liknande dem hvilka en svensk fäktmästare i 1800-talets början vandrade, hundra år senare åter röjas upp; hurusom, i en de internationella framtidshägringarnas tid, betydelsen af en svenskt nationell odling åter understrykes och huru vikten af en fysisk uppfostran åter betonas, det senare med den dunkla eller klara förnimmelsen af att viljelifvet kräfver ett skydd mot det moderna kulturlifvets viljefrätande själf- och självsbespegling och mot

detta sammas anspråk på en intelligensens självtillräcklighet.

* *
*

På samma gång den nya, i 1800-talets början frambrytande tidsströmmen var nationell i sin riktning, var den ock *folkligt* färgad. Folkets andliga arf och eget, obeaktadt af 1700-talets voltaireianska upplysning, ryckes in i de bildades intresse. Folksägnen och folktron, folkvisan och folkmelodien efterforskas och upptecknas. Också hos de litterära märkesmännen får det folkliga tidsdraget påtagliga uttryck, exempelvis i E. G. Geijers diktning. De nationella källsprång, som Vikingens och Fritiofs sagas skalder, Geijer och Tegnér, läto välla fram, saknade icke en folklig upprinnelse. Men ingendera har väl i sin diktan och traktan så byggt på folkets grund som Ling; har kanske icke heller så som denne återspeglat den vikingaåder, hvilken, för att citera Tegnérs utsago om svenska nationalkaraktären, »dock alltid ligger på bottnen af nationallynnet». Kanske i högre grad än någon annan samtida framvisar asabarden folkliga drag. Det förhåller sig i hvarje fall så, att det folkliga utgör en både litterär och personlig *enhet* hos honom.

Det finnes nämligen mer än en *motsats* i hans andliga produktion. Knappast någon bland de dåtida märkesmännen återspeglar tydligare än forntidsskalden brytningstidens skiftande lynnesdrag. Han var hvarken lottlös på minnen från det döende adertonde eller på drömmar från det vaknande nittonde århundradet. Å ena sidan: icke blott i yngre år skrifver han, på rent 1700-talsmaner, en herdedikt och ett ode till Sällheten — lustspelet och Eylif, från köpenhamnstiden, att förtiga —; ännu hans asa-Oden kan tala som en 1700-talets stoiker om »den vise», och liksom äfven fallet är med Oehlenschläger, är asabardens nordiska renässanston stundom utbytt mot en icke så särdeles i samklang med denna varande rokokoton.* Äfven andra 1700-tals inflytelser äro märkbara hos honom.

* Exempelvis, skildringen af Hejdi i Asarnes sjunde sång eller af Freja i den sjuttonde. — Med afseende på Oehlenschläger, se t. ex. dennes teck-

Lings första dikt[1] var, såsom redan Beskow påpekat, influerad af Lidner, och inflytande från denne är märkbart ock i Eylif. T. ex. Grymma! fåfängt du en usling söker sky — —. Werther slår mäktigt an på den unge svensken i Köpenhamn (jfr Werlauff Bidrag til P. H. Lings Biographie, Frey 1848, s. 97); om »Rousseaus dygd» sjunger fäktmästaren i Lund (minnesdikten öfver Tiliander, 1806; aftr. hos Kahl, Tegnér och hans samtida, s. 67); gymnasiarken talar, på 1700-tals vis, om att följa »naturen» (Saml. Arb. III, s. 589 och s. 776), och så mycket denne än jäfvade den antikiserande och helleniserande konstsmak, som var betecknande äfven för 1800-talets början, händer det dock, att han någon gång försvarat densammas sak, såsom då han om- och förordar »den rena plastiken» inom poesien (inträdestalet öfver Skjöldebrand, Sv. Akad. handl., del 16, s. 29; jfr ock Saml. Arb. III, s. 557, där han talar om en »plastisk poesi»). — Såsom smakdomare öfver sin götiska diktning skall Ling, märkligt nog, efter sin ankomst till hufvudstaden stundom ha anlitat Leopold (jfr Beskows inledning till Saml. Arb., s. XVII).

Men å andra sidan hade han icke förgäfves under sin köpenhamnstid stiftat andlig och personlig bekantskap med Steffens och Oehlenschläger, den nya tidens och nyromantikens idéförare. Litteraturhistorien tyckes ha förgätit, att Ling, »göten», i icke ringa grad varit nyromantiker. Det är icke utan, att han, i större mån än han själf synes ha anat, varit att räkna till »en s. k. ny skola med ändamål att nedstörta från litteraturens thron den gamla Horatsiska, Popiska, Voltairiska kulturen», för att använda Leopolds ord om nyromantiken. Den konstnärliga trosbekännelse han gör i ett bref från Lund[2] till Lor. Hammarsköld går ganska oafvisligt i den nya skolans riktning. Han skrifver: »Jag tror mig nästan kunna bevisa, att skalden och barden böra i vår moderna litteratur sammansmälta för att frambringa ett rigtigt helt: då först uppstår en Nordisk Romantisk hjeltedigt.» Lings poetiska hemvist i »den nordiska myten» förnekar icke nyromantikernas längtan och trängtan mot den »mythologiska (mythiska)

ning af Freja i Baldur hin Gode 2, Tragoedier, Kjøbenhavn 1833 del. 7, s. 248.

[1] Jfr faksimile s. 9, föreg.; dikten är fullständigt aftryckt i författarens uppsats Lingiana, i Samlaren 1904.

[2] Af 25 dec. 1811; Hammarsköldska brefväxlingen å Kungliga bibl.

tidsålder», om hvilken deras konstläror talade; han ordar själf om ett »mythens höga tidehvarf» i företalet till Gylfe af 1814. Och nyromantiker är han äfven, då han talar om konstnären som »gudomlighetens tolk» eller om »den gudomliga ingifvelsen» hos denne. Och forntidsskaldens egen poesi har stundom haft ett nyromantiskt släkttycke, såsom i den ofvan ur Asarnes fjortonde sång citerade dityramben (Hejdis kväde) eller i den i Asarnes andra sång.* Att naturfilosofiska tanketrådar, d. ä. schellingianskt-nyromantiska, ofta komma till synes i hans prosaskrifter är i det föregående påpekadt.

Det var som Oehlenschlägers och romantikens beundrare, som Ling återvände från Köpenhamn. Speciella poetiska reminiscenser från den danske skalden hos asabarden äro emellertid sällsynta. Som medvetna eller omedvetna likheter påpekas: i Asarnes 29:e sång heter det,

Hvar är Frej? hvar är Thor? hvar är Oden?
De sjönko i gruset ner.
— — — — — — — — —
Och magtens rysliga sten hördes ramla— —;

hvilket nästan verbalt öfverensstämmer med Oehlenschlägers »Hakon Jarl» i Digte af 1803, första versen; en liknande verbal öfverensstämmelse finnes mellan Lings skildring af trollkvinnan Huld (i Agne) och Oehlenschlägers af häxan i Baldur hin Gode. — En och annan missämja afräknad, såsom exempelvis då Hammarsköld utan att därom träffa öfverenskommelse med skalden infört, i Poetisk kalender 1812, en hans dikt (jämför härom odateradt bref från Ling till Hammarsköld, Hammarsköldska brefväxlingen), stod Ling på god fot med den nya skolans representanter; Atterbom utgjorde, under Lings senare år, en af dennes förtroligare vänner. Liksom Tegnér erhöll ock Ling i Lund från Atterbom en anhållan om bidrag till Uppsalaromantikernas organ, Phosphoros (i april 1811, jfr Ur Esaias Tegnérs Papper, s. 39). I Hammarskölds Lycæum trycktes, som nämndt, Gylfe af 1810 och i Läsning i Hvarjehanda herdedikten; i Lycæum infördes vidare (1811) en allegori af Ling, »Pilegrimen» (omtryckt i Stockholms-Posten 1817, 21 febr., men i en något annan version — samma som i Saml. Arb.). Den omtalade dikten i Poetisk kalender var en »ballad» med samma motiv som Schillers Kindesmörderin. —

* Oemotståndligt som frusande ström — — etc.

I somt åter af sin diktning är Ling att räkna till både gammal och ny tid; så i sin allegoriserande diktning. En allegori sådan som Pilgrimen[1] med dess dunkla, stämningsfyllda innehåll påminner lika mycket om nyromantisk symbolism som allegoriseringarna i Gylfe erinra om 1700-talet.

På gränsen mellan två tider står han ock i anseende till sin metriska form. Han har användt 1700-talets meter, alexandrinen — så, fast med föga framgång, i Eylif samt äfvenledes i »förspelet» till Riksdagen 1527. Men hans vanligaste versmått är ett knitteln närmast liknande, hvadan man hos honom igenfinner den nya, med 1700-talstraditionen brytande metriska princip, som i 1800-talets första decennier gör sig gällande i vår litteratur. Att Lings lyriska rytmer — han inmänger sådana äfven i sina epos och dramer — influerats af Oehlenschlägers, möjligen ock af Grundtvigs, är icke oantagligt. För så vidt en förebild till hans episka vers skall sökas, torde denna vara att finna i den svenska medeltidskrönikan.[2] Ett skäl därför är, att själfva hans episka framställningssätt i hans första episka dikt, Gylfe, röjer inverkan från medeltidskrönikan. T. ex., vers 601 ff., i 1814 års Gylfe:

Stor leding den yrande Jarlen påböd.
Ur bondens visthus, ur bondens kista
han ville nu plundra båd silfver och bröd — —.

De omdömen om Lings versifikation, som fällas i »Bidrag till svenska metrikens historia» (Samlaren 1898), låta sig icke underskrifva, om Ling ock mer än en gång vårdslösat den versifikatoriska sidan: hans meter är hvarken »ytterst enformig» — på rytmisk omväxling lämna bl. a. de lyriska ställena i Asarne prof — eller kan han kallas en »otymplig versifikatör»; ett prof på hans förmåga af rytmisk smidighet äro t. ex. körsångerna i fjärde »handlingens» 13:e scen af Agne. — Med afseende på rimmen visar Ling ungefär samma friheter som Tegnér; så rimmar han mön: sjön (jfr Fritiofs saga XVII lön: sjön). På tal om hans formella poetiska egenskaper är ock att påpeka, hurusom han upptar ett och annat folkord, ex. själas (Visburs söner, s. 120), angel, ganta (Saml. Arb. I, s. 306) m. fl. Det saknas ingalunda betydliga vårdslösheter bland hans poetiska uttryck. Som egendomliga bland dessa må påpekas tillvaron af en och annan tegnérism,

[1] Saml. Arb. II, s. 295 ff.

[2] Rosenbergs åsikt, uttalad i Nord. tidskrift 1883, s. 298, torde icke vara hållbar. Hade Ling låtit sig influera af Prams »Stærkodder», i metriskt afseende, borde han icke i Eylif, skrifven under köpenhamnstiden, ha upptagit alexandrinen.

ex. Noregs de solklädda berg, jfr Kung Ring: kungens de glesnade lockar. Danismer och arkaismer finnas, naturligt nog, i mängd.*

Nog af, forntidsskalden har tillhört äfven sina bägge samtider, det slutande 1700- och det gryende 1800-talet. I sin andliga id röjer han ock andra slags motsatser än de omordade. Sålunda förenar han det nordiska folklynnets sinne för grotesk fantastik — det skymtar, som vi sett, både vättar och jättar och troll i hans diktning:

troll der komma, tolf i tal,
stora elgar draga dem;
hornen, högre än din sal, räcka upp mot stjernors hem.
Nu de troll sig resa opp,
månen skyms af deras kropp

med såväl ett plastiskt formsinne, så utprägladt, att det förer oss den helleniska antiken i minne, som ock med ett skarpt verklighetssinne, en sinnrik uppfinnarförmåga, hvilken ger honom ett visst släkttycke med den långa och ärofulla raden af svenska uppfinnare, alltifrån en Polhem allt till en John Ericsson.

För att återgå till den antydda, centrala enheten hos asabarden och gymnasiarken var denna, som anmärkt, att söka i hans folklighet.

Led efter led af hans fäder hade brutit bygd i de småländska obygderna, plöjande tegen eller fyllande landtprästens folkliga värf. Själf mister han aldrig fotfäste på hembygdstorfvan. Ännu som Asarnes skald hör han, hur »slagan på kornkärfven slår» — så falla huggen under drabbningen mellan asar och jättar, eller hur

ulfvarne hvarandra svara
på vilda slätten, medan yrsnön
omhvirflar öfverallt i nejden.

I sin gärning vände han åter till folket. Liksom han genom sin Gylfe-dikt hade velat åstadkomma en —

* En utförlig redogörelse för Lings (och den nordiska renässansens) språkliga egenheter, af hvilka många äro intressanta, skulle kräfva en uppsats för sig och faller utom ramen för detta arbete.

folksaga, hade han, som nämndt, af Asarne velat göra en bok för läroverken. Till en gymnisk fostran ville han, som förut antydt, samla låg som hög.

Gylfesångaren äfvensom asabarden hann till fullo inse sitt misstag, medan gymnasiarken väl knappt hann få en förnimmelse af den aktualitet hans gärning skulle äga för kommande tider. Samma tro på att en tolkning och omdiktning af den nordiska guda- och hjältesägnen kunde tjäna en folklig och nationell sak återfinnes emellertid hos ingen mindre än den store dåtida folkväckaren och folkkämpen i Danmark, N. F. Grundtvig: sina bearbetningar af Saxo och Snorre utför denne med det önske- och syftemålet, att de kunde bli en folklig och nationell läsning.[1] Och visst är, att asabarden och gymnasiarken utgör en lika säregen som minnesvärd målsman för den folkuppfostrans (»nationaluppfostrans») idé, som väcktes i vårt land i 1800-talets första decennier — icke utan förutsättningar från föregående svenska odlingsskede — och som alltsedan utgjort och utgör ett af de sociala spörsmålen. Hans egenskap som folkuppfostrare kunde uttryckas så: han har velat en nationell kulturinsats, hvars styrka vore den att vara — stärkande. Det har synbarligen stått klart för honom, att kultur, med andra ord att förfinas, äfven kan betyda att — söndersmulas.

Men han var folklig på mer än ett vis. Det vikingalynne, som återsjöd i hans diktning och, icke mindre, i den idrott han öfvade, var hans omedvetna egendom, långt innan han på biblioteksalen i Köpenhamn begynte läsa fornnordisk litteratur. I de bygder, från hvilka han utgick, kvarlefde nämligen mycket af forntid. En småländsk folklifsskildrare från 1800-talets tidigare del förtäljer, att i vissa trakter ännu i året 1815 mjöd bryggdes, björnstek kunde bjudas på bondbröllopp och bönder kunde disputera om fornminnen »från och med Ketill Runske till och med Stångebro slag».[2] Icke heller den forntida »furor normannicus» saknades; en annan skildrare af något äldre datum

[1] Jfr Prøver af Snorros og Saxos Krøniker (1815), s. XXIII.
[2] P. Wieselgren, Ny Smålands beskrifning, III, s. 176.

Minnesvård, rest i Ljunga, Lings födelseort.

berättar i ett tal om »Urshults[1] Pastorats Inbyggares Seder»: de ha varit hugade för Barda-lek och Bältespänning; en hård lek, som äfwen i senare tider ej afklädt sig burskap och skedde således, at de 2 enwiges kämpande spände et bälte omkring sig båda, efter träffad öfwerenskommelse om längden, som sår-sabelen eller 3 qwarters långa knifwen skulle intryckt warda,[2] och på sådant mordiskt sätt sårade hwarandra till döds, utan at åtskilde warda. Hwilket kämpningssätt nu mera till namnet är förbytt — —.

* * *

Till utseendet beskrifves Ling såsom en man af ungefär medellängd, smärt och mer liten än högrest, med gråa, lifliga ögon; tunna, hoppressade läppar, skarpt tecknad haka och mejslade anletsdrag.[3] — Från hans senare år ger en lärjunge till honom följande beskrifning: Vill man rätt åskådligt och lefvande föreställa sig Ling, får man icke tänka sig honom i sittande eller hvilande ställning. Han såg därvid ganska hopkrumpen, till och med svag ut. Vill man få en uttrycksfull bild, måste man tänka sig honom i handling eller talande. Båda delarna höjde hans hufvud, rätade hans spänsliga gestalt, gaf stolthet åt hans panna, eldade hans blick samt spände hvarje muskel i hans kropp. Sittande vid sitt skrifbord, syntes han såsom en liten hoptorkad, begrundande filosof, hvaremot han handlande eller talande framstod på en och samma gång såsom kämpe och bard, i det förra fallet såsom hade han varit smidd af stål och järn och i det senare såsom besjälad af den omedelbaraste hänförelse.[4]

---

[1] Urshult ligger vid Åsnen. — Talet i fråga hölls år 1749, på småländska nationens sammankomst. Tal vid åtskilliga tillfällen. Uppsala Univ. bibl. (26,552).

[2] Wieselgren a. a. II, s. 724 uppger, att de stridande med fingret utmätte på vapnet »huru långt man trodde sig tåla»: de stridande voro omspända med ett bälte, så att de »ej kunde åtskiljas». —

[3] A. Georgii, A biographical sketch of Peter Henry Ling, London 1854, s. 40.

[4] C. F. Ridderstad, Regnbågen, Linköping 1882, s. 97 ff.

Den förbindelse med en yttre miljö, som fäktmästaren vid akademien i Lund ägde — han var exempelvis till finnandes inom den krets af akademici, som med Tegnér såsom främste man plägade samlas å det så kallade härbärget —, synes under de följande årens lopp snarare ha upplösts än tillknutits. En och annan kvällsstund tillbringar han i Götiska förbundet, hvarur han emellertid redan 1817 utträdde.

Orsaken härtill var, som ock brukar uppgifvas, Geijers Betraktelser öfver de nordiska mytherna (i Iduna 1817, h. 7). I de kritiska uttalanden, som här göras, åsyftas Ling på ett ganska direkt sätt. Det heter: »så ytlig och kärnlös den omtalde meningen (»deras, som kalla ett skaldestycke Nordiskt, der Tyr och Freya figurera i stället för Mars och Venus») straxt visar sig vara, är dock en annan, ehuru den yttrar sig i större bemödanden, i sig själf ej af bättre halt. Det är deras, som göra den Nordiska Mythologien till ett slags stående machineri för ett Nationalepos — —.» Man erinre sig, att Gylfe och äfven en del af Asarne icke långt förut utkommit.

En och annan gång har han tydligen ock bevistat sammankomsterna i »Sälskapet för Konststudium»[1] eller Svenska Akademiens sammanträden, där asabarden fyra år före sin död invaldes.[2] En och annan bekantskap stiftar han ock efter sin öfverflyttning till hufvudstaden, så med bland andra Jac. Adlerbeth, Geijer, Atterbom, Beskow. De två förstnämnda brukade tillsammans besöka honom i hans bostad i »Bergstralska huset»; äfven ut till Annelund vid Brunnsviken, där han senare slog upp bopålarna för sig och sin familj och där hans graf finnes — Ling dog den 3 maj 1839 —, kom väl en och annan af dåtidens bemärkta män.

Men asabarden och gymnasiarken har haft en plats icke blott i n o m utan ock u t o m sin samtid.

---

[1] Den 1 mars 1815 uppläste han där en minnesdikt, införd i Stockholmsposten 1815, 2 mars; jfr Bihang.

[2] Om hans inval, se bl. a. Agardhs bref till Tegnér af 18 sept. 1834 (Ur Esaias Tegnérs Efterlämnade Papper, s. 362). — Hans inträdestal återfinnes i Sv. Akad. handl., del 16. — 1815 hade Ling erhållit Lundbladska priset, 1833 erhöll han Akademiens stora pris och 1837 Karl Johans.

Den ende, som under hans senare tid kommit honom nära, synes ha varit E. G. Geijer. Till denne skrifver han dessa rader i ett bref från året 1821:

»Bror och vän!

Emottag min hjertinnerligaste lyckönskan till ett godt slut på den, visst icke farliga, dock förtretliga saken (— syftar på Geijers frikännande i det bekanta tryckfrihetsmålet; 'saken' var dock för visso mer än 'förtretlig' —), och var öfvertygad, att jag med en redlig svensk själs glädje skall anse hvartenda steg, som Du gör för att närma dig till den gamle fäktarens hjerta. Det blöder, midt under det hans öga blixtrar.»[1]

Ensam är asabarden och kämpen vorden. Också synes han icke ha känt prutmånen, hvarken den andliga eller den ekonomiska. Han mäter med sitt eget mått. »Han kunde ej öfver sina älsklingsämnen utlåta sig, om icke liksom skakad af en storm»; — »hvad i hans sinne var en noga genomtänkt och ganska enkel sanning, erhöll för mången derigenom en stämpel af svärmisk öfverspänning, ett sken att antingen vilja missleda andra eller sjelf vara missledd, en skenbild af antingen medveten eller omedveten förvillelse.»[2] Han räknar på sitt eget sätt. Den, af hvars gymnastiska gärning tusenden skulle vinna en bärgning, skrifver i företalet till ett af sina egna arbeten: »Brödbekymren äro borgenärer, som ständigt kräfva räntor, och likväl nästa ögonblick å nyo klappa på dörren och uppsäga kapitalet»; men då han får sig tilldelad en löneförhöjning — lämnar han denna såsom understöd åt en närmaste man och medhjälpare. Kommer härtill, att skämtet får lättköpta anledningar till nöje och kritik öfver honom; därtill inbjöd redan hans på gamla dagar »vanvårdade eller sällsamt inrättade klädsel». Hans lakoniska maxim: egen rot och egen stam förer honom ock i delo med yttervärlden; af Karl Johan utnämnd till professor vill han icke, så karolinsk och konungsk asabarden

[1] Brefvet, dateradt Sthlm 20 febr. 1821 (14 febr. s. å. hade utslaget fallit), finnes i Kungl. bibliotekets autografsaml.
[2] Atterbom, inträdestal, Sv. Akad. handl., del 20, s. 188.

till sin åskådning än var, lösa sin professorsfullmakt — »Herr Ling» var den enda benämning han gillade — utan erhöll den såsom skänk flera år efter sitt utnämnande af dåvarande kronprinsen.[1]

Hans strid är den ensammes; han känner det själf. På ett papper, tillhörande en tillämnad själfbiografi, har han biktat dessa strids- och fridsord: »Motståndare! stigen fram på min graf och svärjen, om I kunnen, med handen på hjertat, att det slår renare för Norden, än mitt slog, — att I velat hellre uppoffra egen personlighet än jag det ville! Men — edra namn och edra skäl må vara hvilka som helst: min ande skall fredligt vinka. Ja, frid vare med eder!»[2] Han strider mot en samtid, men denna strid är icke hans enda. Inom honom tvista drömmaren och viljemänniskan, skalden och gymnasiarken. »Låt mig nu dikta, när jag blir gammal, skall jag syssla med gymnastisk prosa», svarar han, då önskemål framställas att få se hans gymnastiska tankar i skrift och tryck.[3] Lika visst som asabarden och kämpen varit en vulkanisk kraftnatur, lika visst har han ock varit en vek drömmare. I hans känslolif har det funnits någonting sprödt. I hans senare lyriska alstring[4] — Geijer fann däri »ställen af gudomlig lyrik» — ljöd en underton, som ingalunda var lifsdyrkarens, och: »I min ungdom ansåg jag lif och död för ett», skrifver han enstädes om sig själf. Det är, som om hans styrka snarare kommit af döden än af lifvet.

Asabardens tid var en vågsamhetens och hänförelsens tid. 1800-talets morgon är en gryningens stund inom forskning och sång. Berzelius fortsätter sina naturvetenskapliga upptäckter, Benjamin Höijer, filosofen, tänker djärfva och skarpsynta tankar, Geijer väcker de svenska häfderna till lif, Tegnér slår de stora slagen »för sanning, rätt och vett», såsom tillförne Kellgren; den nya

---

[1] Jfr Lefnadsteckning öfver Pehr Henrik Ling af J. L., s. 26.

[2] Atterbom Sv. Ak. handl., del 20, s. 192. — Om själfbiografien i fråga, se vidare Atterbom a. a., s. 189 ff.

[3] Georgii, a. a., s. 49.

[4] Ex. dikten »Lifvet», Saml. Arb. II, s. 302. — Geijers omdöme är fälldt om lyriken i »Birgitta».

skolan går i elden för nya idéer. Det är en tid mer af romantik än af kritik. Det vore icke obefogadt att som karakteristiskt för dåtiden använda en allegori från 1700-talet: den af Ungdomen.

En af de yngsta bland de unga har forntidsskalden varit. Ännu i sina sista dagar — då han var svårt ansatt af ohälsa — kunde han, så snart han fått värja i hand och en motståndare framför, på fäktsalen »flyga fram och tillbaka som den yngste och friskaste yngling». Hur hans stil gnistrar, då tal är om fejd:

> Som ljungelden flammar,
> som höststormen susar
> så skiner, så hviner Kung Atles svärd.
> (Asarne, 17:e sången.)

På ett håll synes den ensamme kämpen städse ha vunnit anhängare. Det var bland de unga. Dessas »hängifvenhet plägade han», anmärker en hans biograf, »ehvar han uppträdde genast vinna». Han synes ha vunnit den äfven i sin lefnads höst. »Det var en herrlig syn, när den gamle besökte ungdomens gymnastiska öfningar och alla gossarne kommo hurrande omkring honom; han ordnade dem då, under hjertligt allvar, till några lekar och deltog deri med ungdomlig liflighet.»[1] Ägde han ungdom omkring sig, saknade han icke heller sådan inom sig. Det är icke godt att säga, om han varit optimist eller pessimist, och möjligen tänkte han mer på än om lifvet; men visst är, att när hans vilja törnat mot verklighetens gråa granit, har den gnistrat likt stålet. Man gäckas med hans gymnastiska nyheter, »med Lingens alla konster». Men nyheterna blefvo flera i stället för färre. De yttre betingelserna för hans gymnastiska sak hotas: den byggnad han fått sig anvisad till gymnastiskt bruk är i fara att bli obrukbar på grund af uteblifvet offentligt anslag[1] till reparation. Men kämpen stod kvar i värnställning för sin sak, och hans sista skrifvelse var en på döds-

[1] Nyss anförda Lefnadsteckning, s. 23.

[2] Jfr »Journalen», årg. 1826, n:r 29 och 30: Svar på de frågor en Anmärkare — —.

bädden skrifven inlaga till k. m:t och riksens ständer, med anhållan att de måtte understödja den gymnastiska undervisningsanstalt han upprättat. Det är ett förklarligt biografiskt misstag, att man trott asaskalden och gymnasiarken äga nedärft krigarblod i sina ådror, och det är en symbol, att han handterat värjan lika mycket som pennan. Likt de fornnordiska kämpar han besjungit har han väckts ur hvilan af till kamp kallande stämmor. Hans lefnad fylldes af strid — och dock hade han intet fejdebref skrifvit.

Jämte de förut anförda beskrifningarna öfver Ling finnes ännu en, från hans sista lefnadsdagar. Tynad, halfblind det sista året, var han — så falla orden — på en gång utbrunnen och ännu glödande. Blott stundtals uppflammade till en lifgifvande låga den inre glöd, som tärde på den bräckliga stofthyddan; men i sådana stunder, heter det vidare, rätades hans nedlutande gestalt, och han talade med ungdomligt lif och inspiration. — Det är, som synes, icke utan, att asabarden ägt likhet med kraftens och hänförelsens eget element, elden. De anförda orden ge ock syn för sannsägnen, att han varit både kämpe och bard — kämpen, som stridt äfven med en samtid, och skalden som velat väcka ett folk till dåd och dugande gärning.

BIHANG.

Tal, biografier, uppsatser öfver P. H. Ling och hans verksamhet.

Atterbom, P. D. A.: Inträdestal i Svenska Akademien (Sv. Akad. handl., del 20).

Beskow, B. von: Lefnadsteckning (i Samlade Arbeten af P. H. Ling, I: 1).

Biografiskt lexikon, art. Ling.

Fröst, P. A.: Minnesord öfver Herr P. Henrik Ling.

Georgii, A.: A biographical sketch of the swedish poet and gymnasiarch, Peter Henry Ling. London 1854.

Hjärne, R.: Pehr Henrik Ling, i månadsskriften Nu, 1876.

Liedbeck, Jetta (J. L.): Pehr Henrik Ling. Lefnadsteckning, Sthlm 1852.

Ljunggren, G.: i Svenska Vitterhetens Häfder 3, s. 535 ff., 4, s. 570 ff. och 5, s. 544 ff.

Nordisk familjebok, art. Ling.

Nyblæus, G.: Minnestal öfver Pehr Henrik Ling. Sthlm 1876.

Stockholm Förr och Nu, art. Ling. Sthlm 1837.

Törngren, L. M.: Lings minne, i Tidskrift i Gymnastik 1896.

Warburg, K.: i Illustr. svensk litteraturhist. Sthlm 1897, II, s. 624 ff.

Vedel, V.: i Svensk romantik. Köpenhamn 1894, s. 262 ff.

Werlauff, E. C.: Bidrag til P. H. Lings Biographie, Frey 1848.

Sveriges namnkunniga män och kvinnor, h. 2. Sthlm 1900.

Den svenska odlingens stormän, V. Sthlm 1902.

Massmann, H. F.: P. H. Lings Schriften über Leibesübungen. Magdeburg 1847 (inledningen).
Rothstein, H.: Die Gymnastik nach dem System des schwedischen Gymnasiarchen P. H. Ling (s. XLI—LXI, Berlin 1847—59).
Ling, Créateur de la Gymnastique suédoise, par une Moscovite. Paris 1900.

Minnesrunor i Post- och Inrikes Tidningar, 1839, 6 maj; Aftonbladet, s. å., 4 maj; Nyaste Dagligt Allehanda, s. å., 6 maj.
Svensk Nationalkalender 1840.

Bref af Ling förefinnas i: Ur Esaias Tegnérs papper, Sthlm 1882, s. 48 och s. 398; Samlaren 1904; Hammarsköldska brefväxlingen och Wallmarkska, å kungl. bibl.; autografsamlingen å kungl. bibl.; Uppsala universitetsbiblioteks brefsamling; i enskild ägo, hos fru Wendla Dahl, Uppsala.[1]

* * *

Tryckta, i texten delvis icke angifna, smärre dikter af Ling.[2]

Lunds Nytt och Gammalt, 20 maj 1807: Dödssång (omtr. i Stockholms-Posten, 21 juli 1817); 10 maj 1809: Öfver Herr Doctor Gustaf Eric Sörling (ej upptagen i Saml. Arb.).

Göteborgs Tidningar, 14 juli 1807: Vid Handelsbetjänten And. I. Hallströms graf (ej upptagen i Saml. Arb.). — Den uti kap. 2 omtalade romansen (»Tiggargossen») och odet (»Ode till Sällheten») återfinnas under signaturen — — — g i Lunds Nytt och Gammalt, resp. 19 febr. och 12 mars 1806. »Tiggargossen», hvars danska version ingår i Saml. Arb., är omtryckt

[1] De sistnämnda äro af till större delen gymnastiskt innehåll.
[2] De bland dessa omtryckta (i Saml. Arb. eller annorstädes) förete ställvis olika versioner sinsemellan.

i Stockholms-Posten, 30 dec. 1815, »Till Sällheten» sammastädes, 6 nov. 1816.

Läsning i Hvarjehanda, 1810: Kärleken. Herdedikt.

Lycæum, 1810: Gylfe; 1811: Pilegrimen. Allegori (omtryckt i Stockholms-Posten, 21 febr. 1817).

Poetisk kalender, 1812:* en »ballad».

I Stockholms-Posten återfinnas:

d. 2 mars 1815: Vid hoffröken Gustafva Sophia Amalia Charlotta Silfversparres graf (ej uppt. i Saml. Arb.).

d. 13 mars 1816: Minne af Fru Grefvinnan Hedv. Margareta Cronstedt (ej uppt. i Saml. Arb.).

d. 29 mars 1816: Lifvet.

d. 27 juli 1816: Den falska drömmen (ej uppt. i Saml. Arb.).

d. 27 sept. 1816: Alf och Lyna (efter Baggesen; ej uppt. i Saml. Arb.).

d. 1 okt. 1816: Lunden.

d. 1 aug. 1817: Brunnsbön.

— I Saml. Arb. II, s. 308 återfinnes en »Fäktvisa»; i Samlaren för 1904 dikten »Klagan»; i A. J. Kahls Tegnér och hans samtida i Lund, s. 67 »Vid astronomie observatorn C. A. Tilianders död» (1806); i samma arb., s. 68, dikten till kronprinsen Karl August (1810). De 3 sistnämnda ej upptagna i Saml. Arb.

* * *

Samtida recensioner öfver Lings större poetiska arbeten:

öfver Asarne (af 1816) i Svensk Literatur-Tidning 1817, 3 maj (af R. Rask) och

i Skandia, 7, Uppsala 1836, s. 85 ff. (af L—m), (Lénström);

i Skandia, 6, Uppsala 1835, s. 220 ff.: Försök till Försvar för de fornnordiska mythernas användbarhet i skön konst (inledning till en kritik öfver Lings hjältedikt: Asarne).

öfver Gylfe (af 1812) i Svensk Literatur-Tidning 1813, 27 febr., forts. 13 och 27 mars.

---

* Första uppl. I andra uppl. är dikten borttagen.

öfver Gylfe (af 1814) i Svensk Literatur-Tidning 1814, 15 och 22 april.
öfver Tirfing i Svensk Literatur-Tidning 1837, 5 april.

Af dramerna äro i Stockholms-Posten recenserade: Birgitta (3 okt. 1818), Blotsven och Ingiald Illråda (30 och 31 mars 1824); i Svensk Literatur-Tidning: Birgitta (7 och 14 nov. 1818), Blotsven, Ingiald, Visburs söner, Styrbjörn (resp. 19, 23, 26 och 30 aug. 1824): i Journal för Litteraturen och Theatern: Agne (13, 18, 19 febr. 1813).

* * *

Anlitade, otryckta källor af biografiskt innehåll:
Ljunga församlings födelse- och dopbok.
Album nationis smolandicæ i Uppsala.
Acta nationis smolandicæ å Uppsala universitetsbibliotek.[1]

Nationis smolandicæ inventarii et fisci å Uppsala universitetsbibliotek.

Testimonia inscriptorum (1791—1820) å Uppsala universitetsbibliotek (U. 73, supplement 73 a).

Riksarkivets Biographica, L. Ling-Lithenius, 34.

Teologiska fakultetens protokoll i Uppsala 1789—1810 (A. 7).

Handelscollegii i Stockholms rådhusarkiv förvarade protokoll och registratur.

Gust. v. Heidenstams anteckningar om Ling å kungliga biblioteket (biograf. saml.).[2]

Götiska förbundets handlingar i Vitt., Hist., Antikvitetsakademiens arkiv.

Å kungl. Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm befintliga skriftliga aktstycken angående Ling.

I Lingska släktens ägo varande papper rörande Ling.

— Enligt efterfrågan å Köpenhamns kungl. bibliotek — där E. C. Werlauff, Lings vän från köpenhamnstiden, sedermera

[1] Smålands nations i Lund handlingar redan tillgodogjorda i Ljunggrens Svenska Vitterhetens Häfder liksom ock Ling berörande handlingar i Växjö domkapitels och skolas arkiv.
[2] En osäker källa i fråga om fakta.

tjänstgjorde som bibliotekarie — stå därstädes icke några nya aktstycken angående Ling till finnandes.

* *
*

Spridda biografiska meddelanden om Ling förefinnas i:*
Afzelius, A. A.: Minnen. Sthlm 1901, s. 110 ff.
Kahl, A. J.: Tegnér och hans samtida i Lund. Lund 1868.
Geijer, E. G.: Berättelse om göthiska förbundets stiftelse och verksamhet. Iduna, h. 11. Sthlm 1845.
Ny illustrerad tidning 1880, n:r 40.
Ridderstad, C. F.: Regnbågen. Interiörer från olika tider. Linköping 1882, s. 97 ff.
Tidskrift i gymnastik.
Wieselgren, P.: Ny Smålands Beskrifning II. Växjö 1845—46, s. 708.

* Endast de af någon betydenhet och omfattning äro här upptagna.

